

”SE OLI PYHÄ PAIKKA!”

Seminarium-rakennus Jyväskylän seminaarin ja kasvatustieteellisen korkeakoulun yhteisöllisyyden keskiössä

Pro gradu -tutkielma
Jyväskylän yliopisto
Historian ja etnologian laitos
Etnologiatieteet / Etnologia
Ilkka Kuhanen
Kevät 2006

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta HUMANISTINEN	Laitos Historian ja etnologian laitos Etnologiatieteet / Etnologia
Tekijä Ilkka Kullervo Kuhanen	
Työn nimi "Se oli pyhä paikka!" Seminarium-rakennus Jyväskylän seminaarin ja kasvatustieteellisen korkeakoulun yhteisöllisyyden keskiössä	
Oppiaine Etnologia	Työn laji Pro gradu -tutkielma
Aika Kevät 2006	Sivumäärä 123 + 5 s. liitteitä
Tiivistelmä – Abstract <p>Tutkimus käsittelee Jyväskylän kansakoulunopettajaseminaarin käyttöön valmistunutta miesosaston päärakennusta ja juhlasalia eli nykyistä Seminarium-rakennusta. Rakennusta käsitellään sitä käyttäneiden oppilaitosten muodostaman yhteisöllisyyden näkökulmasta. Ajallisesti työ painottuu pääasiassa Jyväskylän seminaarin toimintakauden (1863-1937) ja Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun alkuaikoihin, noin 1950-luvulle saakka.</p> <p>Seminarium valmistui miesosaston päärakennukseksi vuonna 1883. Siinä sijaitsi myös koko yhteisseminaarin juhlasali. Seminarium sai erityisen aseman seminaarin toimintakaudella sekä seminaarin arjessa ja juhlassa että suurena juhlahuoneistona koko Jyväskylän kaupungin käytössä. Jyväskylän kasvatustieteellinen korkeakoulu jatkoi seminaarin toimintaa aloittaen portaittain vuosien 1934 ja 1937 välillä. Seminarium-rakennuksen rooli ja status olivat oppilaitoksen vaihtuessa osittain pysyviä, mutta toisaalta ne myös saivat uusia piirteitä JKK:n käytössä.</p> <p>Tutkimuksessa pääpaino on Seminariummaalla toimineiden oppilaitosten yhteisöllisyydessä ja siinä, kuinka tiivis ja toiminnallinen yhteisö muodostaa tilaan ja paikkaan liittyviä merkityksiä. Seminariumia tulkitaan monitahoisena tilana, joka on saanut merkityksensä seminaarin erikoislaatuudessa henkisesti ja sosiaalisessa miljöössä. Myöhemmin JKK:n käytännöt ja tarpeet muokkasivat rakennukseen liittyviä merkityksenantoja oppilaitoksen oman sosiaalisen miljöön mukaan. Rakennuksen mentaalista profiilia tarkastellaan käyttäjäyhteisön luomien, tilaan ja käytäntöihin liittyvien merkitysten kautta. Yhteisön arki- ja juhlaikäntöjen ja perinteiden lisäksi tulkinnan kohteena on sen omalaatuinen symboliikka, joka on näkyvissä sekä puhunnan ja käytännön tasolla että seminaarin ja JKK:n elämään kohdistuvien muistelmien diskursiivisissa merkityksenannon teemoissa.</p> <p>Seminaarin toimintakauden perinnöllä on yleisesti arvioitu olleen suuri vaikutus Suomen kulttuurielämään. Oppilaitoksen toiminnassa ja tuon perinnön luomisessa Seminarium-rakennuksella on ollut suuri merkitys.</p>	
Asiasanat: Seminarium, seminaari, Jyväskylän kasvatustieteellinen korkeakoulu, yhteisö, merkitys, tila	
Säilytyspaikka: Jyväskylän yliopisto, Historian ja etnologian laitos	
Muita tietoja	

SISÄLTÖ

1. JOHDANTO	3
Tutkimuksen tausta, lähtökohdat ja tutkimuskysymykset	3
Aineisto ja teoreettiset käsitteet	7
2. SEMINAARIELÄMÄÄ	9
Johtajakausien vaikutus seminaarin elämään	10
Uno Cygnaeus	11
Karl Gabriel Leinberg	13
Yrjö Koskinen Yrjö-Koskinen	15
Konstantin (Kosti) Raitio	15
Nestor Ojala	16
Juho Mikael (Mikko) Mikkola	18
Naisseminaarin johtajattaret	18
Fanny John, Charlotta Lydecken ja Anna Lilius	19
Hilda Söderström ja Eva Heikinheimo	20
Seminaarin punatiilirakennusten valmistuminen	22
Opiskelu seminaarissa	24
3. SEMINAARI YHTEISÖNÄ	27
Yhteisöllisyys kokonaisvaltaisessa oppilaitoksessa	28
Sisä- ja ulko-oppilaat	32
Internaattielämää	35
Sukupuolisuus ja järjestäytyminen seminaarissa	39
Seminaarin opiskelijaperinteet ja yhteisöllisyys	41
Seminaarin perinteitä: muutama ajankuva	42

Seminaarilaisten ”kieli”	46
Seminaarin henki	49
4. SEMINARIUM-RAKENNUS: TILA JA SEN MERKITYKSELLISTYMINEN	52
Puhunta ja tilan symboliikka seminaarilaisten muistelmissa	52
Arki ja juhla Seminarium-rakennuksessa	58
Opetus miesosaston päärakennuksessa	59
Juhlasalin arkikäyttö	63
Miesosaston päärakennus ja internaatti	69
Seminaariajan juhlallisuudet	71
Suuret vuotuisjuhlat	72
Pienet vuosittaiset juhlat	76
Seminaarilaiset juhlaohjelman suunnittelijoina	78
5. SEMINAARIN TOIMINTAKAUDEN PERINTÖ: ANALYYSIA SEMINARIUM- RAKENNUKSESTA	82
Seminaarin valtakunnalliset vaikutukset	83
Kirjallisuusharrastukset, musiikki ja liikunta	85
Seminariumin luonne vuosien saatossa	87
Jyväskylän kasvatustieteellinen korkeakoulu seminaarin mantteliperijänä	94
Muistikuvia: Seminarium-rakennus JKK:n aikana	96
Opetus ja arki juhlasalirakennuksessa	97
Juhlallisuudet JKK:n aikana	102
6. SEMINARIUMIN ROOLI YHTEISÖN KESKIÖSSÄ	104
LÄHTEET	109
Liitteet	

1. JOHDANTO

Tutkimuksen tausta, lähtökohdat ja tutkimuskysymykset

Seminaarinmäen rakennuskanta on iältään monitasoinen. Tutuinta kulkijalle ja opiskelijoille lienevät esimerkiksi Aallon suunnittelemat rakennukset ja Sipisen suunnittelema kirjastorakennus. Vanhimmat rakennukset ovat valmistuneet pääosin vuosien 1878-1883 välillä, ja nykyinen S-rakennus, entinen Jyväskylän kansakoulunopettajaseminaarin miesosaston päärakennus ja juhlasali, kuuluu tähän rakennuskantaan. Sen suunnittelijana toimi yleisten rakennusten ylihallituksen I arkkitehtinä toiminut Constantin Kiseleff (1834-1888), ja tilaohjelman valmisteluun osallistuivat yliarkkitehti L.I. Lindqvist (1827-1894) ja seminaarin johtaja K.G. Leinberg (1831-1907). Omaa aikakauttaan kuvaavan rakennuksen elämä on tullut pisteeseen, jossa sen yleiskunto, käyttö- ja tyylitarkoitukset kohtaavat tämän hetken vaatimukset. Niinpä tälle nykyään Seminarium-rakennuksena tunnetulle talovanhukselle suunnitellaan entisöivällä otteella tehtävää peruskorjausta.

Seminaarin aikaiset jäljellä olevat rakennukset on suojeltu kulttuurihistoriallisesti merkittävänä kokonaisuutena. Yhdessä Jyväskylän yliopiston museon, Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitoksen ja Historian ja etnologian laitoksen kanssa päätettiin aloittaa niin sanottu Seminaarinmäki-projekti, jonka tarkoituksena on lisätä tietoutta Seminaarinmäen kulttuurisesta perinnöstä muun muassa opinnäytetöiden ja seminaarien muodossa. Itse Seminarium-rakennuksesta opinnäytetöinä on kirjoitettu käsillä oleva työ ja taidehistorioitsija Riikka Mäkipelkolan pro gradu -tutkielma. Lisäksi projektissa on työskennellyt rakennuskonservoinnin opiskelija Kaisu Hiltunen ja arkkitehti Tanja Ruokolainen. Seminarium-rakennus näyttäytyykin uudessa valossa kun tietoja on kartutettu haastatteluilla, arkistomateriaalilla ja itse rakennusta tutkimalla. Pala palalta on alkanut hahmottua miten rakennus on rakennettu ja millainen se on ollut eri aikoina. Lisäksi tilat ovat alkaneet elää uudella tavalla, kun tutkimuksen edetessä on muodostunut käsitys siitä, millaista elämä rakennuksen suojissa on ollut.

Etnologisen kysymyksenasettelun suhteen ensimmäinen tutkimuskysymykseni on seuraava. Onko institutionaalisessa rakennuksessa ajan (aikakausi, yhteiskunta,

kansanvalistus), toiminnan (rituaalit, arkikäyttö, sosiaalisuus) ja tilan (paikka ja fyysinen, mentaalinen, symbolinen ja sosiaalinen tila) *henki* paljastettavissa historiallis-etnologisen aineiston kautta? Entä mitä arkistomateriaalin, aikalaiskirjoitusten ja haastattelujen perusteella voidaan päätellä miesosaston päärakennukseen ja juhlasaliin liittyvästä merkityksellistämisprosessista? Onko rakenne olemassa ja jos on, miten se ilmenee? Kertooko materiaali ns. seminaarin hengestä?

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni koskee – pääasiassa muistelmiin ja aikalaiskirjoituksiin perustaen – siis sitä, miten seminaarin opiskelijat ovat mieltäneet fyysisen ympäristönsä ja muodostaneet siitä henkisen ja sosiaalisen *miljöön*. Tässä miljöössä keskeisiä käsitteitä ovat *aika*, *toiminta* ja *tila*. Tutkimuskysymys on laaja ja liittyy myös toisen tutkimuskysymyksen aiheeseen, eli tarkemmin *sosiaalisen miljöön* pohdintaan. Institutionaalisuus taasen tulee esille sekä jo ilmeisenä tekijänä seminaarin toiminnassa että tässä tarkemmin seminaariyhteisön kokemusmaailman kautta. Mainitsen luvun 2 alussa lyhyesti seminaari-instituutiota ja kansansivistystä koskevaa kirjallisuutta. Tämän enempää en kuitenkaan tahdo puuttua seminaarilaitoksen historiaan, sen hallinnolliseen puoleen ja seminaarilaitoksen toteutumiseen kansakoululaitoksen kehittämispaineessa. Keskityn siis nimenomaan Jyväskylän kansakoulunopettajaseminaarin yhteisöllisyyteen, jonka kautta uskon olevan mahdollista vastata edellä mainittuun kysymyksenasetteluun.

Yhteisöllisyyden lisäksi tutkimuskysymyksessäkin implisiittisenä oleva rakennuksen fyysisyys asettaa haasteen tutkimusaineiston tulkinnalle. Tutkijan osuus on siis yhdistää kokijan (seminaarin opiskelija) läpikäymä mentaalinen prosessi (ajan ja paikan merkityksellistäminen) ympäristön asettamien reunaehtojen ja fyysisten premissien (Seminaarinmäki ja seminaarin rakennukset, joihin opiskeluajan arki ja juhla kiinnittyivät) luomaan kokemisympäristöön. Huomionarvoista on myös se, miten ja milloin kokija on merkityksellistänyt kyseiset premissit. Toisin sanoen, onko seminaarin opiskelija ajatellut esimerkiksi 1900-luvun alussa seminaariin liittyvistä asioista, tilanteista ja tästä nimenomaisesta fyysisestä ympäristöstään samoin kuin muistellessaan niitä 1970-luvulla? Muistelmia ja aikalaiskirjoituksia lukiessa näyttää siltä, että arvonanto on tapahtunut jo seminaaria käydessä, ja että tämän kokemuksen

muistelu myöhemmin on tuonut lisäväriä ja uusia näkökulmia niiden merkitysarvon mieltämiseen.

Sosiaalisen miljöön merkityksen purkaminen on hyvä aloittaa muistelmissa usein esille nousseista aihealueista, jotka liittyvät nimenomaan seminaariyhteisön yhdessä kokemisen kenttään. Haastatteluiden avulla saavutettua tietoa, kirjallisuutta ja arkistomateriaalia yhdistämällä voidaan päästä perille seminaarin yleisen järjestyksen laadusta ja siitä, millaiseksi seminaarin *sisäinen kulttuuri* kehittyi.

Historia- ja aikalaiskirjoitusten perusteella voidaan sanoa, että seminaarissa oppinsa saaneisiin on opiskelun aikana vaikuttanut tavalla tai toisella ns. ”seminaarin henki”. Syvemmän tarkastelun jälkeen puhunnassa seminaarin hengestä voidaan kuitenkin havaita sävyeroja ja ristiriitaisuuksia ko. käsitteen mieltämisessä. Joillekin seminaarin henki oli ylevä, henkisesti eteenpäin kutsuva mielentila, jossa koko seminaarilaitos toimi ja jota haluttiin välittää edelleen koulukasvatuksessa, jotta Suomen nuoriso saisi sivistystä ja valmiuksia toimia valistuneen ihmisen tavoin. Toisille se on saattanut merkitä jäyhää ja konservatiivista tapakulttuuria ja mielialaa, leimaa, jota seminaari kantoi itsepintaisesti toiminnassaan huomaamatta vahinkoa, jonka se saattoi saada aikaan.

Tahdonkin selvittää voiko käsillä olevan pro gradu -tutkielman tekemiseen kerätystä aineistosta päätellä seminaarin ilmapiiriin liittyvistä tekijöistä uusia puolia, jotka rikastuttaisivat käsitystä seminaarin hengeksi nimetystä sosiaalisesta diskurssista. Tahdon niin ikään selvittää miten ”seminaarin henki” ilmenee eri muodoissaan sekä sen, miten seminaarin hengen vastustus tuli ja tulee esille kirjallisen ja suullisen materiaalin puhunnassa tai diskurssissa. Kyse on siis vastakohtapareista sekä kertojan tuottaman että tutkijan tekemän tulkinnan tasolla.

Toisena tutkimuskysymyksenä esille nousee rakennuksen *mentaalinen profiili* ja se, kuinka se ilmenee puhunnassa (diskursiivisesti), rituaaleissa, symboleissa ja niin edelleen. Pyrin kuvailemaan rakennuksen mentaalista profiilia etnologiatieteille ominaisilla keinoilla. Tämä käsite on koostumus tai lopputulos monesta seminaarin elämään liittyvästä muuttujasta. Tutkimukseni kohdalla näistä merkityksellisimpinä toimivat *aika* (aikakausi ihanteineen ja tapahtumineen sekä aika tietyn ajanjakson

mittaisena jatkumona), *sosiaalinen miljö* (ajan ja siinä eläneiden toimijoiden tulkinta tietyssä sosiaalis-fyysisessä tilassa koetusta, merkityksellistetyistä yhteisyyden ja yhteisöllisyyden kulminoitumasta) ja osittain näiden tuloksena syntynyt, monitahoinen käsite *seminaarin henki*.

Kolmantena tutkimuskysymyksenä nostan esille rakennuksen käyttäjänäkökulmaa tutkien mikä on miesosaston päärakennuksen ja juhlasalin ”aika ja paikka” seminaarin tiedon, käytännön ja sosiaalisen toiminnan keskipisteessä.

Seminaarin toiminta on ollut monitasoista läpi sen historian. Kyseessä on laitos, jonka pääasialliset tavoitteet liittyvät sivistykseen, valistukseen ja kasvatukseen. On siis varsin luonnollista, että seminaarin arjessa on havaittavissa henkistä ja fyysistä monimuotoisuutta, tilan ja paikan arvottamista henkisten pyrkimysten periaatteilla. Tämä kolmas tutkimuskysymykseni liittyy osaltaan toisena esitettyyn, rakennuksen mentaalista profiilia selvittävään kysymykseen. Tahdon selvittää, miten miesosaston päärakennus ja juhlasali on aikojen saatossa mielletty, minkälaisia merkityksiä minäkin ajankohtana siihen on kiinnitetty. Toisin sanoen olennaista on selvittää, mitä toimintoja rakennukseen liittyy ja miten ne arvotetaan seminaarin arkielämässä, ja miten nuo arvotukset vaikuttavat rakennuksen statukseen.

Käsitteet seminaarin *tieto* ja *käytäntö* tarkoittavat juuri seminaarin kasvatuksellisten ja toiminnallisten periaatteiden sikermää. Kyse on seminaarin arvomaailmasta ja sen näkemyksestä tiedosta ja sen kautta tapahtuvasta toiminnasta.

Neljänneksi tutkimuskysymykseksi nousee se, miten seminaarin jatkajaksi perustettu Jyväskylän kasvatustieteellinen korkeakoulu (tästäed JKK) jatkoi seminaarin toimintaa ja perinteitä. Oliko JKK:ssa havaittavissa samanlainen henki kuin seminaarissa?

Seminaarin toimintaa siis jatkoi, osittain uudistetuina ja nykyaikaistetuina periaattein, Jyväskylän kasvatustieteellinen korkeakoulu. Moni käytäntö ja perinne jäi kuitenkin voimaan, vaikka laitoksen nimi vaihtuikin. Olihan suuri osa opettajakunnastakin samoja lehtoreita kuin seminaarin aikana. Lisäksi tarkoituksena oli jatkaa samaa työtä, mutta uudistusten kautta.

Haluan siis selvittää miten seminaarin toimintaa ja perinteitä jatkettiin JKK:ssa, mitä jäi pois ja millaisia elementtejä haluttiin pitää olemassa. Viittaa myös seminaarin henkeen ja siihen, miten se nähtiin ja koettiin JKK:n aikana, ja siihen miten yhteisöllisyys ja sosiaalinen miljöö toteutuivat JKK:ssa. Viidennessä luvussa käsittelyyn ottamani JKK:n osuus on suhteellisen lyhyt ja seminaaria käsittelevään osuuteen nähden pinnallisempi. Tämä johtuu osittain siitä, että tutkielmaa kirjoittaessani Seminaarinmäki-projektin huomio kiinnittyi nimenomaan seminaarin aikaan ja kyseinen aikakausi nousi siinä yhteydessä merkittävämmäksi kokonaisuudeksi silloisen kiireisenkin selvitystyön suhteen. Tuon JKK:n kuvailussa haastattelumateriaalin voimakkaasti esille ja liitän sen aikakauden (alkoi asteittain vuosien 1934 ja 1937 välillä ja päättyi Jyväskylän yliopiston perustamiseen vuonna 1966) samaan tulkinnalliseen yhteyteen seminaarin käsittelyosion kanssa.

Aineisto ja teoreettiset käsitteet

Olen tutkielmaani varten käynyt läpi monia materiaalikokonaisuuksia. Eri tahoilla valmiina olevina materiaalikokonaisuuksina ovat kirjallisuuden lisäksi Jyväskylän seminaaria koskevat arkistot Jyväskylän maakunta-arkistossa, Jyväskylän yliopiston museon kulttuurihistoriallisen osaston valokuva-arkisto ja museossa oleva kirjallinen materiaali ja piirustukset, Jyväskylän yliopiston kirjastossa oleva sanomalehtiarkisto ja Keski-Suomen museon kuva-arkisto. Valmiiden materiaalikokonaisuuksien lisäksi olen tehnyt haastatteluja, joissa haastateltavina ovat olleet seminaaria ja JKK:a käyneet ihmiset sekä Seminaarinmäellä muuten vaikuttaneet tai tiiviisti eläneet ihmiset. Seminaarista ja JKK:sta valmistuneet ihmiset luonnollisesti etsiytyivät töiden perässä ympäri Suomea, minkä vuoksi jätinkin eri sanomalehtiin (kuten Karjalainen, Ilkka ja Keski-suomalainen) ilmoituksen, jossa pyysin seminaariin liittyvää tietoa ja materiaalia kyseisen sanomalehden saavuttamalta lukijakunnalta. Vastaukset poikivat tutkimustyölleni tähdellistä valokuva- ja kirjallista materiaalia, jota säilytetään Jyväskylän yliopiston museon arkistossa tai kirjoittajan hallussa.

Haastattelut olen toteuttanut teemahaastattelumetodilla, joka on perinteentutkimuksessa tavallisimmin käytetty haastattelun laji. Siinä olennaista on haastattelijan kirjallisuuden, arkistoaineiston ja muiden lähteiden avulla saavutettu esitietous aiheesta. Tämän pohjalta haastatteliija muodostaa temaluetellon, joka

käydään haastattelun aikana läpi. Asioiden käsittelyjärjestys on vapaa ja usein muodostuukin keskustelun myötä. Haastattelijan vastuulla on kuitenkin ohjata haastattelua siten, että hän saa tietoa asioista joista haluaa ja jotta haastattelu pysyy ennakkosuunnitelman mukaisissa aihepiireissä. (Enges 2001.)

Olen tulkinut seminaarin ja JKK:n elämää haastattelujen ja muistelmia-aineiston pohjalta puhunnan analyysin keinoin. Olen sekä nostanut aineistosta esille yhä uudestaan toistuvia aihekokonaisuuksia ja merkityksiä että analysoinut sitä tapaa, millä näistä merkityksistä puhutaan. Satu Apo (2001) kirjoittaa kielellisestä kanssakäymisestä dynaamisina prosesseina, joita ohjailee sosiokulttuurinen säännöstö. Hänen esille nostamansa diskurssianalyysin sosiaalipsykologis-kulttuurianalyttinen muoto on lähinnä tutkimuksessani käyttämäni diskurssianalyttista otetta. Sen mukaan ihmiset sosiaalisina toimijoina rakentavat todellisuutta kielen käytöllä (puhutaan konstruktionistisesta lähestymistavasta). Tämä liittyy osaltaan muistelmien luonteeseen muistetun subjektiivisen todellisuuden (ja joissain tilanteissa sen muodostumisen objektiiviseksi tiedoksi) rakentajana. Tämä on nähtävissä eritoten yhteisöelämän monimuotoisuudessa ja sen yksilötasolla tapahtuvissa monissa tulkinnoissa. Apo toteaa, että kaikki diskurssit ovat kontekstisidonnaisia, kytkeytyneitä viestijöiden sosiaalisiin käytäntöihin ja rakenteisiin, ja huomioi laajojen sosiokulttuuristen kontekstien merkityksen tilanteisten vuorovaikutuskontekstien analyysissa. Käytän tutkimuksessa termiä 'puhunta'. Apon mukaan väljimmillään diskurssi-termiä on käytetty tarkoittamassa tiettyä teemaa, kuten kulttuurin ilmiötä koskevaa puhetta ja kirjoitusta. Oma käsitteistöni lähtee Apon mainitsemalta pohjalta, mutta tarkentuu kontekstisidonnaisesti. (Apo 2001.)

Perti Haapala kirjoittaa sosiaalisista ryhmistä teoksessaan *Sosiaalihistoria* (1989) pohjaten Eino Jutikkalan vuonna 1964 ja Tommila & Roihan vuonna 1976 tekemiin määritelmiin sosiaalihistorian tutkimuskohteesta. Kuten Haapala määrittelemässään sosiaalisten ryhmien historiassa, tarkastelen seminaarin yhteisöllisyyttä sosiaalisen ryhmän (rakenne, merkitys, keskinäiset suhteet) elämänä tiettyssä sosiaalisessa miljöössä (elinympäristö ja elämänmuoto), jossa sosiaalinen ryhmä toimii ja jossa niitä voidaan erottaa toisistaan. (Haapala 1989, 19-20; Jutikkala 1964; Tommila & Roiha 1976.) Seminaarilaiset ovat sosiaalinen ryhmä, joka voidaan jakaa kontekstin mukaan moneen pienempään sosiaaliseen ryhmään (sisäoppilaat, naiset, miehet,

toverikunta-aktiivit ja niin edelleen). Niiden toiminta eri konteksteissa luo erilaisia merkityksiä. Näiden kantajina ryhmät ovat luoneet omia yhteisöllisyyden ilmentymiä ja uusia merkityksiä sosiaalisen miljöön keskelle. Tarkastelen Seminarium-rakennuksen merkitystä tämän toiminnallisuuden ja eri merkityksiä kantavien ryhmien keskiössä.

Kirjallisuutta seminaarin toiminnasta, sosiaalisten ryhmien elämästä merkityksien ja tilan (space) luojana ja yhteisöllisyydestä on paljon. Esittelen aihepiirissä olennaisen kirjallisuuden ja tutkimukset käsillä olevan tutkielman eri luvuissa. Tarkastelen seminaariyhteisöä sosiaalisessa kanssakäymisessään ja seminaarin tiiviissä elämänpiirissä merkityksiä luovana ihmisryhmänä. Tätä sosiaalisessa miljöössä tapahtuvaa merkityksenantoa kuvaan termillä *merkityksellistämisprosessi*. Liitän termiin toiminnallisuuden, sosiaalisuuden ja yhteisön erityislaatuisen elämän aspektit. Termi itsessään muodostui aineiston pohjalta kuvaamaan muistelmissa ja aikalaiskertomuksissa näkyvissä olevaa teoreettista kokonaisuutta. Pro gradu -tutkielmaani tulee lukea etnologisena tutkimuksena, joka hyödyntää aiheeseen liittyvän kirjallisuuden lisäksi sosiaalishistorian, kulttuurihistorian, folkloristiikan ja antropologian tutkimusotteita ja -käsitteitä.

2. SEMINAARIELÄMÄÄ

Katson aiheelliseksi aloittaa tutkielmani seminaarin peruslähtökohtien kuvailusta. En kerro tarkemmin seminaariaatteen pitkästä historiasta ja Suomen kansansivistyksen aatteen historiasta, joista saa tietoa esimerkiksi Aimo Halilan kirjoittamasta Jyväskylän seminaarin historiasta (1963), Lasse Kankaan teoksesta Jyväskylän yliopistokysymys (1991), Aimo Halilan teossarjasta Suomen kansakoululaitoksen historia (1949a-d), Veli Nurmen Cygnaeuksesta tekemästä elämäkerrasta (1999) ja myös Halilan teoksesta Suomen vanhin kansakoulunopettajisto (1949e). Lähden liikkeelle suoraan seminaarin elämästä ja sen toiminnallisuuden niin sanotusta yläpäästä, eli johtajatasosta.

Johtajakausten vaikutus seminaarin elämään

Seuraavassa käsittelen sitä, miten eri johtajien toimintakaudet ovat vaikuttaneet seminaarin elämään, sen henkeen ja seminaariyhteisön koheesioon. Näkökulma painottuu miesosaston johtajiin kahdesta syystä. Ensinnäkin tarkastelen työssäni Seminarium-rakennusta, joka oli seminaarin miesosaston päärakennus. Kuten haastattelumateriaalista ja muista muistelmista käy ilmi, miesosaston päärakennus ja juhlasali olivat arkena tarkoitettuja juuri miesosaston käyttöön (esim. MR; AJ). Naisopiskelijoille rakennus tiloineen tuli tutuksi lähinnä seminaarin yhteisten tapahtumien tai sekä miehille että naisille tarkoitettujen oppituntien ja tenttien kautta. Toiseksi koko yhteisseminaarin johtajana toimi miesosaston johtaja. Hänen päätösvaltansa ja persoonallisuutensa on siis vaikuttanut seminaarin toimintaan enemmän kuin johtajattaren. Tämä ei tietenkään poista naisosaston johtajattaren päätäntövaltaan liittyviä tosiasioita saati sitten hänen vaikutustaan naisosaston henkiseen ilmapiiriin. Muistelmissa ja aikalaikirjoituksissa onkin luonnollinen jako naisosaston ja miesosaston tapahtumien kertaamiseen.

Aimo Halila jakaa teoksessaan Jyväskylän seminaarin historia seminaarin toiminta-ajan sen johtajakausia mukaillen kahteen suurempaan ”lohkoon”, vuosiin 1863-1899 ja 1900-1937. Ensimmäisen ajanjakson aikana seminaarin johtajina toimivat Uno Cygnaeus (johtajana 1863-69), Karl Gabriel Leinberg (1869-94) ja Yrjö Koskinen Yrjö-Koskinen (1895-99), toisen ajanjakson aikana Konstantin (Kosti) Raitio (1900-12), Nestor Ojala (1913-26) ja Juho Mikael Mikkola (1926-37). Perusteena jakaa aikakaudet kahteen voidaan pitää sekä yhteiskunnallisia tapahtumia että seminaarin ajatusvirtausten ja toiminnallisten puitteiden soveltuvuutta tällaiseen jakoon. Kuvaavaa sinänsä on se, että kolme ensimmäistä johtajaa olivat syntyisin säätyläiskodeista kun taas kolme viimeistä olivat suomalaisista maalaiskodeista (Halila 1963, 203, 344-345).

Seminaarin naisosastolla oli myös omat johtajattarensa, joiden vaikutus ”naispuolen” toimintaan oli yhtä suuri kuin ”miespuolen” vastaavilla. Miesosaston johtaja toimi kuitenkin koko yhteisseminaarin johtajana, mikä teki hänen roolistaan naisosaston

johtajattarien osuutta näkyvämmän. Voidaan sanoa, että seminaarissa oli ikään kuin kolme toiminnallista tasoa, joissa toiminta ja päätöksenteko jakautuivat kattamaan miesosaston, naisosaston ja yhteisseminaarin piirin. Naisosaston johtajattaret olivat järjestyksessä Fanny John (johtajattarena 1863-67), Charlotta Maria Lydecken (1867-93), Anna Augusta Lilius (1894-99), Hilda Katarina Söderström (1899-1913) ja Eva Maria Heikinheimo (Eeva) (1914-1935). (Ks. Halila 1963, 54-73, 345.)

Seminaarin johtajilla ja johtajattarilla siis oli sanansa sanottavana siihen, miten oppilaitosta kontrolloitiin ja minkälaisia asioita oli mahdollista ajaa ja harrastaa. Heidän luonteellaan ja ajatusmalleillaan voidaan sanoa olleen suuri vaikutus seminaarin perinteisiin, toimintamalleihin ja yleisesti opiskelijoiden toimintaan ja viihtyvyyteen sekä siihen, miten he mielsivät seminaarin. Esimerkiksi kolmella ensimmäisellä miesjohtajalla oli havaittavissa eräänlaista kykenemättömyyttä saada syvällinen kontakti oppilaisiin, eritoten miespuolisiin, mikä johtui suurilta osin yhteiskunnallisista luokkaeroista. Toisinaan taasen lupaa pyydettyä arvovaltaisen johtajan sallimus on ollut oppilaille enemmän kuin pelkkä myönteinen päätös harrastustoimintaan; se on saattanut merkitä esimerkiksi suomalaisuusaatteen etenemistä tai muun oma-aloitteisen harrasteen arvokkaaksi tunnustamista.

Seuraavien kolmen miesjohtajan aika oli helpompaa monestakin syystä. Heidän maalaistaustansa mahdollisti toimivamman kommunikoinnin miesosaston kanssa. Seminaarin toimintaan liittyvää huomiota rauhoitti myös se, että seminaarin työtavat olivat jo suhteellisen vakiintuneet ja seminaarin asema oli yhteiskunnallisesti tunnustettu. Näiden kolmen maalaistaustaisen johtajan aika oli joka tapauksessa erilaista sikäli, että johtajan ja miesoppilaiden suhde perustui enemmän ystävyyteen ja yhteisymmärrykseen kuin määräysvallan tuomaan auktoriteettiin. Aikaisempien johtajienkin kohdalla syntyi kyllä koko elämän mittaisia ystävyysuhteita, mistä osoituksena muun muassa Uno Cygnaeuksen kirjeenvaihto vanhojen oppilaidensa kanssa.

Uno Cygnaeus

Uno Cygnaeus toimi alussa vielä väliaikaisen seminaarin ensimmäisenä johtajana sen perustamisesta (1863) aina vuoteen 1868 asti. Hänelle oppilailta oli suuri

henkilökohtainen merkitys, ja hän pitikin mielellään heistä huolta isällisellä tavalla. Cygnaeus tahtoi seminaarin opiskelijoiden ja henkilökunnan olevan kuin yhtä suurta perhettä, jossa elämän ylä- ja alamäkiä koettaisiin yhdessä (ks. Halila 1963, 14-15). Muistelmissaan seminaarilaiset muistavat juttutuokiot Pastoriksi nimitetyn Cygnaeuksen kanssa, hänen työpöytänsä ja välillä jopa pelottavan arvokkaan ja ankaran luonteensa. Pyrittäessä seminaarin oppilaaksi pyrkijän oli ensi töikseen ennen pääsykoetta mentävä Pastorin juttusille, jonka jälkeen hänet joko kutsuttiin kokeeseen tai ei. Seuraava muistelu on vuodelta 1867, seminaariin opiskelemaan pyrkineeltä K. Koistiselta.

Kortteerini rouva sanoi johtajaa vain pastoriksi; ja kuitenkin oppinut viipurilainen opastajani antoi ohjeeksi hakemuspaperiini näin kuuluvan otsakkeen: ”Korkeasti oppinut, Laveataitoinen Kirkkoherra ja Rovasti, Keisarillisen Annatähden ritari, Seminarin Johtaja Herra Uno Cygnaeus!” Arvelin astuskellessani: ”Kuinkahan lihava lienee tuo rovasti ja miten ärtyisiä ritari - saaneepas nähdä!” Perille oikein osattuani, jouduin johtajan työhuoneeseen. Siellä astui eteeni laihahko herra, jonka tuuheiden kulmakarvojen siimestäminä kiilsi teräväkatseiset silmät. Hyvänpäivän sanottuani kysyi hän: ”kai olet seminaariin pyrkijä?” ”Niin olen, herra pastori, ja nimeni on...” ”Tuossa pöydällä on kirja, hae sieltä Gal. 3 luku ja lue se”, kuului äkkinäisen korville jotenkin kuivalta, käskevältä. Toinnuttuani lukea paukuttelin määrätyn luvun loppuun ja panin kirjan pöydälle, jonka takana pastori istui. ”Tee nyt lukemastasi kappaleesta selvää”, tiuskaisi hän. Vointini mukaan tein selvää lukemastani. ”Huomenna klo 10 tule isolle seminaarille pääsytutkintoon. Kai sinäkin tahtoisit päästä sisäoppilaaksi, niinkuin kaikki muutkin hakijat?” sanoi hän. ”Ei minulla ole päiväksikään varoja ulko-oppilaaksi jäämiseen”, sanoin. ”Ainoastaan 10 uutta oppilasta pääsevät sisäoppilaiksi ja ne ovat niitä, jotka paraiten tutkinnossa onnistuvat”, sanoi hän. (Koistinen 1910, 18-26.)

Toisaalta Halila luonnehtii Cygnaeusta jokseenkin pessimistiseksi ja epäkäytännölliseksi johtajaksi, haaveilijaksi joka antoi seminaarin toimintaan kohdistuneelle vastustukselle helposti liian suuren merkityksen. Halila mainitsee Cygnaeuksen tavallaan odottaneen oppilaitokselleen enemmän positiivista huomiota ja kun sitä ei heti tullut, hän masentui pitäen suomalaisten varovaista asennetta välinpitämättömytenä ja vastustuksena. Toisaalta Cygnaeuksen ansioksi voidaan katsoa seminaarin toiminnallisen ja henkisen pohjan luomisen, jolla on ollut suuri vaikutuksensa myös koko kansakoululaitokselle. (Halila 1963, 56-58; Nurmi 1988, 108-130, 133-144, 147-153; Lönnbeck 1910, 94-120.)

Ongelmista puhuttaessa Halila mainitsee ristiriidat opettajakunnan kanssa, jolloin ongelmat koskivat lähinnä kysymystä johtajan päätösvallasta. Cygnaeus halusi pitää

johtajalla suuren sananvallan, kun opettajakunta taas toivoi johtajan toimivan eräänlaisena keskushenkilönä, jonka kautta yhteisiä päätöksiä toteutettaisiin. (Halila 1963, 58-59; Nurmi 1988, 137-144; Lönnbeck 1910, 113-114.) Uno Cygnaeuksen aika johtajana on Halilan mielestä saanut muistelmissa eräänlaisen kiiltävän ihanteellisuuden kuvan. Sekä opettaja- että oppilaskunnan sisällä ja välillä esiintyneistä ongelmista huolimatta seminaarissa vallitsi Cygnaeuksen toivoma yhteishenki. Hän loi päämäärillään, periaatteillaan, seminaarille omistautumisellaan ja olemuksellaan pohjan tunteelle seminaariajasta yhteisenä, sosiaalisena kokemuksena. Se poiki sekä seminaarin arkeen että sen juhlaperinteisiin liittyviä monia merkityksiä ja muistoja. Uno Cygnaeus kuoli vuonna 1888. (Halila 1963, 54-60; Nurmi 1988, 137-144; Lönnbeck 1910, 113-120.)

Halila luonnehtii Uno Cygnaeusta ”kristillis-liberaaliseksi idealistiksi, pikemmin runoilijaksi kuin ajattelijaksi” (1963, 56). Cygnaeukselle säätyläisyys ei merkinnyt paljon, mutta hän ei myöskään ymmärtänyt täysin miesosaston maaseudulta saapuneita, itsepäisiä opiskelijoita, joiden mentaliteetti oli kaupungin kasvatille vieras. Seminaarin alku oli esimerkkinä toimimisesta, jossa oli kyse eräänlaisessa yhteiskunnallisessa tilassa vaikuttamaan ryhtymisestä. Tämän tilan tulevat muutokset asettivat seminaarin jatkuvasti uuteen valoon ja uusien haasteiden eteen samalla kun alkuvuosien hohdokas työ muuttui yhä enemmän arkiseksi puurtamiseksi.

Karl Gabriel Leinberg

Uno Cygnaeuksen jälkeen johtajaksi nimettiin hänen hyvä ystävänsä ja ajatustensa kannattaja Karl Gabriel Leinberg, joka aloitti tehtävässään 15.10.1868 (Cygnaeus tosin jatkoi vt. seminaarinjohtajana vielä kevätlukukauden loppuun 1869). Leinberg tuli seminaariin sen ulkopuolelta, Helsingin yksityislyseon johtajan ja uskonnonopettajan tehtävistä. Cygnaeus kyllä seurasi seminaarin elämää ja kävi siellä vierailuilla kunnes muutti Helsinkiin 1870. Tämän jälkeen seminaarin tapahtumien seuraaminen ja isällisten neuvojen antaminen tapahtui kirjeenvaihdon avulla. (Halila 1963, 59-60; Lönnbeck 1910, 116-117.)

Seminaarin kehityskaari oli rosoinen Leinbergin aloittaessa toimessaan vuonna 1868. Johtajan tuli olla erittäin voimakastahtoinen ja edustava nuorelle ja jokseenkin

hierarkiselle laitokselle. Leinbergille oli eduksi muun muassa kontaktit Helsinkiin ja koulutoimen ylihallitukseen ja sekä korkea kasvatusopillisten periaatteiden tuntemus että tahto viedä kansanopetusta eteenpäin. Kasvatusopillisessa mielessä Leinberg kävikin toimeen vakauttaakseen seminaarin pedagogisen ohjelman. Kokemuksiin perustuen uudistuksia pantiin toimeen ja vuonna 1869 vahvistettiin systemaattinen pedagoginen perussuunnitelma. (Halila 1963, 60-61.)

Leinberg otti vastuulleen suuren työn seminaarin uuden sijainnin (Seminaarinmäelle) suunnittelusta ja töiden toteuttamisesta. Hän sekä kantoi julkista painetta seminaarirakennusten kustannuksista ja yleisestä mielipiteestä niihin liittyen että niiden käytännön toimivuudesta tulevaisuudessa. (Ks. Halila 1963, 138-139. Rakennustöistä enemmän ks. luku Seminaarin punatiilirakennusten valmistuminen.)

Kysymys Cygnaeuksen periaatteiden mukaisesta johtajan asemasta ja johtokunnan ja johtajan päätösvallasta ja suhteesta oli Leinbergin aikana ratkaisematon. Tämä toi tietynlaista etäisyyttä ja hajanaisuutta johtajan ja opettaja- ja oppilaskunnan välille. Lisäksi Leinbergin luonne, joka oli Cygnaeuksen tapaan kaupunkilaisen luonne, joutui jäykkyydessään ja byrokraattisuudessaan melko usein ristiriitoihin seminaarin maalta tulleiden miesoppilaiden kanssa. Hän ei tavallaan saanut syvällistä kosketusta oppilaisiin. Leinbergin aikana kurinpitokysymykset nousivat esille merkittävällä tavalla. Vuosina 1883 ja 1890 miesoppilaat nousivatkin vastarintaan lakkoillen. Halilan mukaan tekijöinä näissä rettelöissä oli sekä johtajan kaavamainen byrokratia ja sääty-yhteiskunnan mukaan oppilaisiin kohdistuva alentava kohtelu että nuorten mielten kokemattomuus, ymmärtämättömyys ja malttamattomuus. Opettajakunnan kesken taasen uusi ja vanha ajattelutapa törmäsivät yhteen tuottaen ristiriitoja. (Ramstedt 1963, 38-41; Halila 1963, 61-64; Sironen 1997, 219-231.)

Leinbergin aikaa leimaa siis jonkinlainen seminaarin arjen kaavamaisuus, jäykkyys ja muodollisuus sekä yhteisön sisällä elävä epäluuloisuus. Lisäksi se seikka, että Leinberg käytti virallisissa asioissa mieluummin ruotsin kuin suomen kieltä, aiheutti hankauksia. Hän ei ottanut osaa suomalaiskansallisiin rientoihin, mutta kuitenkin ymmärsi suomenmielisyyttä ja sen mahdollisuuksia. Toisaalta kotiseutututkimus oli lähellä Leinbergin sydäntä. (Halila 1963, 63-64; Ramstedt 1963, 38.)

Leinbergin pitkänä johtajakautena (26 vuotta eli yli kolmannes seminaarin koko toiminta-ajasta) Suomessa tapahtui monia yhteiskunnallisia ja kulttuurielämään liittyviä muutoksia, joihin kaikkiin Leinberg ei enää jaksanut tuntea kiinnostusta. Loppuvaiheessa hän katsoi ettei kykene antamaan tehtävässään enempää ja siirtyi kansakoulutarkastajaksi I piiriin vuonna 1894. Leinberg kuoli vuonna 1907. (Halila 1963, 65-66.)

Yrjö Koskinen Yrjö-Koskinen

Leinbergin jälkeen johtajaksi valittiin seminaarin hyvin tunteva filosofian tohtori, vapaaherra Yrjö Koskinen Yrjö-Koskinen, joka astui toimeensa vuoden 1895 alussa. Hän oli valmistunut Jyväskylän lyseosta 1871 ja toiminut seminaarin historian ja kasvatustieteen lehtorina 1887-1892. Hän varttui suomalaiskansallisesti valveutuneessa perheessä, mikä näkyi myöhemmin seminaarissa hänen päätöksissään ja myös yleisen ilmapiirin virkistyneen suomenmielisyys-suuntautuneisuudessa. Hän niin ikään muutti seminaarin kirjanpidon suomenkieliseksi. (Halila 1963, 65-67.)

Yrjö-Koskisen tullessa johtajaksi seminaarissa vallinnut kriisi hälveni. Hän sai aikaan luottamuksen ilmapiiriin, ajoi uudistuksia varovasti eteenpäin ja teki parhaansa kohottaakseen seminaarin työtehokkuutta. Yrjö-Koskisen aikana opettajakunta saatiin yhdistettyä kokonaisuudeksi, erimielisyyksiä opettaja- ja oppilaskunnan välillä saatiin tasoitetuksi ja jopa 1880-luvulla kielletty toverikuntatyö voitiin aloittaa uudestaan. Yrjö-Koskinen kannatti oppilaiden omaehtoista järjestötoimintaa pitäen sitä kasvatuksellisesti tärkeänä. Oppilaiden mahdollisuudet toteuttaa itseään ja suomenmielistä harrastustoimintaansa siis kasvoivat Yrjö-Koskisen suhteellisen lyhyen johtajakauden aikana merkittävästi. Hän piti seminaarissa vietettyjä neljää ja puolta vuotta elämänsä onnellisimpina. Tämä tyytyväisyys välittyi oppilaisiin, joihin hänelle kehittyi johtajakauden jälkeen aktiivinen kirjeenvaihtoyhteys. Yrjö-Koskinen kuoli vuonna 1917. (Halila 1963, 67-68.)

Konstantin (Kosti) Raitio

K. Raitiolla oli oivat suositukset seminaarin johtajan virkaan: Hän oli toiminut sekä Jyväskylän että Sortavalan seminaarien lehtorina että Raahen seminaarin johtajana.

Lisäksi hän oli toiminut kansakoulujen tarkastajan virassa ja oli tietoinen muun muassa maaseudun kansakoulujen ongelmista. Lisäksi hän oli ollut Saksassa ja Sveitsissä tutustumassa niiden kouluoloihin. (Halila 1963, 203.)

Raitio oli äidinkielen oppialalla työteliäs mies, hän julkaisi monia oppikirjoja ja kehitti opetusta. Raitiota kuvaillaan vakaumuksen mieheksi, persoonaltaan perihärmäläiseksi, kansallisuusaatteen kannattajaksi. Tummapintaisesta Raitiosta käytettiin oppilaiden keskuudessa Kostin ja Konstun lisäksi myös hyvänsuopaa nimeä Musta mies. Hän herätti oikeudenmukaisella olemuksellaan kunnioitusta eikä hänen tarvinnut usein korottaa ääntään saadakseen sanoilleen huomiota. Esimerkkinä tästä muistelmä 1907 valmistuneelta Väinö Peltoselta:

Syksyllä 1904 menimme me II luokan pojat välitunnilla seminaarin juhlasaliin tanssimaan. Yksi pojista hakkasi pianoa hartiavoimin ja toiset pomppivat polkkaa, niin että lattia jytisi. Lopuksi joku tempaisi soittajan alta pianotuolin ja pyöräytti sen menemään pitkin juhlasalin lattiaa. Samassa ilmestyi johtaja ”Konstu” Raitio juhlasalin ovelle. Kun soitto lakkasi, lakkasi tanssikin. Vihdoin huomasimme johtajan, joka vakavana ja äänettömänä seiso i edessämme. Me jäimme jähmettyneinä paikoillemme. Painostavan hiljaisuuden vallitessa johtaja antoi katseensa kiertää ympäri salia ja suuntasi sen lopuksi tuolin heittäjään ja mahdollisimman terävällä ja ivallisella äänellä sanoi: – Saitteko sen tuolin rikki? Sanoi - ja poistui. Me jäimme noloina paikoillemme pitkäksi aikaa, ja kun tästä selvisimme, olimme yksimielisiä siitä, ettei ankarinkaan moitesaarna olisi vetänyt vertoja tälle myrkylliselle kysymykselle. (Peltonen 1963, 91.)

Raition johtajakausi oli sortovuosien aikaa, jolloin uudistuksia oli vaikeaa ajaa joutumatta venäläistämisen uhan alle. Toisaalta seminaarin työjärjestys oli jo vakiintunut, eikä radikaaleja muutoksia enää tarvittu. Raition aikana kyllä rakennettiin joitakin tarpeellisia rakennuksia. Hän erosi tehtävästään vuonna 1912 reumatismien ja sokeritaudin rasittamana jatkettuaan ansiokkaasti Y. K. Yrjö-Koskisen viitoittamaa suuntaa. Kosti Raitio kuoli vuonna 1924. (Halila 1963, 204-206.)

Nestor Ojala

Halila kutsuu Raition seuraajan, Nestor Ojalan aikaa ”Jyväskylän seminaarin kultaajaksi”, tarkoittaen erityisesti vuosia 1918-1925 (1963, 206). Hyvän järjestelykyvyn omannut Ojala luotsasi uusia kehitysmahdollisuuksia saanutta seminaaria eteenpäin suotuisammassa ilmapiirissä kuin ennen. Seminaari oli saanut jo hyvän kulttuurisen

aseman Suomessa, sen työtavat olivat avoimia kehitykselle, eikä sortovuosien ahdinkoa tarvinnut enää pelätä. Seminaarin tyyneen ilmapiiriin oli suuri vaikutus Ojalan persoonallisuudella. (Halila 1963, 206-207.)

Suurten valtiollisten tapahtumien vaikutuksilta saatiin Jyväskylässä olla melko rauhassa. Ojalan kokemat ongelmat liittyivätkin muihin tekijöihin, yllättäviin ja epämiellyttäviin johtajalle joutuneisiin tehtäviin¹. (Halila 1963, 208.)

Ojala oli ratsutilallisen poika, monen polven talonpoikaissuvun edustaja. Hänellä oli elävä kiinnostus Suomen kulttuurielämän kehittämiseen ja kyky ymmärtää ajankohtaiset tarpeet. Hän pyrki seminaarissa erityisesti ymmärtämään maaseudun nuoria ja auttamaan heitä sopeutumisessaan seminaarin elämään (ks. Miettinen 1963, 131-138). Ojalan vaikutusta johtajana kuvastaa hyvin aikalaiskertomus, Uuno Miettisen muistelmä vuodelta 1963:

Ei oltane eri mieltä siitä, että Nestor Ojala, Neku, oli johtajakautenaan Jyväskylän seminaarin näkyvin ja arvovaltaisimman persoonallisuus. Niin huomattavia opettajakasvatuksen eturivin henkilöitä kuin laitoksen opettajakuntaan kuuluikin, oppilaspolvi toisensa jälkeen kyllä vaistosi, että kokonaisuuden ohjaksia käsissään pitävänä järjestäjänä, hallitsevana suunnan määrääjänä oli kuitenkin Nekun näkemys ja tahto. Havaitimme myös, että hänen vaikutuspiiristään pyrki viimeisinä vuosina irrottautumaan eräitä ryhmiä, joilla oli toisenlaiset näkemykset kansakoulunopettajien valmistuksesta. Mutta jo se seikka, etteivät ”separatistiset” pyrkimykset johtaneet sanottavasti näkyviin ristiriitoihin, antaa Nekusta kuvan voimakkaana, tasoittavana persoonallisuutena, kuvan henkilökohtaisen arvovallan omaavasta esimiehestä. (Miettinen 1963, 131.)

¹ 1920-luvulla lehtori Haatajasta oli tehty lukuisia valituksia ja miesoppilaat uhkasivat erota, ellei tätä siirrettäisi pois tehtävistään (JyMA; JyM; Sironen 1997; Sorvisto 1925). Kustaa Sorvisto kertoo ns. Haatajan jutusta päiväkirjassaan: Lauantaina 28 p:nä. Lähetystö vei johtajalle todistetut syytökset Lehtori Haatajaa vastaan [hänen poikkeavaksi ja häiritseväksi seksuaaliseksi käyttäytymiseksi katsomistaan syistä]; tähän yhtyi kaikki miesp. luokat, ilmoittaen etteivät hyväksy häntä opettajakseen. [...] Tiistaina 10. tenä p:nä maalisk. Muistelen mitä on kuluneella viikolla tapahtunut. Sehän on mennyt niissä lakon merkeissä, eikä asia ole vielääkään täysin selvä [...] Sunnuntaina 15 p:nä. Lauantaina 14 p:nä loppui lakko. Kello 12 aikaan kokoontuttiin juhlasaliin jossa johtaja ilmoitti, että Haataja on pidätetty virastaan, ja kehoitti meitä menemään käsitöihin. Käskyä noudatettiin. [...] 30. p:nä [marraskuuta]. Mielialat ovat kuohuksissa, koska lehtori Haatajan pitäisi astua huomenna 1 p:nä jälleen virkaansa. Tänä iltana klo:7 alkoi miestoverikunnan kokous jossa käsiteltiin seuraav. asioista: Päätettiin yksimielisesti panna huomenna henkilökohtainen eronpyyntö tästä seminaarista, koska emme voi sivellisistä syistä hyväksyä häntä enään opettajaksemme. Monen on varmaan vaikea tämänkin tehdä sillä tulevaisuus on tuntematon. Voi käydä niin, että tulemme ainaiseksi erotetuksi. Luoja tiennee parhaiden tämänkin asian. Ehkäpä on jossain senverran tilaa että minäkin sinne sovin. (Sorvisto 1925, huomautus tekijän.)

Joidenkin edeltäjiensä tavoin Jyväskylän seminaari oli tuttu myös Ojalalle, hän oli ollut siellä sijaisena jo vuonna 1881 ja myöhemmin matematiikan lehtorina 1894-1902. Ojalan toimelias ja valoisa luonne oli omiaan yhdistämään eri intressipiirejä. Hän oli kaupunginvaltuuston ja useiden järjestöjen ahkera jäsen ja oppikirjojen kirjoittaja. Ojalan noin 13 vuotta kestänyt johtajakausi päättyi hänen kuollessaan vaikeaan sairauteen 21.4.1926. (Halila 1963, 206-208.)

Juho Mikael (Mikko) Mikkola

J. M. Mikkola tuli seminaarin uskonnon lehtoriksi vuonna 1909 ja toimi seminaarin varajohtajana. Nestor Ojalan sairauden aikana hän hoitikin johtajan tehtävää. Mikkola oli siis perehtynyt laitoksen toimintaan syvästi. Hän astui johtajan tehtävään 12.8.1926. (Halila 1963, 208.)

Mikko-setä oli pidetty johtaja, jonka arvovalta oli lämmintä ja humaania. Hänen johtajan aikansa oli rauhallista, jopa sen loppuaika, jolloin jo tiedettiin kasvatusopillisen korkeakoulun toteutumisesta. Mikkolan johtamistyyli oli vaatimaton ja verkkainen ja erityisesti tärkeilemätön, mikä ehkä olikin omiaan tuomaan tyytyväisyyttä opettaja- ja oppilaskunnan keskuuteen. Hänen tasapainottava luonteensa auttoi 1920-luvun rettelöiden unohtamisessa ja työn palauttamisessa tutuille uomilleen. (ks. Halila 1963, 208-210; Heikkinen-Räsänen 1963, 170-171.)

Naisseminaarin johtajattaret

Seminaarin jako miesten ja naisten osastoon loi myös haasteen erillään olevien osastojen kyllin tehokkaasta johtamisesta. Miesseminaarin johtaja oli koko laitoksen johtaja, mutta ”johdattajattaren” tehtävä oli muilla tavoilla haasteellinen. Olihan naisten kouluttautuminen työelämään ristiriidassa esimerkiksi perheenäidin roolin kanssa, ja juuri siksi yhteisseminariin kohdistui ulkopuolelta arvostelua ja ennakkoluuloja. Seminaarista ei haluttu ”naittamislaitosta”, mutta Uno Cygnaeus tahtoi luoda kasvattavan ja luonnollisen ilmapiirin, johon kuuluivat molemmat sukupuolet. Naisseminaarin johtajattarella tulisi olla yhtä aikaa perinteistä kumpuava äidillinen kasvattajan rooli ja tulevaisuuteen suuntaava, valveutuneiden ja rohkeiden naisten kouluttajan rooli. (Ks. Halila 1963; Julkunen 2004; Nurmi 1988, 136-137.)

Fanny John, Charlotta Lydecken ja Anna Lilius

Seminaarin ensimmäisessä johtajattaressa yhdistyivät ajalle epätavallisesti säätyläis- ja virkanaisen asemat. Uno Cygnaeuksen sisarentytär Fanny John oli kansanopetusalan opinnoissa ja työkokemuksessa ansioitunut, tehokas kasvattaja. Fanny John siirtyi vuonna 1867 mallikoulun johtajattareksi mentyään naimisiin seminaarin lehtori K.G.Göösin kanssa. Muihin tehtäviin siirtyminen oli tämän kaltaisessa naimisiinmenotilanteessa aikakaudelle ominaista ja tuli tapahtumaan myöhemminkin seminaarin oppilas- ja opettajakunnan keskuudessa ja myös niiden välillä. Fanny John ehti luoda seminaarin johtajattaren viran pysyviä perinteitä ja sai siten toiminnan alkamaan sillä saralla. (Ks. Halila 1963, 68-69; Nurmi 1988, 136.)

Seuraavan johtajattaren oli jo helpompi astua virkaan, varsinkin kun kyseinen henkilö oli jo seminaarin piirissä tuttu. Kyseessä oli seminaarin alussa historian, maantiedon ja käsityön opettajaksi kiinnitetty Charlotta Lydecken. Hänen nimittämisensä oli johtajattaren vaihtumisen tilanteessa luonteva ja itsestään selvä ratkaisu. Hän oli seminaarille omistautuva, joviaali persoona, jolle naisseminaarilaisten kasvatusta oli sydämen asia. Lydeckenin kasvatit puhuvat ja kirjoittavat hänestä kuin perheenjäsenestä, käyttäen hänen persoonaansa kuvaavia nimityksiä ”Täti” ja ”abbedissa”. Lydecken oli virassaan kauan, 26 vuotta. Tuo aika kattaa yli kolmasosan koko seminaarin toimintakaudesta. Voidaan siis hyvällä syyllä sanoa, että seminaarin naisosaston tapakulttuuri ja henkinen ilmapiiri pohjautuu suurelta osin ”Tädin” luomiin käytäntöihin. (Ks. Durchman-Kokko 1963, 64-74; Halila 1963, 69-71.)

Kevätlukukauden 1894 alussa seminaarin johtajattareksi tuli laitoksesta vuonna 1876 kansakoulunopettajaksi valmistunut Anna Lilius. Hän oli jatkanut opintojaan muun muassa Helsingin yliopistossa ja toiminut vuosien ajan opettajattarena. Persoonana hän oli aatteellisuuden ja käytännöllisyyden yhdistävä tulisielu, oppilaille läheinen ja luottamusta herättävä kasvattajatyypin. Lilius tahtoi oppilaistaan rohkeita ja eteenpäin katseensa suuntaavia, moderneja naisia. Anna Lilius kuoli sairauden vuoksi 21.8.1899. (Halila 1963, 71-73.)

Näiden kolmen johtajattaren aikakausina seminaarin naisosaston toiminnassa ja henkisessä ilmapiirissä on erityisen huomattavaa se tapa, jolla naisten yhteiskunnallista asemaa ja ”tehtävää” vietiin statuksesta toiseen. Seminaarilaitos rakentui omintakeisesti sekä perinteille että moderneille ajattelutavoille. Yleisesti 1800-luvun loppupuoliskolla sukupuoliroolit ja niihin sisältyvät olettamukset ovat olleet monella tavalla seminaarissa vällinneita taantuneempia.

Hilda Söderström ja Eva Heikinheimo

Hilda Söderström toimi seminaarin johtajattarena vuosien 1899-1913 välillä. Söderström ei uskonut tulewansa valituksi johtajattaren virkaan, jota häntä kuitenkin suostuteltiin hakemaan. Hän oli opettaja- ja oppilaskunnan luottamuksen arvoinen ja teki kaikkensa antaen uhrautuvan uran seminaarin johtajattarena. Hän oli Anna Liliuksen tapaan seminaarin oma kasvatti ja siirsi seminaarin aikaisten vuosikymmenten aatteellista perintöä edelleen kasvateilleen. (Ks. Halila 1963, 210-211.)

Seminaarin viimeinen johtajatar, Eva Maria Heikinheimo (tuttavallisemmin ”Eeva”), oli lestadiolaistaustan omaava, arvokas nainen. Hänen mielipiteidensä voimakkuus ja tahdonlujuuwensa ovat tulleet esille useissa muistelmissa. Usein hänestä puhutaan äkkipikaisena naisena, joka ennakoasenteillaan asetti seminaarilaisen selkä seinää vasten. (MR; Halila 1963, 212.) Martta Ruoppila kertoo Eva Heikinheimon kanssa sisäopistoon pääsyä varten pidetystä haastattelusta.

IK: Te olitte ulko-oppilaana?

MR: Minä olin ainoa ulko-oppilas. Kaikki muut olivat sitten sisäopistossa ainakin vuoden taikka kaksi, he, mutta minulle sanottiin silloin ku minä pyrin sinne ku oli se Eeva-Maijan haastattelu, ni minulta kysyttiin ensimmäiseks: ”Montako lehmää Teillä on?”

[Nauraa]

MR: Siellä kato tahdottiin häkellyttää [...] Minä sanoin, että: ”Kun ei ole valitettavasti yhtään ainoata, et jos minä omistaisin lehmiä ni minä kyllä olisin hyvin ilonen!”

[...]

MR: Ja sitten, hän jatkoi heti päälle: ”Ettekä Te tule koskaan pääsemään sisäoppilaitokseen, että Te tiedätte sen!”, että: ”Teidän vanhempanne ovat liian rikkaita!” Minä sanoin et: ”Ai niin, sitä minä en ole tiennytkään.” (MR, huomautus tekijän.)

Yliopistokoulutettuna naisena Eva Heikinheimo oli persoonaltaan lähempänä lehtorikuntaa kuin aikaisemmat johtajattaret. Lehtorikunnassa oli uudistusten ajamisen suhteen sekä perinteiseen että moderniin ajattelutapaan kallistuvia jäseniä. Heikinheimo joutuikin nuorena johtajattarena välillä lehtorikunnan sisäiseen ristipaineeseen. Eva Heikinheimo toimi johtajattarena vuodesta 1914 seminaarin toimintakauden loppuun asti, naisosaston kohdalla siis vuoteen 1935. (Ks. Halila 1963, 212.)

*

Seminaarin toiminta-aikaa tarkastellessa voidaan huomata sen sisäisten ristiriitojen tasoittuvan edettäessä kohti korkeakouluaikaa. Toki jokaisena johtajakautena on ollut tasoittavia tekijöitä, kuten suopeamielisempiä lehtoreita tai näennäisesti toiminnan ulkopuolisia henkilöitä (kuten johtajien tai lehtoreiden vaimoja), jotka lempeällä toiminnallaan ovat saattaneet vaikuttaa oppilaiden mielipiteeseen laitoksen välillä yksipuolisesta kurista ja toimintaperiaatteista. Johtajakaudet joka tapauksessa ovat vaikuttaneet toiminnan eri tasoihin yleensä ratkaisevasti; olihan johtajalla suuri päätösvalta ja myös vastuu siitä, miltä seminaarin toiminta näyttää ulospäin. Useasti päätöksiin on vaikuttanut se, minkälaista palautetta tai arvostelua oppilaitos on saanut ulkoapäin.

On myös otettava huomioon, että erilaiset yhteiskunnallisiin murroksiin liittyvät, seminaarin toiminnalle uhkakuviksi muodostuvat valtakunnallis-hallinnolliset päätökset ovat pakottaneet johtajakuntaa päätöksiin, jotka ovat saattaneet kiristää seminaarin toimintaa. Näitä koettiin erityisesti venäläistämisyökkimysten aikana (ks. Auer 1983), jolloin toimintaa oli vietävä eteenpäin erittäin varovasti. Venäläistämisen koettiin helposti vaikuttavan juuri saumoihin, joissa seminaarissa toivottiin asetettavan toiminnallisia uudistuksia. Oppilaiden ymmärrys kyllä riitti hyvinkin pitkälle näissä asioissa. Voidaan sanoa, että laitos eli vaikeita aikoja yhdessä kuin perhe ainakin. (Ks. esim. Pohjonen 1963a, 190-191; Leinonen 1963, 195-200.)

Seminaarin punatiilirakennusten valmistuminen

Ennen kuin seminaari sai nykyäänkin Seminaarinmäen maisemaa hallitsevat punatiilirakennukset, se toimi kaupungin vuokratiloissa eri puolella Jyväskylää. Kaupungin porvaristo oli kiirehtinyt lupaamaan seminaarille tilat, minkä seurauksena järjestysoikeuden tuli vuokrata kauppias H. Räihän perillisten talo ja ostaa kauppias Th. Häggmanin suuri talo Joh. Parviaisen ”pytingin” ollessa Cygnaeuksen mielestä kelvoton seminaarille. Kustannukset nousivat korkeiksi, sillä kaupungin tuli myös rakentaa lisärakennus peruskorjattavan Häggmanin talon viereiselle tontille. Lisäksi Lounaispuiston kunnostamisesta seminaarin juhla- ja istutusmaatilaksi keskusteltiin. (Halila 1963, 134-135; ks. myös Suomalainen 9.6.1913, N:o 64b.)

Häggmanin taloon sijoitettiin miesosasto ja johtajan asunto, naisosasto sijoitettiin Räihän perillisten taloon. Sen vaatimattomassa salissa pidettiin seminaarin avajaisjuhla. (Ks. Halila 1963, 135-137; Lönnbeck 1910, 112.)

Vuonna 1874, seminaarin vakinaistuttua ja kasvettua täysiluokkaiseksi, sen johtaja K. G. Leinberg selvitti julkisesti omien tilojen tarvetta ja ehdotti seminaarin sijoituspaikaksi kaupungin lounaislaidalla sijaitsevaa harjualueita. Uno Cygnaeuksen toive seminaarin sijoittamisesta Tourulaan joutui vastatuuleen. Se olisi mahdollisesti johtanut mallikoulutoiminnan vaikeutumiseen ja ulko-oppilaiden majoittamisongelmiin. Lisäksi tätä ehdotusta seurasi kaupunkilaisten vastustus. Monet tekijät siis johtivat Leinbergin suunnitelman hyväksymiseen. (Halila 1963, 137-138.) Seminaarin tuli lunastaa maat talollisilta ja kaupungilta (Päijänne, vuosikerta 1878, N:o 99).

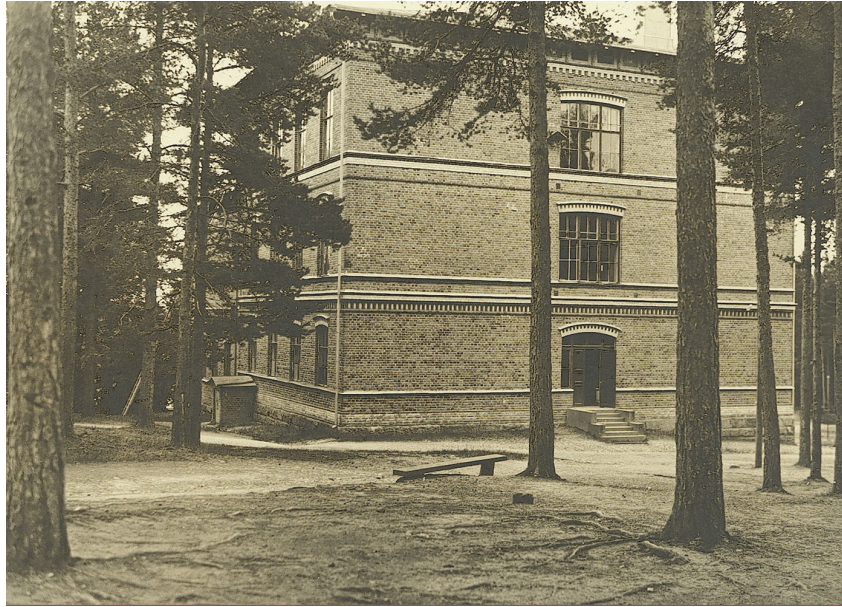
Helsingin lyseon johtajan paikalta seminaarin johtajaksi tullut K. G. Leinberg sai vastuulleen rakennussuunnitelmien toteuttamisen. Yleisten rakennusten ylihallituksen ylitirehtööri L. I. Lindqvist (1827-1894) laati Leinbergin kanssa neuvotellen tilaohjelman, piirustukset tehtiin ylihallituksessa I arkkitehti Konstantin (Constantin) Kiseleffin (1834-1888) johdolla, joka siis vastasi rakennuskokonaisuuden suunnittelusta. Päijänne-lehdessä mainittiin Kiseleffin ”tulevan kruunun puolesta

mainittuja rakennustöitä tarkastelemaan”. (Päijänne 1879, N:o 7; Halila 1963, 138-140.)

Yleisten rakennusten ylihallitus oli eräänlainen valtion rakennusvalvonta- ja suunnittelutoimisto. Rakennusten arkkitehtoniseen suunnitteluun vaikutti oman aikansa laitosrakentaminen sekä historismin ajan eklektinen suunnitteluperiaate, jonka vaikutuksesta rakennuksessa on nähtävissä lähinnä uusrenessanssivaikutteita (ks. Mäkipelkola 2004).

Rakennustöiden lopulliset kustannukset nousivat 0,84 miljoonaan markkaan. Toisaalta hankkeen suuria kustannuksia kritisoiitiin (myös Tourula-suunnitelmien kariutumisesta pahoillaan olevan Cygnaeuksen suunnalta), mutta Leinberg suhteutti kustannuksia yhden reservikomppanian rakentamisen kustannuksiin ja huomautti, että seminaarin rakentaminen ei ollut tullut sen kalliimmaksi. (Halila 1963, 138-139; ks. myös Päijänne, vuosikerta 1881, N:ot 46 ja 47 sekä vuosikerta 1882, N:ot 28 ja 46.)

Seminaarin miesosaston uudet rakennukset vihittiin virallisesti käyttöön 16.6.1883, mutta käytössä ne olivat jo aiemmin. Naisosasto oli valmistunut jo vuonna 1881, se vihittiin käyttöön saman vuoden 15. päivänä kesäkuuta. Juhla alkoi aamulla kello 9 naisosaston uudessa juhlasalissa. Tilaisuudessa laulettiin virsiä lehtori Hagforsin johdolla ja kuultiin johtaja Leinbergin puhe. Myöhemmin Leinbergin luona saatiin juhlapäivällinen. (Päijänne 22.6.1881, N:o 25; ks. myös Päijänne 23.11.1881, N:o 47; Halila 1963, 140.)

Seminaarium-rakennus. Kuva otettu ilmeisesti 1910-luvulla.

Seminaarin uudet rakennukset herättivät sekä positiivisia että negatiivisia mielleyhtymiä ja mielipiteitä kaupunkilaisten ja muuten Jyväskylän tapahtumia seuranneiden mielissä. Joidenkin mielestä kyse oli sulkeutuvasta, kolkosta kasarmista, toisille taas Jyväskylän mittakaavassa suuret kivirakennukset olivat ylevä näky. Seminaarinmäen muodostuminen ja rakentuminen nykyisenlaiseksi on joka tapauksessa lähde niille seminaarikokemuksille ja seminaariyhteisön ainutlaatuisille yhteisöllisille koostumuksille, joita tässä tutkielmassa käsittelem.

Opiskelu seminaarissa

Syyt hakeutua opettajakoulutukseen olivat moninaiset ja yleensä ottaen sidonnaisia aikakauteen. Lisäksi miehillä ja naisilla perusteet ovat olleet osittain sukupuoli- ja säätysidonnaisia (ks. esim. Julkunen 2004). Haastattelumateriaalini perusteella myös sattumalla on ollut osuutensa opettajauralle ajautumisessa. Esimerkki Aati Jäppiseltä:

Minä tulin '31 ja lähdin '36 keväällä. Minä olin asevelvollinen [...] seminaarin pääsyutkinnoille kun minä tulin ni minulla oli sotilaskampeet, jatsarit, pussihousut ja sitten semmonen vähän parempi kuin armeijan pusero [...] johtajahan meni ensinnä, hän halus nimittäin jokaisen nähdä joka tulee, ja hän puristi kättä ja sitten tiedusteli, että: ”Minkä vuoksi haluatte tulla?”, niin minä sitten selvitin, että pitäis valita joku nyt, asevelvollisuus on suoritettu [...] jotakin sitten vakituista [...] ja minä oikeastaan jo vähän sitä varten harjoittelin sitten, että rautateitten palvelukseen, ratamestariksi. [...]

Mutta sitten se Hintikan Veikko ja Koulun Paavo olivat jo täällä seminaarissa, minä olin Kuopiossa asevelvollisena, kirjoiteltiin ja sitten ne sano, Veikkokin sano, että: ”Tule tänne, täällä on paljon nuoria”, että ”täällä mennee oikein mukavasti.” No minä ajattelin, että: ”Voinhan minä paperini panna” ja minä sain kutsun [...] ja sitten alkoi viisipäiväinen kuulustelu, jokainen lehtori sitten kuulusteli ja tiedusteli [...] ne oli kovia päiviä ja joka ilta aina sitten tuohon kokoonnuttii juhlasaliin ja johtaja sitten ilmoitti ketkä jatkavat sitten edelleen. Ja se oli jännää sitten, että kuuluuko siellä oma nimi vai ei. (AJ.)

Toisen samankaltaisen esimerkin kertoi Martta Ruoppila, joka tuli Jyväskylään seminaariin hakevan serkkunsa seuraksi ja osallistui pääsykokeisiin vain kokeillakseen miten siinä kävisi.

No, minä vein sen läpi niin kuin vein, mutta kyllä minä sitten pääsin, mutta sitten kun tuolla naisten puolella, meillä naisten puolella luettiin siellä juhlasalissa, jossa me aina voimistelimmekin, niin siellä luettiin sitten et ketkä olivat päässeet ni minä kaaduinkin siihen lattialle heti kun nimi oli heti siellä alussa! Nii että paukahti, pää vain löi sinne lattiaan, eikä ollu ketään muita lähelläkään edes, siellä minä olin! Sitten tietysti se keskeytyi heti paikalla alkuunsa jo se luettelo ja sitten kantoovat ja johtajat, se Heikinheimo oli siellä ja sitten, mä, eteiseen puulaatikon päälle mut pantiin sitten makaamaan ja ihan minä sain sen verran iskua, minä olin ihan tajuton, kaikki oli jo luettu ja sitten tää johtajat, minä heräsin siihen kun ne tiesti minua koittivat sitten virvotella, tälli oli tullu kovalle puulattialle, pystystä ihan! Minä en tajunnu ollenkaan että minulle tuleekaan mikään, se tuli niin yhtäkkiä! No, sitten hän sano, Eeva-Maija tuli siihen ja sano: ”No Te ette ainakaan päässyt, ei meillä semmosia päästetä sisälle!” Minä sanoin että: ”No sen tähden minä pyörryinkin kun minä pääsin!” (MR.)

Seminaarin alkuaikoina opettajakoulutus oli luonnollisesti tuntematon asia oppilaitokseen hakeneille. Kansakoululaitoksen saatua lujemman jalansijan suomalaisessa yhteiskunnassa opettajan ammatti näytti olevan kuin ammatti toisten joukossa (ks. esim. haastattelut; MEP; Moilanen a). Varsinaiseen opettajana toimimisen kutsumuksellisuuteen opiskelija yleensä tutustui vasta seminaarissa, jossa ammatin tätä puolta erityisesti korostettiin. Seminaarin sanktiot ja kurin ilmapiiri myös karsivat epäedullisen aineksen pois opettajakoulutettavistaan.

Opettajan ammatti oli sikäli erikoinen, että se seminaarin aloittaessa toimintansa tavallaan täytti naisten ansiotyössä olemiseen ja säätyisidonnaisuuteen liittyvän tarpeen. Edelleen yhteiskunnan modernisoituessa opettajan ammatissa toimiminen säilyi yhtenä mahdollisuutena ansiotyöhön laajentuen säätyläisluokan toimesta kuvaamaan tasa-arvoista mahdollisuutta kaikkien naisten ansiotyöhön ja

jatkokoulutukseen. (Ks. Kokko 2004, 10-23; myös Julkunen 2004; Halme 2003; Prokkola 2001; Rantala 2005, 195-214.)

Seminaarilaisten aika meni pääasiassa opiskelun parissa (ks. esim. Rupeaman raadettua 1913; Halila 1963; Keskinen 1963; Nurmi 1988, 141-144; MR; AJ). Kotitehtäviä ei aluksi ollut merkittävästi, Cygnaeuksen ihanteen mukaan seminaari oli hyvin kokonaisvaltainen, eli toisin sanoen siellä eletty elämä oli koulua itsessään. Tästä perspektiivistä kotitehtävien osuus ei noussut merkittäväksi. Cygnaeus antoi enemmän pääpainon havainnollisuudelle, käytännön taidoille ja sitä kautta opettamaankin oppimiselle. Tässä suhteessa Cygnaeus oli omaksunut pestalozzilais-diesterwegiläisen opetusmenetelmän².

Seminaarin alkuaikoina oppikirjojen puute painoi leimansa opiskelemiseen, sillä niitä ei oltu vielä suomennettu tarpeeksi, eikä oppikirjoja sitä paitsi oltu suunniteltukaan seminaaria varten. Oppikoulukirjoja kuitenkin voitiin käyttää joidenkin aineiden opetuksessa, kuten uskonnon ja äidinkielen. Lehtoreilla oli vastuu poimia suuresta tietomäärästä se, mikä oli oleellista nimenomaan opettajakokelaiden valmentamisessa tehtäväänsä. Opiskelussa turvaututtiin pitkälti muistiinpanoihin, jotka kirjoitettiin kaunokirjoituskäsiälällä vihkoihin. Tästä tuli nimitys ”vihkoseminaari”. Paljon myös luettiin ulkoa. Vihkoseminaari kuitenkin muutti luonnettaan kun seminaarin lehtorit urakoivat kirjallisen opetusmateriaalin saamiseksi; he kirjoittivat itse oppikirjoja, jotka soveltuisivat seminaariopetukseen poiketen siten oppikoulun tyylistä käsitellä tietoa. Tarkoituksenaan kuitenkin oli kouluttaa opettajia. (Ks. esim. Halila 1963, 73-76; Nurmi 1988, 141-144.) Ajan kuluessa siis ”vihkoseminaarista” päästiin eroon ja toiminta vakiintui sekä oppikirjojen että opetussuunnitelman suhteen.

Eryteisesti 1900-luvulle tultaessa opettajan ammatti ja ammattiin kouluttaminen kohtasivat uusia haasteita peruskoulutuksen kehittyessä ja yhteiskunnan

² Pestalozzi antoi arvoa kasvatus- ja opetusopillisille tekijöille. Hänen oppilaansa O. H. Gripenberg suunnitteli jo 1819 maaseudun rauhassa toimivaa, harjoituskoulunkin sisältävää seminaaria, joka ei tosin toteutunut. Cygnaeuksella oli Gripenbergeihin sukulaissuhteita. Pestalozzin toisen oppilaan Diesterwegin mukaan kansakoulun varsinainen tehtävä voitiin täyttää kansakoulunopettajien perinpohjaisen kasvatuksen ja yhteiskunnallisen aseman kohottamisen kautta. Hän julisti innostuneena erilaisten kykyjen kehittämisen merkitystä, kuten esimerkiksi päässäälaskutaidon ja käytännöllisen luonnontutkimuksen roolia opetuksessa ja opettajan olemuksessa. (ks. Halila 1963, 11-18, 73; ks. myös Nurmi 1988.)

modernisoituessa. Seminaariin kohdistuva arvostelu ja aikakauden tuomat opettaja-ammatin uudistumisvaatimukset johtivat seminaarin toiminnan kehittämistarpeiden tunnustamiseen. (Ks. esim. Halila 1963, 185-202; Rantala 2005, 18.) Tuloksena voidaan pitää seminaarin kehittämissyynä, jotka ajan saatossa johtivat pohjustavaan tilaan seminaarin muuttumisesta Jyväskylän kasvatustieteelliseksi korkeakouluksi. Kehitys näkyi opetuksessa eri aineiden painotuksina, kieliopinoina ja yleisesti ottaen uudistuksina tuntisuunnitelmissa ja opetuksen sisällössä. Jukka Rantala (2005) on tutkinut seminaarista vuonna 1919 valmistuneiden naisseminaarilaisten (myöhemmin mukaan tuli myös miesseminaarilaisia) kiertokirjeitä. Niissä seminaariaikaa ja seminaarin tuomaa valmiutta toimia kansankynttilänä arvioidaan eri aikakautena eri tavalla. Esimerkiksi 1900-luvun alussa seminaarin sanotaan antaneen paremmat valmiudet toimia opettajana ja tiedollisena auktoriteettina kuin esimerkiksi 1950-luvulla, jolloin Tornion seminaari antoi sieltä vuosina 1953-1954 valmistuneiden seminaarilaisten kiertokirjojen mukaan vain muodollisen pätevyyden opettajan toimen harjoittamiseen. (Rantala 2005, 18; ks. myös Kangas 1991.)

3. SEMINAARI YHTEISÖNÄ

Eräs selvimmistä ja toistetuimmista käsitteistä seminaarin toiminnassa on sen puitteissa esille tullut *yhteisöllisyys*. Kuten edellä on käynyt ilmi, seminaarista haluttiin muodostaa kasvatukseen ja valistukseen orientoitunut yhteisö, joka valmensi näihin arvoihin omistautuneita kansankynttilöitä. Tässä kokonaisuudessa tahdottiin korostaa yhteisöllisyyden positiivisia muotoja mies- ja naisseminaarin yhteistoiminnan ajatukseen kohdistuneesta kritiikistä huolimatta. Jälkikäteen arvioiden seminaari täytti tässä yhteydessä tehtävänsä. Muistelmassa (haastattelut ja kirjalliset muistelmat) ja aikalaiskertomuksissa esille tulevat yhteisöllisyyden kuvaukset antavat käsityksen seminaarissa muodostuneesta kokonaisuudesta, jota usein kuvataan käsitteellä *seminaarin henki*. Seuraavassa kuvailen yhteisöllisyyden muodostumista ja seminaarin sosiaalista miljöötä vastaten ensimmäiseen tutkimuskysymykseen. Samalla johdatan tarkastelua luvussa 4 esille tuomaani yhteisöllisyyden ja merkityksellistämisen prosessin kuvaukseen. Tämä mahdollistaa seminaarin toiminnan ja Seminarium-rakennuksen tarkastelun tila-analyysin kautta.

Yhteisöllisyys kokonaisvaltaisessa oppilaitoksessa

Seminaarin yhteisöllinen olemus ja kokemisen kollektiivinen luonne ovat siis huomionarvoinen ja käsillä olevassa tutkielmassa olennainen tutkimuskohde. Yhteisöllisyys ja yhdessä kokeminen olivat sekä seminaarin toimintaperiaatteen lähtökohta että sen oppilaista lähtöisin oleva merkittävä voimavara. Toimintaperiaatteen suhteen ajatus on peräisin jo seminaarin perustajalta, Uno Cygnaeukselta; kuten sanottu, hän halusi seminaarin väen olevan kuin yhtä perhettä, jossa tilanteet ja tapahtumat koetaan yhdessä (ks. esim. Halila 1963, 152-156). Oppilaslähtöisyys on näkyvissä muun muassa tavassa, jolla yhteiskunnallisiin tilanteisiin ja sen murrokseen reagoitiin. Luonnollisestikaan ei voida puhua vain yhdestä ja ristiriidattomasta rintamasta, olihan seminaarissa suuriakin ristiriitoja esimerkiksi sen sisäisten tapahtumien mieltämisessä ja eri toimintatapojen soveltuvuudesta seminaariin³. Yhteisönä toimimisen moninaiset positiiviset vaikutukset näyttävät kuitenkin myöhemmässä tarkastelussa suuremmilta kuin siihen liittyvät häiriöt ja ristiriidat. Tämä on pääteltävissä muun muassa haastateltavieni kertomasta ja seminaarilaisten muistelmista seminaarin toiminta-ajan jälkeen toimitetuissa julkaisuissa (Haavio et al. 1950; Haavio et al. 1951; Keskinen 1963 jne.).

Satu Eiskonen (2000) on tutkinut seminaarin yhteisöllisyyttä pro gradu -tutkielmassaan Arkea ja juhlaa Jyväskylän seminaarissa - Elämä 1800-luvun laitousyhteisössä. Hän käsittelee seminaaria yhteisön eristäytymisen tai eristämisen ajatuksen kautta, hierarkkisesti järjestäytyneenä laitoksena toimimisen näkökulmasta. Eiskonen käsittelee seminaarin toimintaa viitaten internaattilaitoksiin yleensä sekä niistä muodostettuihin teoreettisiin kategorioihin, joiden näkökulma yksilöllisyyteen ja ihmiseen toimijana on niitä ja niiden muodostumista määrittelevä. Toisin sanoen lähestymistapa on ylhäältä alas, laitos ja laitostyyppi siis määrittelee suurimman osan yhteisön olemuksesta. (Eiskonen 2000, 31-47.) Oma näkökulmani suuntautuu,

³ Tässä yhteydessä on hyvä pitää mielessä muun muassa erot mies- ja naisoppilaiden suhtautumistavoissa. Nämä eroavaisuudet johtuivat usein heidän yhteiskunnallisista lähtökohdistaan (miesten talonpoikaisuus - naisten säätyläistäusta). Tämän lisäksi on otettava huomioon oppilaiden ja lehtorien väliset mielipide-eroavaisuudet, joiden johdosta oppilaat lakkoilivat eri syistä muun muassa vuosina 1883 ja 1890 sekä 1920-luvulla. Lisäksi mielipide-eroihin saatettiin joutua eri yhdistysten ja niissä ajettavien asioiden vuoksi. (Ks. esim. Halila 1963; Keskinen 1963; Sorma 1883; Sironen 1997, 219-231; Sorvisto 1925.)

Eiskosen näkökulmaan suhteuttaen, ensisijaisesti alhaalta ylös. Käsittelen siis seminaarin oppilaiden yhteisöllisyyttä omaehtoisena ja omista tarpeista lähtevänä kokonaisuutena. Laitoksen osuuden huomioin tätä toimintaa ohjaavana tekijänä, rajojen asettajana. Tulkitsen tätä vuorovaikutusta nojautuen yhteisöllisyyden muodostumisen suhteen haastatteluaineistoon ja muistelmiin, rajoitusten ja ohjauksen kohdalla lähinnä arkistoaineistoon ja muuhun historialliseen lähdemateriaaliin. Tuon siis aikaisten äänen voimakkaasti esille. Tarkoitukseni on tulkita sitä, kuinka yhdessä kokemisen merkitys (vrt. seminaarin henki) muodostuu oppilaiden ja opettajien, seminaarin ja yhteiskunnan, suomenmielisyyden ja yhteiskunnallisen murroksen vuorovaikutussuhteessa ja sitä, kuinka yhteisöllisyys tässä yhteydessä toteutuu.

Tätä voidaan verrata Heikki Lehtosen ajatuksiin yhteisöllisyydestä ja sen eri muodostumistavoista hänen teoksessaan *Yhteisö* (1990). Lehtonen aloittaa yhteisön lähestymisen sen määritelmistä ja määritelmien lähtökohdista, sen eri näkökulmista. Olennaisinta käsillä olevan tutkimuksen kohdalla ovat ne tavat, joilla hän käsittelee yhteisön rakentumista. Lehtonen karsii yhteisö-käsitteen monimerkityksisyyttä toivoen tarkempien määritelmien tuovan käsitteelle tarpeellisen painoarvon. Hänen mukaansa ”Yhteisöä käytetään yleisesti ja epätarkasti ryhmämuodostelmien yleisnimityksenä. Yhteisökäsitteen ala voi vaihdella ihmiskunnasta pariin, kolmeen ihmiseen ja sen alueellinen laajuus maapallosta ruokakuntaan.” (Lehtonen 1990, 15.) Lehtonen hakee käsitteelle erottelukykyyä ja täsmentäviä merkityksiä. Hän käy läpi eri aloille merkityksellisiä määritelmiä. Näistä osuvalta seminaariyhteisön tutkimiseksi vaikuttaa sosiologinen yhteisötutkimus, joka yhdistää alueellisen ja interaktionistisen tutkimussuuntauksen tai katsantotavan. Alueellinen yhteisötutkimus rajaa kohteeksi, nimensä mukaisesti, alueellisesti rajatun kohteen, joka voi olla kylä, kaupunki tai sen osa, tai vaikka yhdyskunta. Tutkimuskohtena on tällöin alue ja siinä tapahtuvat toiminnot. Tärkeää on se, että kyseiset toiminnot käsitetään seurauksiksi tutkimuskohteen alueellisista ominaisuuksista. Sosiologisen eli interaktionistisen suuntauksen kohteena taasen ovat ryhmämuodostelmat ja niiden ilmentämä vuorovaikutus. Lehtonen tuo mukaan myös 1950-luvulla yhteisötutkimuksessa vakiintuneen käsityksen yhteistöstä yhteenkuuluvuuden tunteiden ja muiden symbolista yhteisyyttä osoittavien ilmiöiden yksikkönä. (Lehtonen 1990, 16-17.) On huomionarvoista, että yhteisön rakennetta ja Jyväskylän

kansakoulunopettajaseminaarin yhteisöllisyyden perusominaisuuksia voidaan näillä käsitteillä ja määritelmillä käydä jo hyvin pitkälle. Heikki Lehtonen on kuitenkin sitä mieltä, että nämä kolme eivät vielä riitä yhteisön käsitteen täsmentämiseksi ja nimenomaan 'yhteisön' erottamiseksi jostain muusta sosiaalisesta vuorovaikutuksesta. Hän ehdottaakin jokaisen pareittain muodostamia kokonaisuuksia ja lopuksi kaikkien kolmen yhdistelmää. (Lehtonen 1990, 17-20.)

Seminaari yhteisönä tarvitsee tarkat määritelmät sen monitahoisuuden ja -tasoisuuden vuoksi. Toimijatasojahan ovat mies- ja naisseminaari ja molempien lehtori- ja oppilaskunnat sekä oppilaskunnan (sekä mies- että naisseminaarin) sisäiset ryhmittymät, joita niitäkin on seminaarin toimintakautena ollut monia. Kun vielä otetaan huomioon analyysin kohde, joka on miesosaston päärakennuksen merkitys kyseisten ryhmittymien (ja yhteisön) toiminnan kautta, on määritelmät ja niiden merkitykset rajattava suhteellisen tarkasti. Huomionarvoista on myös lähtökohta, joka on aineistossa ja siitä nousseissa merkityksissä. Näiden yhdistelmää käyttäen voidaan sanoa henkilökohtaisten ja yhteisöllisten merkitysten lisäksi jotain nykyisen Seminarium-rakennuksen kulttuurisesta ja historiallisesta merkityksestä sen käyttäjäyhteisön määrittelemänä.

Lehtonen jatkaa yhteisön määrittelyä. Hänen mukaansa tähänastisen tarkastelun perusteella voidaan sanoa vain, että yhteisön jäsenillä on jotain yhteistä. Hän ottaakin tarkasteltavaksi yhteisyyden ja miettii miten sitä voitaisiin täsmentää. (Lehtonen 1990, 23.) Sinänsä seminaarin kohdalla analyysi on ainakin näennäisesti suhteellisen yksinkertainen, varsinkin kun ajatuksena on tehdä aineistolähtöistä tulkintaa seminaarin yhteisön merkityskentistä.

Yhteisyys siis ilmenee toimintana ja/tai tunteina. Tätä Lehtonen havainnollistaa kaksijakoisena yhteisyyden kehitysprosessina, joista ensimmäisessä jäsenten ryhmäidentiteetti muotoutuu konkreettisen toiminnan seurauksena ja tuloksena on toiminnallinen yhteisö. Toinen on ryhmäidentiteettiä vahvistava muoto, jossa yhteisyys nähdään tietoisuudessa vahvistavana yhteenkuuluvuuden tunteena. Tällöin puhutaan symbolisesta yhteydestä. Nämä kaksi muotoa vahvistavat Lehtosen mukaan toisiaan, mutta hän varoittaa myös, että ”yhteisö edellyttää vuorovaikutusta ja tunteet riittävät 'vain' symboliseen yhteisyyteen”. Toisin sanoen, yhteisyyden tulee

konkretisoitua vuorovaikutuksena ja toimintana, sillä yhteisöllä tarkoitetaan vuorovaikutusjärjestelmää. (Lehtonen 1990, 23-24.) Näin päästään seminaariin ja sen yhteisöllisyyteen, jossa yhdistyvät seminaarin oppilaiden melko kattava yksimielisyys yhdessä kokemisen olemassaolosta ja sen suuresta merkityksestä toiminnan tasolla. Kauniiden muistojen lisäksi he ovat kokeneet yhteisön vuorovaikutuksellisuuden tuoman opin hyödyllisenä tulevaa kansakoulunopettajan uraansa ajatellen, ja myös henkilökohtaisena pääomana. (Ks. esim. Keskinen 1963; MR; AJ.)

Jyrki Pöysä kirjoittaa sosiaalisista kategorioista tutkimuksessaan Jätjän synty (1997). Hän viittaa käsitteellään kulttuuriseen muodosteeseen, kuvitteelliseen tai todelliseen ihmisjoukkoon, jonka tuottaa sijainti kulttuuristen merkityksenantojen ja diskurssien verkostossa. (Pöysä 1997, 22-23.) Pöysä kirjoittaa jätkäperinteistä ja niiden synnystä, mutta hänen käsitteistöään voidaan käyttää myös seminaariyhteisöön jyskyksi tai jyskyttäreksi enkulturoitumisessa ja siinä elämisessä perinteiden ja käytäntöjen kantajana. Tähän liittyy myös Pöysän käyttämä ajatus positiivisesta stereotypisoinnista, jota yhteisö käyttää representaationa itsestään tai myös ulkopuolisesta ryhmästä. Tällaisena se tulee esille esimerkiksi jyskyjen ja jyskytärten monimuotoisuudessa. Stereotypiat ovat sosiaalisen arvioinnin tulosta toisesta ihmisluokasta, joka arvioinnissa nähdään erilaisena omaan luokkaan verrattuna. Negatiivisessa muodossa tämä voidaan nähdä eri tasoisina esimerkiksi seminaarilaisten ja lyseolaisten välillä. (Pöysä 1997, 28.)

*

Seuraavassa kiinnitän huomiota sekä arjen että juhlan tuomiin yhteisöllisyyden ilmentymiin, sen muotoihin seminaarissa. Kyseessä ovat sosiaaliset konstruktiot, joiden ilmentyminä ovat yhteisyyttä kasvattava toiminta, symboliikka ja puhunta. Näiden kautta oppilaitoksen yhteisöelämässä mahdollistui se perheenomainen toiminta, johon seminaarin aikakautta muistelevat liki poikkeuksetta kiinnittävät huomiota. Sosiaaliset tilanteet ja toimijat ovat luonnollisesti vaihdelleet tilanteen mukaan. Välillä toiminnassa kyse on voinut olla vain internaattiin liittyvästä tapakulttuurista, välillä myös ulko-oppilaat mukaan lukevasta. Omana kokonaisuutenaan ovat monien pienempien ryhmittymien sosiaaliset tilanteet, kuten konventtien, seurojen, järjestöjen tai liikkeiden toimintaan liittyvien tapahtumien

konteksti. Perimmiltään kyse kuitenkin on seminaarissa harrastetun toiminnan vapaaehtoinen ja päämäärätietoinen ja -hakuinen aktuaalistuminen eri tilanteissa. Näiden rakenteiden toteutuminen on siis vaatinut toimijat, tilan ja yhteisöllisyyden tunteen, joka on kantanut toiminta-ajatuksen tarkoituksperiä ja toteuttamista. Tätä konstruktiota käsitellessä voidaan puhua seminaarin sosiaalisesta miljööstä. Kyse on siis henkisestä struktuurista, joka mahdollisti eri tasoilla (virallinen ja epävirallinen, suunniteltu ja spontaani) tapahtuvan toiminnan.

Sisä- ja ulko-oppilaat

Eräs suurimmista seminaarin yhteisöllisyyden eri toteutumistapojen mahdollistajista ja ilmentymistä oli internaatti ja siihen liittyvä tapakulttuuri. Internaatti eli sisäoppilaitos oli mukana seminaarin toiminnassa aina sen alusta lähtien. Tarkoituksena oli mahdollistaa vähävaraisten, mutta lahjakkaiden tai ainakin pääsykokeissa hyvin pärjänneiden oppilaiden opiskelu seminaarissa. Sisäoppilaaksi pääseminen olikin monen oppilaaksi pyrkivän ehto päästä aloittamaan opinnot. Asian laita oli näin etenkin miesoppilaiden kohdalla. He olivat useassa tapauksessa täysin varattomia maatilain poikia, jotka halusivat toimenkuvansa poikkeavan totutusta tai leveämmälle leivälle opettajan ammatissa⁴. Sisäoppilaalla oli vain tietty lukuvuosittainen maksu täyshoidosta, joka seminaarin alkuaikoina oli 80 markkaa. Ulko-oppilaiden sitä vastoin tuli maksaa elinkustannustensa lisäksi myös opetuksesta. (Ks. esim. Halila 1963, 122-124, 144-146, 290; Nurmi 1988, 138; Koistinen 1910, 20-21; ks. myös Haavio et al. 1950 ja Haavio et al. 1951.)

Sisäoppilaita ei voitu ottaa kovinkaan paljon ennen kuin seminaari sai omat tilat. Heitä piti olla nais- ja miesosastolla yhteensä 90, mutta alkuvuosina heitä oli yhteensä vain 60. Vuonna 1869 heitä oli jo 70 ja vuonna 1870 jo täysi 90. Sittemmin järjestelmä suosi vanhempia opiskelijoita siten, että sisäoppilaiksi valittiin lähinnä II ja III luokkien oppilaita ja ensiluokilta vain joitakin. (Halila 1963, 145.) Vuodelta 1867 K. Koistinen kertoo sisäoppilaaksi pääsemisestään näin.

⁴ Cygnaeus tosin varoitti oppilaita tulemasta seminaariin maallisia iloja ja voiton toivoa tavoittelemaan. Hänen mukaansa palavaan valistajankutsumukseen tuli yhtyä rakkaus isänmaahan ja sen kansaan.

Valkeni elok. 14 päivä, jona oli varsinainen pääsyttökinto seminaarissa. Tutkinto oli oppilaaksi pyrkijäin esitietojen pohjalle perustettu. Niinkuin tiedämme, ei seminaarin alkuaikoina, etenkin miespuolisten hakijain joukossa ollut monellakaan oppinäytettä muuta kuin rippikoulutodistus. Oppilaiksi pyrkivät olivat aivan kotoiselta konnulta lähteneitä, mikä auran kurjesta, mikä suutarin lestin äärestä, lapion varresta ja mikä pajapölkyn äärestä pihtien pidosta. Tutkintopäivän illalla k:lo 7:ltä kutsuttiin meitä seminaarin suureen saliin [vielä vuokratiloissa tuohon aikaan] kuulemaan tutkinnon tuloksia. Astui sisälle opettajain mukana laitoksen johtaja. Aluksi piti hän lyhyen puheen uusille oppilaille. Onnitteli niitä oppilaiksi pyrkijöitä, jotka opettajain harkinnan mukaan pääsevät laitokseen sisäoppilaiksi, etenkin aikana tämmöisenä, jolloin nälkä uhkaa näänyttää kansamme. Hyvin tarkalla jännityksellä kuulostimme, keitä ovat nuo onnelliset, jotka pääsevät päiville päteville, valtion vaikkanaan varahan. Jopa kuulin nimeni mainittavan noiden kymmenen joukossa. Huomisaamuna, ennen ensimmäisiä päivällisiä, sain kutsun pastorin luokse. Sangen ystävällisen vastaanoton sain osakseni. ”Nythän sinä pääsit sisäoppilaaksi, onko sinulla köyhäintodistusta?” kysyi hän. ”Ei muuta kuin aivan tyhjä kukkaro, eikä tietä tiettävää mistä rahaa saisin”, sanoin. ”Kylläpä miehellä näyttää olevan uskallusta”, virkkoi hän. ”Oletko sinä tottunut tuohon riettaaseen tapaan, – tupakinpolttoon?” ... ”Olenhan minä vähin poltellut, mutta ainoastaan sikaria” ... ”Se sisäoppilas, joka poltteele tupakkia, joutuu ulkooppilaaksi.” Hieman leikillisesti sanoin: ”En minä ainakaan siitä syystä joudu ulos, minä polttelen ulkona.” ”No, tulehan kello 1 päivällisille.” Päivänpaisteinen hohde välkkyi hänen silmistään ja minun rintani sykki riemusta ja elämän toivosta. (Koistinen 1910, 20-21, huomautus tekijän.)

Internaatin tarpeellisuutta ja toimivuutta oli kritisoitu ennakkoon paljonkin, mutta se osoittautui tarpeelliseksi hyvin pian. Varsinkin naisosastolla luottamus saavutettiin aikaisessa vaiheessa. Miesosaston ja johtajan välinen luottamus ei tuolloin sitä vastoin päässyt kehittymään Cygnaeuksen toiveiden mukaiseksi. Hänellä ei ollut liiemmin aikaa sisäoppilaitokselle. Lisäksi opettajat asuivat seminaarin ulkopuolella eikä heilläkään ollut aikaa miesinternaatille, mikä näyttää olleen ajalle tavallista. (Halila 1963, 146.)

Seminaarin saadessa omat rakennuksensa⁵ internaatti järjestettiin miesosastolla siten, että osa ”kompeista” (internaattihuoneista) sijoitettiin johtajan asunnon alakertaan ja osa Kilistiikkaan⁶. Naisosaston internaattihuoneet sijoituivat nykyiseen

⁵ Rakennustyöt olivat vv.1878-1882, Leinbergin johtajakauden aikana. Ks. luku Seminaarin punatiilirakennusten valmistuminen.

⁶ Normaaliokoulurakennus, nykyinen Fennicum-rakennus. Nimi Kilistiikka tuli seminaarin luonnonopin lehtori Ludvig Gabriel Kiljanderin lempinimestä Kili. Kiljanderilla oli suippo leukaparta, jota hän aina silloin tällöin sivieli. (Ks. esim. Halila 1963, 95-96; kaskuja aiheesta ks. esim. Keskinen 1963, 79). Miesosaston päärakennuksen ensimmäiseen kerrokseen oli eräisiin piirustuksiin merkitty kaksi internaattihuonetta nykyisen yliopiston museon arkistotilan kohdalle. Huone oli ennen jaettu kahtia väliseinän avulla. ”Kompeja” huoneet eivät ilmeisesti kuitenkaan ole olleet. Aamulehti kuvailee kyseisten huoneiden käyttöä varastohuoneina (17.6.1884). Myöhemmin siis väliseinä purettiin ja saadusta suuresta huoneesta tehtiin ilmeisesti seminaarin laululuokka (JyM, luettelomaton piirustus 10.5.1908). Kesän 2002 projektityöryhmässämme (Seminaarinmäki-projekti) työskenteli

D-rakennukseen. Komppeihin majoitettiin kaksi tai kolme oppilasta. Kalustaminen oli yksinkertaista. Huoneissa oli rautasängyt, suuret vaatekomerot, pesupöydät työpöydät, kirjahyllyt kaappeineen, öljylamput ja kynttilänjalat sekä muuta tarvittavaa. (Ks. MEP; Pennanen 1929-1930; Halila 1963, 148.)

Muutkin puitteet olivat kohdallaan. Ruokailu tapahtui miesten ja naisten omissa ruokaloissa, joihin oli katettu pitkät pöydät. Ruoka itsessään oli yksinkertaista mutta ravitsevaa ja sitä oli riittävästi. Ruokailua valvoivat opettajat tai ylijärjestäjät. Ruokajärjestäjät auttoivat keittiöväkeä töissään. Seminaarilla oli lisäksi käytössään sauna, johon ulko-oppilaatkin pääsivät kylpemään. Mikäli taloudelliset ongelmat kävivät ylitsepääsemättömiksi, lehtorit olivat usein takaamassa lainoja tai antamassa niitä itse. Erityisen varattomille oppilaille saatettiin myös järjestää yhteiskeräyksiä muiden oppilaiden joukosta. Opettajakunta saattoi tarjota heille myös ilmaisia lounaita tai antaa lahjoja. (Halila 1963, 149-151; T. J:nen 1913, 108; MEP; Eiskonen 2000, 26; Oksanen 1951, 10.)

Internaatin tavat ja järjestys säilyivät alkuperäisen kaltaisina koko seminaarin toiminnan ajan. Ruokailun ja vapaa-ajan käytön suhteen vaihtelua toi osuusruokalan, Jyskylän, perustaminen. Se tosin täytyi lopettaa vuoden 1917 vaikean laman vuoksi. Jyskylä purettiin vuonna 1921. (Jussila 1963, 213; Halila 1963, 290; MEP.)

Ulko-oppilaat asuivat kaupungilla perheissä. Asunnot kaikille löytyivät suhteellisen helposti. Yleensä asumuksena toimi keskiluokan tai pieneläjien asunnosta löytyvä pieni kamari, joka saattoi olla jaettu kahtia väliseinän avulla. Mikäli asukas oli vanhempi seminaarilainen tai lyseon yläluokkalainen, hänen asumuksensa oli herraspuoli. Toisella puolen saattoi asua esimerkiksi lyseon alaluokkalainen. (Halila 1963, 150-151.)

rakennuskonservaattoriksi opiskeleva Kaisu Hiltunen, joka muun muassa otti esiin S-rakennuksen seinien vanhoja maalipintoja. Hän löysi eron vanhan maalikerroksen ja alkuperäisiin piirustuksiin merkityn internaattihuoneeksi kutsutun huoneen oven kohdalta. Ovi on ilmeisesti muurattu umpeen samalla kun väliseinä on purettu. Yhtenäinen ja vanha, ruskea maalikerros katkeaa oven kohdalle. Seinä siis on ilmeisesti maalattu käytävän puolelta toisen väriseksi kun ovi on poistettu, ja siten vanhempi maalikerros ulottuu vain seinän muulle alalle. Laululuokkaan on niin ikään maalattu koristemaalaukset, joita Kaisu Hiltunen on ottanut esille.

Ulko-oppilaan kannatti tuoda mukanaan kotoa niin paljon ruokaa ja tarvikkeita kuin mahdollista. Täysihoito talonväen puolesta maksoi seminaarin alkuvuosina 12-15 markkaa kuukaudessa. Pelkän keittolautasellisen sai silloin 10 pennillä, mikäli siihen tyytyi. Jotkut seminaarilaiset keittivät kotoisan puuronsa kakluunissa, etenkin kun muu eväs oli lopussa. Joskus tällainen puurokuuri saattoi kestää pitkäänkin. Erään seminaarilaisen kerrotaan eläneen sinnikkäästi ”pelkällä leivällä saunassa”. Seminaarin johtajilla oli tapana kierrellä katsomassa ulko-oppilaiden asuinoloja. Johtajat tunsivatkin yleensä kaupungin väkeä hyvin ja osasivat lukuvuoden alussa suosittelua majapaikkaa tulevalle ulko-oppilaalle. (Halila 1963, 151.)

Internaattielämää

Opettajakokelaille arki oli työlästä. Täysivaltaisen opiskelun lisäksi nimenomaan sisäoppilaille oli erinäisiä velvollisuuksia, etenkin seminaarin toiminnan alkuaikoina. Järjestäjävuorot olivat käytössä, kuten tuli esille jo aikaisemmin ruokailusta puhuttaessa. Muita velvollisuuksia olivat esimerkiksi halkojen hakkaamisen ja uunien lämpiminä pitämisen⁷ lisäksi yleisen siisteyden ylläpito, aina sähkövalon saamiseen asti öljylamppujen puhdistaminen ja naisilla jopa ns. kalossiviikot, jolloin järjestäjä tarkisti, että kaikkien kengät olivat tunnin alussa hyvässä rivissä. (Ramstedt 1963, 34-36; Killinen 1913, 6; Halila 1963, 286; Nurmi 1988, 142.)

Sisäoppilaiden velvollisuutena oli siis hakata halot ja tuoda ne rakennuksille erityisellä halkoreellä tai -kelkalla sekä lämmittää uunit. Halkoja hakattiin usein myöhään iltaan ja rakennuksia herättiin lämmittämään jo 4-5 aikaan aamulla. Halkoreen täyttymisestä ilmoitettiin huudolla ”Rusalkka on lastattu”, jonka kuultuaan halkovuorossa olleet riensivät työntämään rekeä ja kantamaan puita rakennuksiin. (Killinen 1913, 6; Halila 1963, 287-287; Huuskonen 2005, 70.) Halkorekeä kutsuttiin

⁷ Jyskyjen nimitys johtaa juurensa juuri tuohon velvollisuuteen. Halkojen hakkaaminen kuului kaupungille, minkä seurauksena kaupungilla seminaarilaisista puhuttiin leikkimielisesti jyskyinä. Ilmeisesti lyseon oppilaat käyttivät nimitystä pilkkamielelläkin. Myöhemmin jyskyt ottivat nimityksen omakseen. Toisen selitystavan mukaan ensiluokkalaiset seminaarilaiset saivat nimityksen halkojyskyt, mistä sanan elinkaari olisi alkanut. Sanasta on monia käyttömuunnoksia, kuten voimisteluseurat Jyskyt ja Jyskyttäret ja oppilaiden oma ruokala, Jyskylä. (Ks. esim. Leinonen & Ripsaluoma 1913, 113; Keskinen 1963, 82; Halila 1963, 148) Mistään pienestä työstä lämmityksessä ei ollut kyse, sillä uuneja oli seminaarin rakennuksissa lähes sata (Halila 1963, 148). Opettajakunta sai useasti valituksia opettajakokelailta halkojen hakkuusta, heidän mielestään halkojen hakkuuvelvollisuus oli opiskelijoiden arjen turhaa kuormittamista (JyMA II Caa: 1 ja II Caa: 2). Meni kuitenkin kauan ennen kuin opettajakokelaat vapautettiin tästä velvollisuudesta, aina vuoteen 1890 asti (Halila 1963, 148).

nimellä Rusalkka, ilmeisesti Suomenlahteen uponneen Rusalkka-nimisen venäläisen panssarilaivan mukaan. Rusalkan vetämiseen liittyi eräänlaiseen internaatin sisäiseen kontrolliin kiinnittyvä tapa rankaista halkoreen vetämisestä luistanutta sisäoppilasta. Halkoja täynnä olevan, suuren halkoreen vetäminen ei ollut sisäoppilaiden mielipuhua ja mikäli joku tästä toimesta jättäytyi pois, häntä odotti yhdessä muun porukan välillä sovittu rangaistus. Tästä kirjoittaa nimimerkki T. J.:nen seuraavasti.

Oli mitä kirkkain tammikuu kuutamo. En mitenkään malttanut istua koko iltaa kompissa, vaan päätin pistäytyä internaatista hakemassa reippaan toverin ”Maailmanlopun” epävakaiselle polulle. Astuin hiljaa eteenpäin, hyräillen Oksasen tunnettuja säkeitä: ”Ah kuinka kirkas on illan kuu” j.n.e. Äkkiä heräsin kovääniseen meluun, joka kuului internaatin pihalta. Suuntasin silmäni ääntä kohti ja näin noin pariinkymmeneen nousevan miesjoukon räyhäävän yhdessä rykelmässä. Naurunrähäkän seasta kuului katkeraa noitumista. Kiirehdin askeleitani ja jouduin parhaiksi näkemään B-kompin kunnianarvoisan isännän nousevan kinoksesta ja puikkivan tiehensä. Käännyn vieläkin haltioissaan olevan kardinaaliystäväni puoleen ja kysyin häneltä, mikä moisen lystin oli aiheuttanut. Hän selitti nyt, että mainittu isäntämies oli jäänyt pois ”rusalkan” vedosta, josta hyvästä hän sai istua neljännestunnin lumikinoksessa. En ymmärtänyt kohta asiaa, mutta kun samassa huomasin ison reen internaatin rappusten edessä, josta puujärjestäjät paraikaa paareilla kantoivat kuivia koivuhalkoja korridorin halkolaatikoihin, selvisi minulle koko juttu. Jälkeenpäin sain kuulla, että rangaistu saa kiittää tuomiostaan kunnan ”vasalliaan”, jonka hän päivemmällä oli suututtanut. Tämä nimittäin oli kostonhalusta ilmaissut isännän poissaolon, joka ehkä muuten olisi jäänyt huomaamatta. (T. J.:nen 1913, 106-107; ks. myös Heponen 1963, 92-93 ja Halila 1963, 287.)

Kautta seminaarin toiminta-ajan käytössä olivat erilaiset järjestäjävuorot, jotka koskivat nimenomaan sisäoppilaita eli internaatien asukkaita. Seminaarin alkuaikoina eräs velvollisuus oli halkojenhakkuu ja seminaarin rakennusten uunien lämmittäminen. Järjestäjävuorossa olevat sisäoppilaat hakkasivat halot ja lastasivat ne erityiseen halkorekeen, joka oli nimetty Rusalkaksi.

Vuonna 1910 valmistunut K. J. Heponen mainitsee myös tavasta, jossa pinnarit saatettiin nostaa sisäopiston käytävällä sijainneen korkean kaapin päälle määrääjäksi häpeämään (Heponen 1963, 92-93; Halila 1963, 287; Huuskonen 2005, 70).

Naisseminaarin internaatien elämänmenoa kuvailee Helmi Pennanen III luokan ainekirjoituksessaan seuraavasti.

Ensimmäinen sunnuntai sisäopistossa on erikoisesti jäänyt mieleen. Vanha tapa on, että kukin komppi saa ison mukillisen kermaa kahvia varten. Aamulla näky oli musta pannu, jonka komppi toisensa perästä kävi vesijohdolla täyttämässä. Meidän pannumme oli vielä kirkas ja hymyilevä. [...] Kahvi on sisäopistolaisen intohimo. Se hetkauttaa lämpimästi rinnassa, irroittaa kielenkannat ja nostaa mieleen ajatuksia, monenlaisia ja ihmeellisiä. [...] Ensimmäisenä sunnuntaina, kun mieli vielä haikaili koti-kultaan, oli kahvilla aivan kaksinkertainen merkitys. Se teki soman haaveelliseksi. Ihan hymyilyttämään tuppasi. Tunsin itsensä tyytyväiseksi, että oli yksi kymmenistä laitoksen jäsenistä ja että oli saanut ”monasterista” hyvän kodin. (Pennanen 1929-1930.)

Arkisen puurtamisen rinnalla tapahtunut, kekseliäästi täytetty vapaa-ajan vietto onkin osaltaan tehnyt elämän seminaarissa mieleenpainuvaksi. Seminaarilaiset tekivät mielellään kävelylenkkejä kaupungilla ja kohti Keljoa Maailmanlopun tiellä, eli Seminaarinkadun päässä olevaa Maailmanloppua kohti, Älylän ohitse ja ehkä Lempipurolle saakka. Talvisin mukavaa ajanvietettä olivat luistelu, hiihto ja mäenlasku. (Ks. esim. Ramstedt 1963, 34-54; Durchman-Kokko 1963, 67-68; Pohjonen 1963b, 192-193.)

Seminaarinmäen ulkopuolelle sijoittunutta vapaa-aikaa jäsenettiin myös mielellään yhteisin nimityksin. Erityisesti kahvilat⁸, joissa vietettiin paljon aikaa, tunnettiin omalaatuisilla nimillä. Mäki-Matissa sijaitsi seminaarin aikaan Niinikankaan kahvila, jota seminaarilaiset ahkerina kävijöinä ”hallitsivat”. Siitä johtuen sitä kutsuttiin yleisesti Monopoliksi tai vain Pooliksi. Poolissa munkkirinkiläkahvin sai markalla ja siellä jopa myönnettiin seminaarilaiselle luottoa. Kauppakadun varrella sijaitsi Santalan kahvila, johon mennessään seminaarilaiset menivät ”tervehtimään Jallua”, sen isäntää. Santalassa seminaarilaiset saivat alennusta kahvista ja leivästä. Niinikankaan kahvilassa kävivät lähinnä seminaarin alaluokkalaiset joko vähävaraisuutensa tai yläluokkien kontrollin takia, yläluokkalaiset taasen suosivat Santalaa. Jyskyt nimittivät suosimiaan kahviloita pisteiksi. Myöhemmin piste siirtyi merkitsemään nimenomaan Jyskylää, seminaarilaisten omaa osuuskuntaruokalaa. Jyskylään keskittyi myöhemmin paljon toimintaa, joka pienensi muiden kahviloiden suosiota. Siellä saatettiin istua iltaa, lukea lehteä, kahvitella ja keskustella mukavasti myös naisosaston oppilaiden kanssa (Keskinen 1963, 81-82; Leinonen & Ripsaluoma 1913, 46, 111-112; S.N. 1910, 146-152; Halila 1963, 288-290; Ojala 1999, 28-32, 37-42.)

Internaatin merkitys seminaarin yleisen hengen luomisessa on ollut huomattava. Sekä seminaarin toiminta että internaatin elämä keskittyivät tiiviisti Seminaarinmäelle. Internaatin asukkaat siis näkivät ja kokivat seminaarin tapahtumat hyvin läheltä ja he olivat se osa oppilaista, joille seminaarin arkea jäsentäneet velvollisuudetkin lankesivat. Seminaarin opiskelijaperinteiden, internaattielämän ja opintojen välinen tasapaino lienee ollut tyydyttävä. Näin ainakin voidaan päätellä seminaarin oppilaiden

⁸ Jyväskylän kahvilakulttuurista ks. Ojala 1999.

aikalaiskertomuksissa, julkaisuissa ja muistelmissa esille tulevasta tyytyväisyydestä opiskeluaajan tapahtumia ja kutsumustyöhön valmistautumista kohtaan.

Sukupuolisuus ja järjestäytyminen seminaarissa

Seminaarin mies- ja naisosasto olivat erillään toisistaan sekä fyysisesti että seminaarin alkuaikoina myös henkisesti. Naisoppilaat vastustivat hyvin pitkään esimerkiksi yhteisen toverikunnan perustamista, toisin sanoen ”laskeutumista” samalle tasolle maaseudulta seminaariin tulleiden miesten kanssa. Osittain syynä oli myös naisten keskittyminen heille itselleen merkittävämpään toimintaan, naisasian ajamiseen. Miesten ajama, ajankohtaisiin asioihin tarttuva, kehittävä yhteistoverikunta-ajatus ei saanut vastakaikua ennen suurlakkovuotta 1905. Kun johtaja vaihtui Ojalaan ”yhteistoverikuntahanke” sai uutta puhtia. Aikaisemman seminaarin johtajan K. Raition kanta oli varovaisen vanhasuomalainen, mikä merkitsi mies- ja naisosastojen välisen kanssakäymisen kireää valvontaa. Uuden johtajan aika muutti seminaarin oppilaiden toimintaa sallimalla myös muun muassa vapaamman sosiaalisiin tapahtumiin osallistumisen. Seminaarilaisia nähtiin yhä useammin kaupungilla erilaisissa seuroissa ja iltamissa sekä huvipaikoissa. (Halila 1963, 295-296.)

Jyväskylä oli vuosisadan molemmin puolin erittäin hedelmällistä seutua erilaisille liikkeille, kuten juuri naisasialiikkeelle ja raittiusliikkeelle. Kantavana johtoajatuksena usein oli isänmaan henkisen ilmapiirin vahvistaminen, sivistystason korottaminen ja kansan yleinen valistaminen. (Ks. esim. Harjula & Hyvönen 2004.)

Jyväskylän naiset olivat näennäisesti piilossa, kun oli kyse kaupungin johtamisesta tai muuten miehisillä aloilla tapahtuvasta hallinnollisesta työstä. Naisten todellinen asema paljastui kun poliittis-ihanteelliset, kristilliset ja kasvatukselliset kysymykset nostettiin esille. Erilaisten kansanvalistusliikkeiden johdossa oli usein nainen, joskus kaupunginvaltuutetun tai muuten korkeassa päättävässä asemassa olevan miehen vaimo. Heidän äänensä voidaan sanoa tulleen voimakkaasti esille ja vaikuttaneen päätöksentekoon (ks. esim. Harjula & Hyvönen 2004; Julkunen 2004; Kokko 1998 ja 2002).

Mies- ja naisosasto olivat 1900-luvun alkupuolella enemmän tekemisissä keskenään. Asennemaailma muuttui tuolloin sallivammaksi ja kontaktit ja yhteistyö siten helpommiksi. Tämä mahdollisti erilaisten vapaa-ajanharrastusten ja konventtitoiminnan kehittymisen, kuten myös kokonaisvaltaisemman tunteen seminaarin yhteisöllisyydestä. Mies- ja naisoppilaiden toiminnasta muodostui tietyillä aloilla yhteistoimintaa (esim. kuorot, jotkut vapaa-ajanviettotavat, yhdistykset), toisilla taas silloin luonnollisistakin syistä omiin toimintayksikköihinsä eriytynyttä aktiviteettia (esim. miesten ja naisten voimisteluseurat).

Eräs merkittävä yhteisöllisyyden ja yhteishengen ilmentymä seminaarin toiminnassa on juuri se voimakas järjestäytyminen, joka leimasi seminaarin toimintakautta. Kansakoulunopettajan ammatille omistautumisessa yksi peruslähtökohdista oli se, että opettajan tuli olla kasvattajan lisäksi edistyksellisuuden puolestapuhuja. Kyse oli Marja Kokon sanoin uudenlaisen kansalaiskäyttäytymisen malliin pääsemisestä ja opettajan kohdalla malliesimerkiksi asettautumisesta. Esimerkiksi Kokon mukaan koulutetut ja hyvämaineiset naiset saivat luonnostaan luottamustehtäviä paikallistason koulu- ja sosiaalityössä. (2004, 17, 20.) Politikointi oli seminaarin toiminta-aikana arka aihe monestakin yhteiskunnallisesta syystä, ja kyse olikin lähinnä arvomaailman omaksumisesta ja välittämisestä edelleen. Niinpä yhdistys- ja järjestöelämä oli seminaarissa vilkasta, sekä naisten että miesten osalta. (Kokko 2004, 16; ks. myös Julkunen 2004; Halila 1963; haastattelut; JyMA.)

Järjestäytymiselle oli mies- ja naisseminaarissa omat tapansa ja lähtökohtansa. Merkillepantavaa on se, miten seminaarin voimakas pyrkimys toimia asennekasvattajana on toiminut käytännössä; usein on havaittavissa lehtorikunnan vaikutus oppilaiden arvomaailmaan ja tämä näkyi järjestäytymisessä ja asioissa joita ajettiin. Miespuolen toimintaa katsoessa tämä on havaittavissa esimerkiksi raittiustyössä, jolle lehtori Väinö Kivilinna oli omistautunut (Keskinen 1963, 258-265). Toisaalta oppilaskunnasta nousi aktiivista ainesta, nuorisoa, joka uskoi ihmiskunnan edistykseen rauhanomaisin keinoin (Teerijoki 1963, 245-251; ks. myös Leinonen & Ripsaluoma 1913). Tämä pitää paikkansa yhtä lailla naisseminaarin puolella. Konventtitoiminta ja pyrkimys olla vaikuttamassa erilaisten yhdistysten toiminnassa tuotti naisseminaarista valveutuneita opettajia. (Ks. Harjula & Hyvönen 2004; Leinonen & Ripsaluoma 1913, 131-156.)

Järjestäytyminen ja aktiivisuus yhteiskunnallisilla ja sivistyksellisillä alueilla on yksi yhteisöllisyyden ilmentymistä. Aiheena sitä on käsitelty syvällisesti muissa yhteyksissä sille tarkoituksenmukaisella tavalla (Ks. esim. Kokko 1998, 2002 ja 2004; Harjula & Hyvönen 2004). Siirryn nyt kuvailemaan seminaarin opiskelijaelämää sitoen seminaarilaisten vaikutuspyrkimykset asiayhteyksiinsä.

Seminaarin opiskelijaperinteet ja yhteisöllisyys

Oppilaitosten toiminnassa muodostuu perinteitä monilla eri tasoilla. Perinteillä tarkoitan tässä yhteydessä sekä arjesta ja arkitoimista poikkeavaa toimintaa että siinä selkein tunnusmerkein tietyissä tilanteissa aktuaalistuvana toimintana. Osa näistä toiminnoista tapahtuu koko oppilaitoksen virallisella tasolla (vrt. nykyään Jyväskylän yliopiston jokasyksyiset lukuvuoden avajaiset). Osa taasen koskee koko oppilaitosta, mutta ei kuulu laitoksen viralliseen ohjelmaan, eli on olemassa vapaaehtoisena ja perinne-nimikkeen tuottamana toimintana (vrt. nykyiset yliopiston laitosten pikkujoulut). Lisäksi on perinteitä, jotka on tarkoitettu vain pienelle kohderyhmälle ja ovat sellaisina joko yleisesti luvallisia (kuten osakuntien toiminta) tai arkaluontoisina vain kohderyhmän tiedossa. Viimeksi mainitut kuuluvat suurimmaksi osaksi historiaan ja koskevat juuri seminaarin kaltaisia sisäopistoja, joskin joidenkin teekkariperinteiden voidaan katsoa kuuluvan tähän kategoriaan.

Satu Apo ja Pertti Anttonen määrittelevät perinteen ajallisesti jatkuvaksi kulttuuri-ilmiöksi tai kulttuurin osa-alueeksi kokonaisuutena, joka kuuluu ajallisesti jatkuvana kulttuurisena tietona olennaisesti yhteisön toimintaan. Heidän mukaansa osa kulttuuritraditiosta on nostettu esille ja määritelty valikoivasti, osa taasen ilmenee heikosti tiedostettuina traditioina, joita on opittu pitämään itsestään selvinä. (Apo & Anttonen 2001.) Tämä jako on edellä tekemäni lisäksi tarpeellinen. Seminaarilaisten käytännöissä on havaittavissa molempia tapoja jatkaa yhteisöelämää määritteleviä kategorioita.

Seminaarin perinteitä tarkasteltaessa voidaan huomata toiminnan tuoma positiivinen (ja myös negatiivinen) vaikutus seminaarilaisten ryhmähenkeen. Positiivinen vaikutus näkyy muistelmissa ja haastatteluissa puhunnan tasolla eri yhteisyyttä korostavina

ilmaisuina, kuten kerronnassa usein toistuvana lauseena: ”Seminaarin aikaan me...” ja ”Meillä oli tapana...”, ja niin edelleen. Negatiivinen perinteen vaikutus on esimerkiksi silloin kun se rajaa pienen opiskelijaryhmän eroon toisista tai kun se herättää toiminnallaan ärtymystä muussa opiskelijaryhmässä. Muistelmissa ja haastatteluissa tämä näkyy lähinnä lausahduksina kuten: ”No, heillä oli tapana tehdä näin, minä en sitä kuitenkaan...”.

Tuon seuraavassa esille muutamia seminaarin perinteitä. Nämä tulee liittää edellä puhuttuun yhteisöllisyyden kontekstiin, jossa ne toimivat ilmenemänä seminaarin sosiaalisen kategorian ajatuksesta. Jatkan kertomalla seminaarin sisäistä kulttuuria jäsentävästä puhunnasta. Perinteisiin kiinnitän huomiota siis nimenomaan spesifeinä tapahtumina, en jokapäiväisenä toimintana. Luonnollisesti yhteisöllisyyden kannalta olennaista on käsitellä myös arkielämän toimintoja, jotka saavat perinteiden piirteitä, kuten seminaarilaisten suosimaa kahviloissa istumista, kävelyretkiä ja muita ajanviettotapoja. Perinteiden piirteet näkyvät niissä juuri muistelmissa ja haastatteluissa edellä mainitsemani kerrontana: ”Meillä oli tapana...”. Perinteitä ne eivät kuitenkaan ole siinä merkityksessä minkä tässä tarkastelussa annan arjessa tietyin väliajoin odotettavissa oleville, vähäisiäkin valmisteluja vaativille tapahtumille. Kerronnan analyysissä tärkeää on puhunta, jossa tulee esille perinteissä ja seminaarin sisäisessä tapakulttuurissa käytetty termistö. Tämä termistö yhdessä toiminnan kanssa taasen tuo esille ryhmän toimijoiden yhteenkuuluvuuden tunnetta ja mahdollistaa merkityksellistämisen arjessa ja juhlassa koettuun.

Seminaarin perinteitä: muutama ajankuva

Seminaarinmäkeen liittyvistä paikoista Keskinen mainitsee Kantelettaren mukaan nimetyn, kaikille Jyväskylän yliopistossa nykyäänkin opiskeleville tutun Ilokiven. Ilokiveen liittyi myös vuotuisperinne: keväisin seminaarilaiset kokoontuivat Ilokivelle laulamaan yleisölle. Lauluperinne oli aina elänyt seminaarissa voimakkaana. Virallisten tilaisuuksien lisäksi seminaarilaiset tahtoivat tällä tavoin iloita laulamista. He kokoontuivatkin muuallekin kuin Ilokivelle nauttimaan yhteislaulusta, varsinkin juuri keväisin. (Leinonen & Ripsaluoma 1913, 101; Keskinen 1963, 81.)

Kevätjuhliin kuuluvat myös ne ulkoilmakonsertit, joita on tullut tavaksi antaa ”Ilokivellä”, joksi kutsutaan erästä seminaarialueen eteläpäässä lähellä maantietä olevaa kallionmöhkälettä. Minkä luokan laulajat milloinkin saavat hengen päälleen, kiipaisevat kivelle ja tyhjentävät koko lauluvaramonsa usein hyvinkin lukuisalle kuulijakunnalle, laulupaikka kun on kaupungin suosituimman kävelytien varrella. Syksyisin ei koskaan ”Ilokivellä” laulu kuulu olkoon miten kauniit ilmat hyvänsä, mutta joka kevät sieltä säveleet kajahtelevat yhtä säännöllisesti kuin muutkin keväiset äänet. (Leinonen & Ripsaluoma 1913, 101.)

Ilokivellä laulamisen perinne muuttui 1920-luvulla, jolloin se menetti konserttiluonteensa.

Nykyään Ilokivellä lauletaan vain yhtenä kevätiltana: tenttiluokka viimeisen tentin jälkeisenä iltana päästää siellä ilmoille pursuavan riemunsa lukujen loppumisesta. (Hyvönen 2002.)

Osa perinteistä oli seminaarin puolelta tullutta ohjelmaa, joka liittyi siis osaltaan viralliseen toimintaan, tai osana sen keventämistä. Esimerkiksi laskiaisena seminaarin puolesta saatiin kelkat mäenlaskua varten ja vappuna rentouduttiin leikkimällä punapaulaa seminaarin pallokentällä. Joka syksy tehtiin myös niin sanottu Ronninretki tai perunaretki. Koko seminaarin väki lähti liikkeelle kohti Ronninmäkeä (nykyisin Roninmäki), jonne varattiin mukaan myös riittävästi ruoka-aineita. Siellä vietettiin aikaa ja rentouduttiin koko seminaarin voimin. Tapahtuma voidaan nähdä yhteishenkeä kasvattavana ja sellaisena laitoksen perinteistä yhteisöä kokoavimpana. Retkellä lehtoritkin rentoutuivat ja osallistuivat peleihin, rinkileikkeihin ja jutusteluun. Onnia Durchman-Kokko muistelee koko seminaariajan vallalla ollutta perinnettä.

Toisella viikolla meillä oli yhteinen huvimatka. Siellä oli koko seminaari ja kaikki mitä siihen kuuluu: Johtaja ja Johtajatar, opettajat perheineen, piijat, rengit, ym. Hevosella vietiin muonaakin, jota suinkaan ei ollut vähän, kun voitakin meni 3 leiviskää. Naispuoli lähti Neiti Lydeckenin johdolla. Sitten tulivat veikot, joita seurasivat Johtaja ja muut opettajat, laulaen jäljessä. Perillä tanssittiin rinkiä melkeen koko aika. Veikot olivat hyvin innostuneet siihen, etteivät tahtoneet raskia sitä mitenkään heittää. Oli niin hauska nähdä, kun lehtori Länkelä hyppi ringissä kuin nuori poika ja muut opettajat myöskin ja -jattaret. Siellä saatiin kahviakin ja fiiliä. Monta päivää jälkeenpäin olivat kädet ja jalat kipeät. (Durchman-Kokko 1964, 64-65; kurssiivit kirjoittajan muuttamia harvennetusta kirjoituksesta.)

Epäviralliset perinteet olivat kuitenkin enemmän seminaarilaisten mieleen, ainakin päätellen niiden tiheästä esiintymisestä muistelmassa. Keväisiin perinteisiin kuului niin ikään naisopiskelijoiden muodostama, seminaarin toiminnassa epävirallisena

tapahtunut nunnakulkue Moirislammen⁹ ympäri. Naisopiskelijat olivat peittäneet itsensä lakanoilla ja jokaisella oli mukanaan kynttilä, joka symboloi elämän liekkiä. Seminaarinmäen opettajat pitivät tuolloin ovensa auki, jotta kulkue pystyi kiertämään naisopiskelijoille tärkeiksi tulleet paikat. (JyM; MEP; Keskinen 1963, 81; Pohjonen 1963b, 192.) Miesopiskelijoilla oli oma humoristisempi versionsa nunnakulkueesta, paitajuoksu. He juoksivat Moirislammen radan ympäri vain yöpaitasillaan, ja senkin tuli olla mahdollisimman lyhyt. Juoksu päättyi sitten torvisoittoon. Kalle Kivistö kertoo vuoden 1926 paitajuoksun kulusta. Tytöt olivat saaneet tietää poikien aikeista ja menivät odottamaan tapahtumaa pensasiin, ja juoksuseurueen tultua kohdalle alkoivat nauraa kulkueelle. Pojat sitten jahtasivat tyttöjä aina asuntolalle asti. (Kivistö 1996.) Toinen tapa oli pukeutua hauskasti ja häiritä nunnakulkuetta loikkimalla ja äänтелеillä sen ympärillä yrittäen saada lampea ja seminaarin eri paikkoja kiertävät naiset nauramaan. Nunnakulkueen tarkoitushan oli kulkea hiljaa ja arvokkaasti kiertäen oppilaille merkittävät Seminaarinmäen kohteet. (JyM; MEP.)

Hiukan ilkkurisista, mutta tärkeistä ”perinteistä” mainitsen vuosittaisen (tai ainakin usein tapahtuneen), Moirislammen äärellä pidetyn seremonian. Jussi Punamäki kertoo, että tuolloin ruotsin kieliopin kirja, Alkeis-Jussiksi tekijänsä mukaan nimetty, upotettiin Moirislampeen juhlahin menoin. Koreiksi pukeutuneina seminaarin miehet aloittivat ”hautajaisseremonian”, jonne ”vainaja” tuotiin paikalle seminaarin halkopaareilla. Kirjan nurkkaan sidottiin kivi Fredmanin epistolilla säestäen ja laulettiin ”tuuti Jussi Moirikseen”. Rannalle jätettiin seppelä ja lampeen heitettiin kukkavihkoja. Tapahtumassa saattoi olla puhekin, joka kuului esimerkiksi ”Hän oli meille aina vaan Jussi, ja taas vaan Jussi...” Sitten mentiin Santalaan tai Mäki-Matin Pooliin kahville. (Punamäki 1996.) Tämäkin tapahtuma osoittaa seminaarilaisten yhteisöllisyyden ja koheesion hedelmiä omalla tavallaan, kuten sallitun ja kielletyn välillä tapahtuva rajan ylittäminen yleensä. Niin sanottu riehakas elämä ei jäänyt oppilaille vieraaksi. Varsinkin internaattielämä takasi sen, että juhlinnan kaivattu puolikin tuli koettua. Lisäksi seminaarilaiset olivat alttiita kaupungin kahviloiden houkutuksille ja jotkut myös rajoja ronskisti rikkoneelle juopottelulle ja varsinkin seminaarin aikaisemmassa vaiheessa ankarasti kielletylle tupakanpoltolle. Monen oppilaan tie kansakoulunopettajaksi katkesikin ainakin määrääjäksi tai kokonaan

⁹ Moirislampi sai nimensä Niilin tulvajärvestä.

esimerkiksi juopumistapauksena tai tupakanpolton seurauksena. Asetettujen sääntöjen rikkominen on ollut jokseenkin yhtä luonnollinen tai tarpeellinen asia kuin niiden noudattaminen ja arvokkaiksi tunnustaminenkin.

Keväällä suoritettiin myös edellä mainittua Moirislammen äärellä pidettyä seremoniaa hiukan vakavamielisempi kivennostomatka. Tällöin jokainen kivennostomatkalle osallistuja vei Päijänteen Haapaniemeen korkealle kukkulalle oman kivensä. Lisäksi sinne kannettiin suuri, koko luokan yhteinen kivi. Tuohon kiveen hakattiin kyseisen vuosiluokan valmistumisen vuosiluku. Muodostunutta kekoa kutsuttiin Opinsaunan kiukaaksi¹⁰. (Auvinen 1913, 45-47; Leinonen & Ripsaluoma 1913, 99-100; Ramstedt 1963, 51; Keskinen 1963, 81.) Aleksander Ramstedtin päiväkirjassa on seuraavanlainen merkintä kivennostomatkaista.

5.6.1872 Kello vähän yli 4 läksimme nais- ja mieskokelaat seminaarin isolla veneellä päätetylle järveretkelle. Polttavan päivän tähden hikoilimme soutuessamme vahvasti. Toista tuntia matkattuumme saavuimme määräpaikalle. Työlästi pääsimme maalle, mutta vielä työläämpi oli vuoren kukkulalle kiipeäminen. Ensi työksemme rupesimme suurilla kivillä lisäämään ”muistopatsaan” kokoa. Eväsvakat haettiin vuorelle, josta oli mitä ihanin näköala niin kauas kuin silmä kantoi. Nimiä muistomerkin kiviin hakatessamme kaadettiin Malaga viiniä laseihin, ja pastori Cygnaeus lausui muutamia sydämellisiä sanoja. Keskinäisen ystävyuden ja kumppanuuden merkeissä jakeli muistomerkinsä kullekin. Kultaisen ankkurin kantapuoleen oli piirretty sekä lehtori Järvisen että pastori Cygnaeuksen raamatunlauseviite: Ilm. 2:10. Eräaseen laakakiveen hakkasimme vuosiluvun 1872. Kivi nostettiin hurraahuudoilla kasan kukkulalle. Lauloimme. Toisillemme onnea toivotettuumme ja lasit tyhjennettyämme läksimme venheelle. (Ramstedt 1963, 51-52.)

Kivennostomatka muodostui tunteita herättäväksi tapahtumaksi, joka sekä kertoi seminaarilaisille sukupolvien työstä ja sen merkityksestä että asetti heidät tuohon jatkumoon ja opettajan kutsumusammatin velvollisuuksiin. Nykyään Opinsaunan kiuas on saanut ympärilleen ketjuaidan ja Jyskyt Ry.:n kirjoittaman muistokyltin, joka mukailee seminaarin miesosaston juhlasalin friisin tekstiä: ”Vaeltaja, sano Suomelle, että sen parasta me harrastimme.”

Kivennoston symboliikka muodostuu sitä ymmärrettävämmäksi mitä tarkemmin sen liittyy seminaarilaisen opiskeluelämän kaareen. Tuossa kaaressa tullaan yhteisöön, jossa identifioituaan ryhmään suunnilleen samanikäisiä kansankynttilöiksi

¹⁰ Kertomus perinteen syntymisestä F. Auvisen mukaan ks. Rupeaman raadettua 1913, 45-47.

opiskelevia, monin tavoin samankaltaisia ihmisiä. Yhteisiä kokemuksia sisältävän opiskelukauden jälkeen saavutus lyötiin ikuisesti kiveen ja nostettiin historialliseen kontekstiin, jatkumoon josta eletty oppilaitoksen arki ja juhla merkittävine tiloineen ja puhuntoineen on antanut osansa oppilaille. Sosiaalinen merkityksellistämisen prosessi sai ilmentymänsä kivessä, johon oli hakattu oman viiteryhmän matkan päätös, ryhmän valmistumisvuosi. Sama merkityksellistyminen on havaittavissa kaikissa seminaariyhteisön ja myöhemmin JKK:n perinteissä tai käytänteissä, virallisissa ja epävirallisissa, sallituissa ja kielletyissä. Perinteistä ja tapahtumista voi lukea lisää Eino Keskisen toimittamasta teoksesta *Jyskyjen seminaari* (1963; ks. myös MEP ja Pennanen 1929-1930). Seuraavassa keskityn muihin seminaarin yhteisöllisyyden ilmentymiin, jatkaen seminaarilaisten puhunnasta.

Seminaarilaisten ”kieli”

Sekä sisäoppilailta että yleisemmin jyskyillä¹¹ oli käytössä omalaatuinen, oman elämän piiriin liittyvä termistö ja huumori, joita käytettiin ahkerasti ja joilla jäsenettiin sekä arkipäivän tapahtumia että esimerkiksi sisäoppilaiden hierarkiaa. Tästä hierarkiasta, internaatin sisäisestä hallinnosta on kirjoitettu elävästi muun muassa Halilan teoksessa *Jyväskylän seminaarin historia* (1963), Eino Keskisen teoksessa *Jyskyjen seminaari* (1963), nimimerkki T. J:nen teoksessa *Rupeaman raadettua* (1913) ja Helmi Pennanen seminaarinaikaisessa ainekirjoituksessaan *Sisäopistosta* (1929-1930). Lisäksi seminaarin elämästä on tehty kuunnelma *Seminaarinmäen salat* (Niemi, Niinikangas & Sironen 1996).

Jyrki Pöysä kirjoittaa kielestä sosiaalisen todellisuuden välittäjänä. Hän puhuu luokkaa ilmaisevista yleisnimistä, jossa hän viittaa tutkimuskohteeseensa eli *jätkiin*, mutta kielen kannalta tärkeintä tässä on juuri sosiaalisen todellisuuden luonne. (Pöysä 1997, 28-30; ks. myös Leeds-Hurwitz 1993, 22-45.) Sanasto on kielen tarkkailun yksi taso, mutta tarkkailua on hyvä laajentaa käsittämään yleistä kielenkäyttöä ja käytänteitä sen ympärillä. Pöysä kirjoittaa kertomuksista, joilla sosiaalisen todellisuuden kuvaajan lisäksi on rooli ”meidän” ja ”muiden” erottajana kärjistämällä sosiaalisia vastakohta-asetelmia. Tämä tuottaa kerronnallista

¹¹ Nimitys jysky/jyskytär, ks. alaluku *Internaattielämä*.

dramatiikkaa, mikä oli seminaarin arjessa olennainen osa yhteisöelämää. Aloitan seminaarilaisten kielen kuvauksesta sen sosiaalisen todellisuuden tuottamista konventioista ja erityisilmaisista.

Sisäoppilaitoksen asuinhuoneet oli nimetty katakombien mukaan *kompeiksi*. Esimerkiksi miesten puolella holvikattoisessa *Kirkkokompissa* (internaatin K-komppi) hallitsi *paavi* apunaan kaksi *kardinaalia*. Muissa kompeissa oli *vasalleja* ja *alivasalleja*. Sisäopiston ylijärjestäjää kutsuttiin *imperaattoriksi*. Komppien asukkaat saattoivat saada nimityksiä ominaisuuksiensa mukaan, esimerkkeinä herrat ja toverit *pitkäselkä*, *kömpelö* ja *unikeko*. Käytävien seiniin oli kirjoitettuna papereille muistutuksia kuten ”Sulje ovi varovasti” ja sääntötaulu pykälineen. Käskyt yleensä käsitettiin juuri päinvastoin komppien asukkaiden keskuudessa, eli käytävillä kajahteli usein laulu ja ovet paukkuivat kovaäänisesti. (T. J:nen 1913, 104-109; Keskinen 1963, 78; Halila 1963, 150; Niemi et al. 1996.) Naisseminaarin puolella vastaavia huonetovereiden nimityksiä olivat *pappa*, *äiti* ja *lapsi*. Naisten internaattia taasen kutsuttiin yleisesti *monasteriksi* tai *isänmaaksi*. (Pennanen 1929-1930.)

Jyskyt ja *jyskyttäret* kehittivät siis mielellään myös opiskeluun ja vapaa-aikaan liittyviä termejä. Esimerkiksi johtajaan ja lehtoreihin liittyi monia lempinimiä. Näissä nimityksissä joko lehtorin oikeaa nimeä muunneltiin tai sitten lempinimi pohjasi lehtorin persoonallisuuden tai käytäntöjen kautta keksittyyn huvittavaan ilmaisuun. Joissakin tapauksissa on yhdistelty kaikkia näitä perusteita. Osa näistä nimityksistä jäi elämään muistelmiin asti, osan elinkaari oli lyhyempi, liittyen ehkä ohimenevään tilanteeseen.

Henkilöiden nimityksistä tässä mainittakoon jo aikaisemmin mainittujen johtajien ja lehtoreiden lempinimien lisäksi *Arviiti* (liikunnan lehtori Arvo Vartia), *Pelle* (matematiikan lehtori Lauri Peltonen, ”hirttäjäimestari”, ks. edempänä; ks. myös Lehtonen 1963, 139-144), *Mörssäri* ja *Hauptsi* (miesten ja naisten ruokaloiden emännät) ja *Apperkeptio* (A. V. Laitakari), joka hoiti kasvatusopin virkaa monella tavalla maineikkaan Kaarle Oksalan (Oku) sijaisena vv. 1924-1926. Eino Keskinen kutsuu muistelmassaan opettajakuntaa nimityksellä *Ateenan viisaat*. Opiskelijatovereille annettiin niin ikään lempinimiä paitsi jos oli kyse mies- ja

naisoppilaiden välisestä kanssakäymisestä, jolloin käytettiin ristimänimiä. (Keskinen 1963, 75-79; ks. myös Hagman 1913, 30.)

Ruokailuun ja opiskeluun liittyy omalaatuiset sanastonsa. Palttua kutsuttiin jyskyjen keskuudessa *virsikirjaksi*. Marjakiisseli nimettiin *lystiksi*, naisosastolla se sai nimen *haaveilu*. Silakka oli aina pöydässä uskollisesti odottava *ystävä*. Tarmokasta opiskelua kutsuttiin *iskemiseksi*, kopioimista taas *säveltämiseksi*, joka nykyopiskelijan sanastossa tarkoittaa ennemminkin omasta päästä keksimistä. Lauri Peltosen mielipuuhaaksi Eino Keskinen mainitsee *hirttämisen*, joka tarkoittaa opiskelijan painostamista ja virheiden esille nostamista tunnilla, Keskinen sanoin ”hätyyttämistä”. Opettaja saattaa äärimmäisessä tilanteessa ottaa esille *vasenkätisensä* eli muistikirjansa, jota esimerkiksi *Koski-pappa* eli seminaarin musiikin lehtori Iivari Koskimies¹² käytti. (Keskinen 1963, 78-79.)

Vaikka nais- ja miesseminaarilaiset olivat monin tavoin kosketuksissa toisiinsa, naisten ja miesten kanssakäyminen oli aina 1920-30-luvulle saakka tiukasti kontrolloitua ja seminaarin toiminnan loppuvaiheessakin periaatteessa luvanvaraista. Niinpä yhteinen lupalähetystö kävi pyytämässä johtajalta luvan, joka tavallisesti saatiin.

Miesvieraat ovat harvinaisia nähtävyyksiä, sillä he eivät pääse kuin ”esivallan” luvalla. (Pennanen 1929-1930.)

Toverielämästä puhuessaan Eino Keskinen mainitsee *vastaavat*. Miesluokka kosi kohteliaasti seurakseen tietyn naisluokan, vastaavansa, jonka kanssa sitten esimerkiksi retkeili. Seminaarista päästessään sai *leipäsuunnikkaansa*, mikä tarkoitti tilannetta, jossa valmistunut opettaja sai päästötodistuksen ja mahdollisesti myös valmiiksi haetun paikan opettajana tietyltä paikkakunnalta. (Keskinen 1963, 79-81; Pennanen 1929-1930.)

Miesosaston päärakennuksen ja Kilistiikan takana metsässä sijaitsi huusi, jota kutsuttiin *lorviksi*. Siellä saatettiin tupakoida ja ”ratkoa ongelmia sen lautaseinäisessä esikartanossa”, kuten Eino Keskinen asian ilmaisee. Muitakin Seminaarinmäen aluetta

¹² Iivari Koskimies tuli myös tunnetuksi harrastajapuuseppänä. Hän muun muassa rakensi seminaarille urut, jotka ovat edelleen Seminariumin juhlasalissa.

jäsentäviä nimityksiä oli, kuten *Penninportti*, yksi seminaarin Seminaarinkadun puoleisista kolmesta portista. Kyseinen portti osoitti kohtaa, josta alkoi jyskyille kielletty alue. Tähän rajanvetoon liittyi myös sanonta ”Paja on raja”. *Puuroportti* sijaitsi Vaasankadun puolella naisten ruokalan vieressä. (Keskinen 1963, 81; Halila 1963, 163.)

Jyskyjen ja jyskytärten tapa jäsentää välitöntä ympäristöä nimityksin voidaan käsittää tavaksi ottaa se haltuun. Tilanteiden, paikkojen (tila) ja tapahtumien kategorisoiminen ja nimittäminen omin sanoin tekee niiden kohtaamisen ja käyttämisen arkipäivässä helpommaksi. Erilaisten nimitysten käyttö on myös tavallista yhteisten sosiaalisten kokemusten läpi käymisessä. Olennaista ja tärkeää tällaiselle puhunnalle ovat sen sisäpiirissä pitäminen ja sen viestinnälliset tasot. Puhunnan avulla sekä arvotetaan että kuvaillaan kohteensa vakavuutta ja olemusta sekä muita ominaisuuksia.

Seminaarilaiset eivät ”paljastaneet” puhuntaansa lehtoreille muuten kuin vahingossa (kuten Kilin kohdalla: Joskus jyskyltä saattoi päästä lehtoria puhutellessaan suustaan tuo kutsumanimi. Kiljanderin sanotaan suhtautuneen siihen hymyillen.). Seminaarin todellisuuden ja elämän yhteisöllinen monitasoisuus tulee hyvin esille puhuntaan liittyvässä tarkastelussa.

Seminaarin henki

Seminaarissa opiskelleilla on oma ilmaisunsa, jolla kuvailla jyskynä tai jyskyttärenä olemista ja seminaarin sosiaalisen, sivistyksellisen ja kasvatuksellisen tavoitteen kokemisesta. *Seminaarin hengessä* on kyse seminaarilaisten keskuudessa tietyssä ajassa ja paikassa tapahtuneesta merkityksellistämisen prosessista ja sen tuottamasta kokemus- ja merkityskenttään kasvamisesta. Sitä prosessia voidaan tarkastella tämän suhteellisen yleisesti käytetyn termin kautta¹³. Seminaarin henki liittyy siis tämän luvun alussa viittaamaani yhteisöllisyyteen. Se sisältää sosiaalisessa vuorovaikutuksessa tapahtuneen sosiaalisen tilan ja sosiaalisen tilanteen merkityksellistämisen prosessin, johon kuuluvat kommunikointi ja tilan ja sosiaalisen tilanteen symbolisuus. Päivikki Suojanen kirjoittaa symbolisuudesta sosiaalisena konventiona ja symboleista minkä tahansa asian, kohteen tilan tai havainnon

¹³ Termi on käytössä yleensä seminaarista kertovassa kirjallisuudessa sekä kirjallisissa muistelmissa. Ks. esim. Halila 1963; Keskinen 1963; MEP.

merkitsijänä (Suojanen 2001, 222-226; ks. myös Anttonen, Veikko 2001a). Käsitettä seminaarin henki voidaan pitää tiivistymänä, symbolina, joka muodostuu koetun ajan, sosiaalisen tilan ja sosiaalisen kontekstin yhteisvaikutuksessa. Käsitteeseen sisältyvät myös esimerkiksi tässä suhteessa jopa tavallaan ennalta määräytyt tavat suhtautua eteen tuleviin hankaliin tai mukaviin tilanteisiin ja tavat käsitteellistää seminaarin yhteisiä asioita. Toisin sanoen, seminaarin henki on apuväline seminaarielämän käsittelyyn ja järjestämiseen, koetusta seminaarielämästä muodostuva yhteenkuuluvuuden ilmaisu ja muistelussa symboli koetulle, paljon antaneelle elämänpiirille.

Käsite on ollut yleisessä käytössä jo seminaarin toimintakauden aikana, eikä ole siis vain muistelmissa syntynyt ilmaisu, vaikka sitä muistelmissa käytetäänkin myös tiivistämään koettua elämää. Eero Salola kertoo muistelmissaan päätöksestään lähteä seminaariin. Hänellä oli valittavanaan kaksi vaihtoehtoa: Helsingin ylioppilasseminaari ja Jyväskylän seminaari. Kouluneuvos Franssila opasti häntä valinnan äärellä.

”Miksikä ei Helsingissäkin asia järjestyisi [...] mutta mene sinä vaan Jyväskylään, sillä siellä sinä opit sellaista, mitä et voi Helsingissä oppia ja mikä tulee sinulle olemaan arvaamattoman suureksi hyödyksi. Jyväskylässä sinä pääset osalliseksi seminaarin hengestä. Sitä ilman jääminen olisi korvaamaton tappio.” (Salola 1963, 222; kurssiivit kirjoittajan muuttamia harvennetusta kirjoituksesta.)

Salola siis päätti valita Jyväskylän seminaarin ja matkusti s/s Suomella Jyväskylään elokuun lopussa 1923.

Poika makaili kolmen hengen hytissään yksinään ja mietti tulevia. Mietti kovasti myös käsitettä *seminaarin henki*. Hän ei tiennyt silloin vielä, että se oli sama asia kuin *olla jysky*. Se oli siis juuri se henki, joka tämänkin kirjan sivuilta niin väkevänä pursuaa. Siitä osattomaksi jääminen olisi tosiaan koitunut suureksi vahingoksi. Tämä selvisi pian kokemuksesta ja on myöhemmin kirkastunut yhä selvemmäksi. (Salola 1963, 222-223; kurssiivit kirjoittajan muuttamia harvennetusta kirjoituksesta.)

Seminaarin jättämää positiivista (sen paremmin kuin negatiivistakaan) kasvukokemusta ei voida kiistää. Useat seminaariaikaansa muistelevat opettajat viittaavat Salolan tavoin seminaarikasvatuksen tuottamiin pitkäaikaisiin tuloksiin (ks. esim. MEP; AJ; MR). Pirjo Korkiakangas pohtii muistin ja unohtamisen merkitystä ihmisen henkilökohtaisesta historiasta kumpuavien kertomusten kohdalla.

Korkiakankaan tutkimuskohteena ovat muistot ja muistelu lapsuudesta, mutta hänen ajatuksensa kollektiivisista kokemuksista ja niiden suhteesta muistojen historialliseen totuudellisuuteen ovat soveltuvia myös seminaarilaisten muistelmien analysointiin. Samoin kuin Korkiakankaan tutkimuksessa historiallinen ”totuudellisuus” perustuu kollektiivisiin kokemuksiin, joiden yhteisten elämäkokemusten piirteet peilaavat ja kertovat lapsuuden ilmentymien ja lapsuuskäsitysten kollektiivisesti hyväksytyä ja totena pidettyä historiaa, tässä historiallinen ”totuudellisuus” perustuu seminaarilaisten kollektiivisesti todeksi hyväksymiin käsityksiin opiskeluajoistaan. (Korkiakangas 1996, 11-22; ks. myös Huuskonen 2005; Korkiakangas 2004b, 175-198; Korkiakangas 2005, 129-147; de Certeau 1984, 108.)

Karjalainen kiinnittää samaan huomiota kirjoituksessaan *Aika, paikka ja muistin maantiede* (1997). Hän tuo esille aistien ja muistojen voiman solmia maailmasidoksemme ja kiinnittää huomiota siihen, kuinka aika ja paikka ovat olemassaolomme peruskategorioita. Karjalainen viittaa Leena Krohniin sanoessaan, että tämän mukaan minän todellisuus on viime kädessä ajan ja paikan todellisuutta, tai sitten sen illusorisuutta. Muistaminen ei ole vain ajattelua tai puhtaan tietoisuuden sisäistä liikettä, vaan liikettä ajan ja paikan kokonaiskentässä, jossa ulkoinen ja sisäinen maantiede ovat koko ajan dialogisessa suhteessa toisiinsa. Kari Huuskonen huomauttaa lisäksi, että nykyään ei enää kysytä sitä, miten yksityiskohtaisesti tai totuudenmukaisesti asioita muistetaan, vaan sitä, miksi jotkut tietyt asiat nousevat muistamisen ja kertomisen arvoisiksi. (Karjalainen 1997, 235-236; Huuskonen 2005, 54; Ukkonen 2000. Paikka- ja tila- käsitteistä lisää luvussa 4.)

Seminaarin hengessä kyse ei ole siis hypoteettisesta teoreettisesta tutkimuskäsitteestä, vaan aineistosta nousseesta teoriasta kyseisen kaltaisen koostumuksen olemassaolosta. Tarkoitukseni on siis ennemminkin tutkia seminaarin sisällä syntynyttä ja seminaarin aitojen ulkopuolelle levinnyttä käsitettä teoreettisista lähtökohdista käsin. Ensimmäisessä tutkimuskysymyksessäni pohdin, onko historiallis-etnologisin menetelmin mahdollista paljastaa mistä institutionaalisen rakennuksen ajan, toiminnan ja tilan ”hengessä” on kyse. Käsittelen tutkimuskysymyksen aiheita tämän luvun lisäksi seuraavassa luvussa, johon haen lisävyvyyttä Seminarium-rakennuksesta sosiaalisesti luotuna tilana. Pohjalla on seminaarielämän moni-ilmeinen yhteisöllisyys.

4. SEMINARIUM-RAKENNUS: TILA JA SEN MERKITYKSELLISTYMINEN

Rakennustutkimuksessa kohteen kulttuurista historiaa käsittelevä tutkimus lähtee usein tapauskohtaisesti eri lähtöpisteestä ja tieteenalan tai intressipiirin asettamista tavoitteista. Etnologina minua kiinnostavat rakennuksen käyttöön liittyvät ihmiset ja tavat, joilla rakennus tilana sijoittuu yhteisön fyysiseen, henkiseen ja erityisesti sosiaaliseen maisemaan. Kiinnostava tutkimuskohde on niin ikään symboliikka, jolla tuodaan esille rakennukseen, sitä ympäröivään elämään ja merkityksenantoon liittyviä ilmentymiä, eli se, millaisia merkityksenannon representaatiot ovat ihmisten muistelmissa ja aikalaikirjoituksissa ja muussa materiaalissa (kuten päiväkirjat, seminaarilaisten ja JKK:n julkaisut ja valokuvat).

Suoranaisia lähteitä itse miesosaston päärakennuksesta ja juhlasalista (nykyinen Seminarium-rakennus) on niukasti. Käytänkin rakennuksen mentaalisen ja fyysisen statuksen määrittelyssä hyväkseni etnologiatieteille ominaisia tutkimus- ja tulkintatapoja. Olen tehnyt haastatteluja ja käynyt läpi sekä moninaista arkistomateriaalia (päiväkirjat, muistelmat, valokuvat) että kirjallisuutta. Esimerkiksi haastatteluissa ja muistelmissa käyttökelpoinen tapa löytää rakennuksen mentaalisia ja kulttuurisia merkityksiä on puhunnan tarkkaileminen ja siinä eri lähteistä nousseiden aihealueiden yhdistäminen. Valokuvat liittävät puhunnassa nousseet aiheet fyysiseen ympäristöön, mikä mahdollistaa syvemmän eläytymisen haastateltavan kertomaan auttaen ymmärtämään sitä ja kasvattaa omalla informatiivisuudellaan tulkintaperusteiden pohjaa.

Puhunta ja tilan symboliikka seminaarilaisten muistelmissa

Eräs tutkimukseni tulkintaosuuden tärkeistä käsitteistä on puhunta. Tarkoitan tällä ensinnäkin haastatteluista ja aikalaikirjoituksista sekä eri julkaistuista lähteistä esille nousseita, jatkuvasti eri lähteissä toistuvia kerronnan teemoja. Käytän tässä eräänlaista puhunnan analyysia tulkitessani tapaa jolla haastateltava tai aikalaikirjoitusten tekijä kertoo tapahtumasta, henkilöstä tai tilanteesta vallinneesta tunnelmasta.

Pertti Anttonen kirjoittaa Helsingin yliopiston kulttuurien tutkimuksen laitoksen verkkosivuilla puheen etnografiasta (2001). Tässä sosiolingvistiikan suuntauksessa kielestä ollaan kiinnostuneita puhetoimintana, joka on sosiaalista ja päämäärätietoista. Etnografiseksi suuntauksen Anttonen mukaan tekee se, että siinä selvitetään tietyn puheyhteisön tapoja organisoida kielenkäyttöä. Huomio voidaan kiinnittää maailmaa koskevan tiedon luokitusjärjestelmiin (kategorisointiin), puhumistilanteisiin, puhetapahtumiin ja -toimintoihin. (Anttonen, Pertti 2001.) Ajatus on käyttökelpoinen työkalu seminaarilaisten puhunnan analyysissa. Seminaari toimii tässä puheyhteisönä ja sen sisäinen kieli paljastaa yhteisön tapoja jäsentää koettua todellisuutta ja muodostaa siitä omia, usein humoristisia kokonaisuuksia. Tämä taasen liittyy sekä seminaariyhteisön tapaan keventää arkea että sen tapaan muodostaa sosiaalisia kategorioita.

Arjen ja juhlan puhunta liittyy mielestäni rakenteellisesti oppilaitoksia kuvaaviin kasku- ja muistelma-aiheisiin. Samoin kuin kaskut jäivät mieleen ja kerrontaan eräänlaisina tapahtumia kuvaavina huippuhetkinä, arjesta ja juhlasta valitaan kertojarepertoaariin kaikkein mieluisimmat tai kerrontatilanteessa mahdollisesti vaikuttavimmat aiheet. Arki ja juhla toimivat kerronnassa parhaiten yhdessä, niiden vastakkaisasetelman vuoksi. Samoin kuin seminaarin toiminnassa esiintynyt vastapari kielletty - sallittu, ne muodostavat yhdessä kokonaisuuden, joiden elementit tekevät toisensa tärkeiksi ja merkityksellisiksi.

Toisena määritelmänä tässä oleellinen puhunnallinen kokonaisuus on siis luvussa 3 käsitelty seminaarilaisten oma termistö. Termistö ei toimi kuitenkaan merkityksiltään pinnallisena toimintana, vaan se aktuaalistuu osana arjen ja tässä luvussa käsiteltävän *sosiaalisen tilan* järjestämistä. Tuomalla fyysisen ympäristönsä, seminaarin ihmiset ja eri tapahtumat kaikille keskenään jaettuun käsitteistöön tai termistöön seminaarin opiskelijat saivat otettua haltuun uuden tilanteen, opiskelun kansakoulunopettajaseminaarissa. (Vrt. Leeds-Hurwitz 1993, 22-45; Anttonen, Pertti 2001.) Varsinkin monille maaseudun tulokkaille tämän tapakulttuurille ominaisen sanaston oppiminen on ollut tarpeellista ja uuden tilanteen tuomaa stressiä lieventävää. Kuten on jo todettu, moni miesopiskelija tuli seminaarin opiskelijaksi varsin toisenlaisesta statuksesta, köyhimmät jalkapatikassa pitkienkin matkojen päästä (ks. Halila 1963, 124; AJ; Pennanen 1929-1930). Monilla oli toiveena helpomman

toimeentulon saavuttaminen opettajan ominaisuudessa (ks. AJ; Halila 1963, 122) ja lähtö kohti seminaaria oli monessa mielessä suuri askel tuntemattomaan. Varsinkin seminaarin toiminnan alkuaikoina tämä asetelma oli voimakkaasti esillä, mutta muistelmiin ja haastattelumateriaaliin perustaen voi sanoa, että perusteet lähtää opettajakoulutukseen eivät olleet kovin erilaiset vielä 1930-luvullakaan. Cygnaeus toivoi, että suurin syy seminaariin pyrkimiseen olisi jalo tahto nostaa isänmaan sivistystasoa ja jakaa valistusta maan syrjäisimpiä kolkkia myöten (ks. esim. Halila 1963, 123). Tämä pyrkimys alkoi monien kohdalla kantaa hedelmää vasta opintojen aikana, kun he sisäistivät isänmaallis-valistuksellisen ajattelutavan seminaarin kansakoulunopettajan tehtävään kasvattavan vaikutuksen kautta.

Edellä mainitsemani merkityksenannon representaatiot voidaan kytkeä Henri Lefebvren ajatukseen tilasta ja sosiaalisista suhteista. Hänen mukaansa tila on sosiaalista ja sosiaalisesti tuotettua. Tilan tuottamisella Lefebvre tarkoittaa nimenomaan merkitysten tuottamista. (Lefebvre 1994, 26-40; ks. myös Junkala 2004, 20; Huuskonen 2005; Saarikangas 2002, 49; Korkiakangas 2004a, 150.) Tilan käsite on suosittu aihe nykytutkimuksessa, ja se soveltuu hyvin myös miesosaston päärakennuksen ja juhlasalin analysointiin. Kuten Lefebvren teoksessa, omassa aineistossanikin on tässä katsannossa kyse kolmesta kentästä: fyysisestä (seminaarirakennukset ja Seminaarinmäki), mentaalisesta (ajatellun abstraktiotaso) ja sosiaalisesta (yhteisöllisyys seminaarissa). Kuten Lefebvre kirjoittaa, kun määritellään tilaa, on määriteltävä mikä tuon tilan muodostaa. Pohdinnan arvoinen seikka on myös se, miten seminaaria tulee lukea tilana (eli sosiaalisena tuotoksena). (Lefebvre 1994, 11-17; Korkiakangas 2004a, 150.)

Toisin sanoen sijoitettaessa miesosaston päärakennusta seminaarilaisten käsityksiin tilasta ja paikasta on otettava huomioon laajempi sosiaalinen ja fyysinen kehys, jonka sisällä rakennus on. Tarkastelen rakennusta ja seminaarilaisten määrittelemän tilan arvottumista ja merkityksellistymistä koko oppilaitoksen tiedon, käytännön ja sosiaalisen toiminnan keskiössä. Tuukka Haarni (et al.) tuovat esille ainutlaatuisen paikkojen kuvaamisen humanistiset mallit toimittamassaan teoksessa *Tila, paikka ja maisema* (1997). Tässä tutkimusotteessa ilmiöitä tarkastellaan yksilön kokemusten kautta. Tutkijalle olennaista ovat ne yksilöiden paikkoihin liittämät merkitykset, jotka avautuvat subjektiivisten kokemusten, arvojen, tunteiden, muistojen ja toiveiden

kautta. Tavoitteena on tulkita merkityksiä siten, että pyrkimys tutkimuskohteen ymmärtämiseen korostuu. Haarni (et al.) keskittyvät artikkelissaan Johdatus nykyaantieteeseen *paikan* käsitteellistämiseen. Kuten Lefebvre puhuessaan tilasta, Haarni (et al.) kiinnittävät paikkaan huomiota ilmiönä, joka saa merkityssisältönsä ihmisten kokemuksista ja inhimillisestä tulkinnasta. Kiinnittyminen paikkaan tapahtuu elämisen kautta. (Haarni (et al.) 1997, 16-17.) Seminaarielämässä tällainen kiinnittyminen paikkaan on havaittavissa muun muassa seminaarilaisten puhunnassa ja arkitoimissa sekä tämän yhteisöllisen elämisen kautta seminaarilaisten muistelmissa tilasta ja niiden sisäisestä vastakkainasettelusta (internaatti <-> juhlasali = profaani <-> pyhä). Haarni (et al.) jatkavat:

Kun ihminen tuntee kuuluvansa tiettyyn paikkaan, paikasta tulee osa häntä itseään. Vieraasta ympäristöstä tulee tuttu ja oma. Paikan käsite sisältää usein ajatuksen turvallisuudesta, mutta on olemassa myös pelon paikkoja, elettyjä tiloja, joihin liitetään voimakkaita negatiivisia tunteita. (Haarni (et al.) 1997, 17.)

Seminaarin arkielämässä ja pyhän ja profaanin puhunnassa tämä on nähtävissä eri paikkojen saamisen, yleisesti jaettujen merkitysten kohdalla. Internaatista tuli osa sisäoppilaita, ja Jyskylästä osa kaikkia seminaarilaisia, jotka siellä kävivät. Toisaalta Aale Bergiuksen soittokopista tuli monelle soittotaidottomalle tai muuten kyseisen opettajan epäsuosiossa olleelle seminaarilaiselle pelon paikka (ks. esim. Keskinen 1963; AJ; MR). Joillekin juhlasali toi pyhyiden tuntemuksia sinne liitettyjen kokemusten kautta (TP; AJ; MR). Kirsi Saarikangas tuo esille toisensuuntaisen lähestymistavan tilaan ja paikkaan. Hänen mukaansa tilat muovaavat käyttäjiään ja sosiaalisten merkitysten ja ihmisten välisten suhteiden tarkastelu voidaan myös tehdä sitä kautta. Prosessi tapahtuu kuitenkin molempiin suuntiin. Kuten Saarikangas asian ilmaisee,

Tilat muovaavat käyttäjiään, luovat sosiaalisia merkityksiä, jäsentävät ihmisten välisiä suhteita ja osallistuvat näin heidän muotoutumiseensa subjekteiksi. Ja päinvastoin, ihmisten elämä ei tapahdu tilallisessa tyhjiössä, vaan tilajärjestelyt ovat keskeinen osa yhteisesti jaettua elämismaailmaa. Päivittäinen olemassaolo liikkeineen ja tapoineen sijoittuu tilaan ja muotoutuu tilassa ja tilasta, ja vastavuoroisesti tila muotoutuu käyttäjilleen, asukkailleen, näissä liikkeissä ja tavoissa. (Saarikangas 2002, 54-55.)

Pirjo Korkiakankaan mukaan tilat, paikat ja rakennukset saavat merkityksensä juuri niihin liittyvien toimintojen kautta. Myös tilat fyysisine ominaisuuksineen näyttävät

tuovan tietyt toiminnot luokseen, ja nämä toiminnot luovat tilaan liittyvät merkitykset. Näin tiloihin liitetyt ominaisuudet muodostavat käyttäjän tai katsojan käsityksen siitä mistä tilassa on kyse, mitä siihen kuuluu ja mitä siitä ei voida poistaa. (Korkiakangas 2004a, 150.) Tässä katsannossa voidaan nostaa esille seminaarin miesosaston päärakennukseen ja juhlasaliin liittyvä erityinen habitus, pääoma jonka kautta sen merkityksellistyminen ja käyttö määrittävät (ks. Bourdieu 1985).

Näin rakennettua tilaa voidaan analysoida merkityksiä luovana järjestelmänä. Tutkimuksellisella tasolla ollaan siis yhtä mieltä tilan sosiaalisesta luonteesta. Huuskonen pitää tilan käsitettä ongelmallisena sikäli, että siinä on yhtä aikaa fyysinen, psyykinen, sosiaalinen ja symbolinen aspekti. (Huuskonen 2005, 57.) Itse liittäisin tämän faktan ennemminkin etnologiatieteissä tuttuun holistiseen tutkimusotteeseen, joka mahdollistaa moniulotteisen ja syvällisen tulkinnan.

Edellä mainitsemani tilanteet ja tapahtumat, kuten myös jäljempänä juhlaan ja arkeen liittyvät kokonaisuudet ja sosiaalisen tilan muodostuminen voidaan kiinnittää monin kohdin symboliantropologiseen tutkimusperinteeseen. Tämä etnografisten aineistojen tulkintamethodi on ollut hyödyllinen seminaarin yhteisöllisyyden tarkastelussa. Symboliantropologisessa tutkimuksessa ihminen nähdään symbolijärjestelmiä muodostavana ja niiden avulla merkityksiä luovana olentona, ja niinpä hänen kulttuurisidonnaista käyttäytymistään analysoidaan symbolien ja symbolijärjestelmien välittämien merkitysten näkökulmasta. Näkemyksen mukaan ihmisen sosiokulttuurisilla järjestelmillä on symbolinen perusta. Liitän seminaariyhteisön näihin sosiokulttuurisiin järjestelmiin, mutta vain niiden moninaisten toimintojen tasolla. (Anttonen, Veikko 2001b.) Toisin sanoen, en väitä tiettyyn tarpeeseen perustetun seminaarin syntyperustaksi symbolista yhteyttä, vaan ehdotan sitä seminaarin sisäisen kulttuurin (seminaarin henki; ”seminaari kuin yhtä perhettä”) yhdeksi peruslähtökohdaksi ja toisaalta yhdeksi sisäisen kulttuurin tuotokseksi. Veikko Anttosen mukaan

Perinteet, poliittiset ja uskonnolliset kulttuurit ovat suhdejärjestelmiä, joita ihmiset luovat ja joita he uusintavat symbolien ja niihin 'varastoituneiden' merkitysten avulla. (Anttonen, Veikko 2001b.)

Tämän haluan ottaa huomioon sekä seminaarin arjen ja juhlan, sen perinteiden, sen sisäisen kulttuurin ja toimintojen perusteiden sekä tilakokemusten tulkinnassa.

Seminaarilaisten läpikäymän koulutusohjelman lisäksi on myös otettava huomioon se elämäntilanne, missä suurin osa heistä liittyi oppilaitokseen. Pauli Tapani Karjalainen jatkaa paikan analysointia huomauttaen, että paikan spesifi merkitys syntyy elämäntilanteissamme. Seminaarinmäkeä ja miesosaston päärakennusta tulee tarkastella viitekehyksestä, joka muodostuu paikasta elettyinä sijaintina, sisäistyneestä ajatuksesta kuulumisesta tiettyyn paikkaan. Seminaarilaisten elämästä puhuttaessa ei voida puhua vain toiminnasta, joka on ikään kuin yhdentekevästi sattumalta tapahtunut tietyssä tilassa ja paikassa. Karjalaisen mukaan elämä ei niinkään tapahdu jossain paikassa, vaan kyseistä paikkaa eletään. Toisin sanoen paikka on merkityssuhteissa. (Karjalainen 1997, 230-231.) Haastatteluissa ja muistelmissa tämä tulee esille merkityksinä, jotka nostavat Seminaarinmäen käsitteeksi nimenomaan eletystä tilasta (Ks. esim. TP; AJ; MR; Pennanen 1929-1930.)

Seuraavassa kiinnitän huomiota miesosaston päärakennuksen ja juhlasalin arki- ja juhlakäyttöön seminaarin aikana. Huomionarvoista on se tapa, millä Seminarium-rakennus liittyy siihen kasvatusoppihistorialliseen, kulttuurihistorialliseen ja yhteiskunnalliseen kehykseen, jossa seminaari ja myöhemmin Jyväskylän kasvatusopillinen korkeakoulu toimivat vaikuttaen Suomen koulutusolojen kehitykseen ja sivistysajattelun voimakkaaseen leviämiseen maassamme. Seminarium-rakennusta on tarkasteltava tilana, jolla on ollut välitön vaikutus oppilaitoksen arkea ja juhlaa eläneisiin opettajakoulutettaviin. Siten sillä on ollut myös välillisesti oma vaikutuksensa muun muassa suomalaiseen koulu-, juhla- ja musiikkikulttuuriin. Se on toiminut eräänlaisena arvopohjaan liittyvänä kehyksenä. Tämän kehyksen muodostuminen on ollut sosiaaliseen kokemukseen ja seminaarin ja myöhemmin JKK:n opinanteihin perustuvaa. Niinpä voidaan puhua Seminarium-rakennuksesta sosiaalisesti määrittyneenä tilana ja ajatusta jatkaen rakennuksen sosiaalisesta funktiosta. Sen olemassaolo on selkeästi esillä aikalaiskirjoituksissa ja seminaarin ja JKK:n käyneiden haastatteluissa.

Arki ja juhla Seminarium-rakennuksessa

Seminaarin ja myöhemmin Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun toiminnassa eräs oleellisimmista niiden elämänjärjestystä kuvaavista jaotteluista on lukuvuoden järjestäminen ja jakautuminen arkeen ja juhlaan. Tämän käsitteparin teema on tässä yhteydessä hyvä nostaa esille ainakin kahdesta syystä. Ensinnäkin kahtiajako on tullut esille haastateltavieni puhunnassa ja eri aikalaiskirjoitusten kerronnassa. Molemmissa näissä teemojen sisältö ja niiden arvottaminen ja tärkeäksi mieltäminen ovat hyvin yhteneväiset. Toiseksi kyseinen käsittepari on sosiaalisen miljöön tutkimisessa ja yhteisötutkimuksessa yleisesti ottaen tärkeä.

Arjen ja juhlan ”säännönmukaisuus” toteutui seminaarin aikana voimakkaammin kuin JKK:n toiminnassa, mutta joka tapauksessa väritti molempien oppilaitosten elämää (ks. haastattelut; Eiskonen 2000). JKK:n kohdalla tämä oli osittain luonnollista jatkumoa, perustuihan oppilaitoksen järjestys pitkälti seminaarin perustamalle traditiolle (JKK:n arjesta ja juhlasta lisää myöhemmin). Yleisesti voidaan sanoa, että arjen ja juhlan teema toistuu läpi vuosisatojen ihmiselämän yhteisöllisyyden yhtenä osana, oli yhteisönä sitten valtio, kaupunki, kylä tai vaikka yksittäinen oppilaitos.

Seminaarin miesosaston päärakennukseen siis sijoitettiin suuri osa seminaarin toiminnoista. Määrittelen tässä päärakennuksen arkikäytön käytöksi, jonka tarkoitus on harjoittelu, opetus tai opiskelijoiden muu ohjaus. Juhlakäyttö erottuu tästä erityisenä tilaisuutena, jota varten on harjoiteltu, jonne on tehty ohjelma ja jolle on asetettu joku tietty päivämäärä osoittamaan kyseessä olevan ajankohdan erityistä luonnetta. Näiden määritelmien lisäksi tahdon erottaa seminaarin miesosaston juhlasalin sen luokkahuoneista ja rakennuksen muista tiloista. Perustelut tälle ovat yksinkertaiset: juhlasali on aina eronnut ominaisuuksiltaan ja tarkoitusperiltään muista rakennuksen tiloista. Mielestäni tämä pitää vielä nykyäänkin paikkansa siitä huolimatta, että käyttö on arkipäiväistynyt.

Kari Huuskosella on tilojen arvottamisen suhteen samankaltaisia kokemuksia tutkimuksessaan Helsingin sokeainkoulusta. Siellä tytöille ja pojille yhteisiä tiloja

olivat vain luokkahuoneet ja juhlasali. Tämä piti paikkansa myös Jyväskylän seminaarin miesosaston päärakennuksen kohdalla. Samoin kuin Helsingin sokeainkoulussa, fyysinen ja symbolinen aluejako käsitti myös seminaarin piha-alueen. Rajanvedot olivat fyysisiä ja symbolisia molemmissa: Seminaarinmäkeä rajasivat aidat ja kuten edellä mainitsin, sanonta ”Paja on raja” rajasi mies- ja naisosaston puhunnan keinoin. Helsingin sokeainkoulussa piha-alue jakautui kahtia ja valvova opettaja oli läsnä joka hetki. (Huuskonen 2005, 62.) Rajasta kirjoittaa myös Pekka Junkala kirjoituksessaan tilasta tutkimuskohteena (1999). Raja on tilan jäsentäjä, joka voi esiintyä eri muodoissa ja toimia eri tavoin. Kuten Huuskonen, Junkalakin (1999, 21) nostaa esille rajan materiaalisena, sosiaalisena, symbolisena ja mentaalisenä konstruktiona. Seminaarinmäki oli seminaarin aikaan täynnä mentaalisia ja symbolisia rajoja, joita kontrolloitiin määräyksin ja rangaistuksin. Rajat olivat hyvin selvät, kun oli kyse esimerkiksi mies- ja naisosastojen välisestä kahtiajaosta. Toisaalta ne saattoivat muodostua seminaarin käytäntöjen keskiössä, jossa ei varsinaisesti merkitty tiettyjä käytäntöjä millään tavalla, vaan käytännöt ennemminkin ohjasivat rajojen muodostumista ja edesauttoivat symbolisten rajanvetojen muodostumisessa. Tämä tuli esille jo jaottelussa mies- ja naisosastoon, josta johtui seminaarin käytännössä sukupuolitettu tila.

Kiinnitän käsillä olevassa tutkimuksessa enemmän huomiota miesosaston päärakennuksen juhlaikäyttöön kuin siellä tapahtuneeseen arkeen. Näin siksi, että aineistosta merkityksellisimmiksi nousivat rakennukseen liittyvät juhlat tai muut erityiset tapahtumat. Elettyyn elämään kuuluu toki myös opetus, mutta sisällytän sen sosiaalisen tilan merkityksellistämisen prosessiin ennemminkin implisiittisenä, rutinoituneena kokonaisuutena. Opetustilanteet kyllä poikkesivat silloin tällöin totutusta vahvistaen tavallaan tilakokemusta luoden tilanteessa sekä uutta yhteisöllisyyttä että vahvistaen vanhaa ja vanhoja käsityksiä asioiden tilasta.

Opetus miesosaston päärakennuksessa

Seminaarinmäen rakennuksia suunniteltaessa miesosaston päärakennukseen päätettiin sijoittaa juhlasalin lisäksi luokkahuoneita, veistosali ja varastotiloja (Aamulehti 17.6.1884; myös Päijänne 16.11.1881, 23.11.1881, 25.1.1882 ja 15.11.1882).

Niin kuin mä mainitsin, kerran viikossa oli se suuren kuoron harjoitus, ni se oli nimenommaan tässä juhlasalissa silloin, et muuta... no sitten ihan tavallisia luokkahuoneita oli nämä sitten kahta puolen käytävää... (AJ.)

Seminaarin I luokka 26.3.1923. Nykyään huoneella on merkintä S305.

Seminaarin III luokka 1930-1931. Nykyään huoneella on merkintä S120.

Opetus tapahtui tiettyssä kullekin oppiaineelle varatussa luokassa. Tenttiminen keskitettiin niin sanottuun tenttiluokkaan.

IK: Tuota, no entä olivatko ne tentit sitten aina siinä tiettyssä luokassa missä opetuskin oli tapahtunu vai kuinka? Vai olivatko ne esimerkiksi juhlasalissa vai...?

AJ: No oikeestaan... tuo niin sanottu neljäs luokka, joka oli niinkun, niinkun jos tässä on käytävä niin neljäs luokka oli tuossa, ni sitä yleensä sanottiinkin tenttiluokaksi että, siellä sitten sai ne kysymykset, ne oli, ja sitten... sai sitten vapaasti jos nopeasti sai vastaukset ni sai lähteä pois, viedä ne vastaukset lehtorille ja mutta sai olla sitten kauankin aikaa, mutta luntata ei, jos luntista huomattiin, niin silloin oli kyllä lähtö. (AJ.)

[Myöhemmin kierrellessämme Seminarium-rakennusta:]

AJ: Tässä oli... tämä oli se neljäs luokka, eli tenttiluokka.

IK: Tämä on tenttiluokka? Nykyään S202. (AJ, huomautus tekijän.)

Luokkahuoneet sijoittuivat vuosikursseittain siten, että vanhin vuosikurssi oli alimmassa kerroksessa. Martti Tyrkkö kuvailee tätä näin.

Muistojen rukki kehää edelleen. Sieltä vuosien takaa nousee mieleen yhä uusia kuvia. Koulupoika varttuu hiljalleen iässä ja tiedoissakin. Koti-ikävä haihtuu vähitellen mielestä, toveripiiri tulee tutummaksi ja läheisemmäksi. Vuosi vuodelta, luokka luokalta nousee ylöspäin tiedon loppumattomia portaita. Käytännössä tämä merkitsee kuitenkin sitä, että seminarirakennuksessa saadaan laskeutua vuosi vuodelta sitä alempaan kerrokseen, mitä ylemmälle luokalle tullaan. Herrojen kokelaitten luokka sijaitsee jo samassa kerroksessa kuin seminarin opettajain opettajahuone ja sen välittömässä läheisyydessä. (Tyrkkö 1963, 231-232.)

Veistosali sijaitsi nykyisen yliopiston museon tiloissa. Seminarissa arvostettu käsityön opetus sai uutta pontta kun lehtori Yrjö Blomstedtin suunnittelema veisto- ja piirustussali (nykyinen Villa Rana) valmistui vuonna 1905. Miesosaston päärakennuksessa sijainnut veistosali siirtyi harjoituskoulun käyttöön.

Poikien mallikoulun veistotunti seminaarin aikana. Kyseinen tila on nykyinen yliopiston museon kulttuurihistoriallisen osaston näyttelytila. Huoneella on merkintä S110.

Seminaarin musiikinopettajattaret ovat jääneet elämään seminaarilaisten muistelmissa, muun muassa laulajatar Ida (Vivi) Gammalin (lempinimeltään Kimi) ja Elin Aale Bergiuksen värikkäitä ja persoonallisia opetustapoja käsitellään niissä melko paljon.

Seminaarin soitonopettaja Elin Aale Bergius opettamassa Keijo Mikkolalle (myöh. Koskimies) urkujen soittoa vanhassa juhlasalissa. Yleensä opetus tapahtui erityisessä soittekopissa juhlasalin vieressä:

”Siinähan... soittekoppihan oli siinä, tuossa kun on nyt tämä... mennään raput tuohon vähän alas ni siinä oli, juhlasaliin avautui tuossa ovet noin, sitten siinä oli, heti siinä vieressä oli soittekomppi, Aale Bergiuksen...” (AJ.)

Opetustilanne on luonnollisesti ollut kurinalainen tilanne, jossa sosiaalinen vaikuttaminen on suuntautunut lähinnä opettajalta oppilaille. Näin se on luonut seminaarilaisille kategorian ”opetustilanne” siihen liittyvine käytäntöineen. Luokkahuoneet tiloina ovat kuitenkin oppiaineesta ja opettajasta riippuen erilaisia. Kukin lehtori ja tila on toiminut omalla tavallaan ja nämä molemmat yhdessä ovat luoneet fyysiset ja sosiaaliset puitteet, joiden mukaan tilan kokemus on tapahtunut. Opetustilanteista lukiessa huomio kiinnittyy tilanteisiin ja tilaan liittyviin kaskuihin sekä edellä mainitsemini lehtorien persoonallisuuksiin (kaskuista esim. Keskinen 1963). Tämä voidaan tulkita tilan mahdollistamiksi sosiaalisiksi prosesseiksi, kurin ja sen asettamien rajojen haltuun ottamisen mahdollistamiksi toimintatavoiksi.

Juhlasalin arkikäyttö

Miesosaston juhlasalin käyttö voidaan myös mieltää monitasoiseksi. Nimityksestään huolimatta tilan käyttö liittyi juhlan lisäksi myös seminaarin arkeen. Tavallista huonetta suurempaa tilaa tarvitsevat toiminnot yleensä keskitettiin juhlasaliin. Usein tämä tarkoitti musiikin harrastukseen liittyviä tarpeita. Miesten konventti (toverikunta) oli musiikkiharrastuksessa hyvin aktiivinen ja sen harjoitukset pidettiin nimenomaan miesosaston juhlasalissa, kuten myös seminaarin yhteiskuoron harjoitukset. Kuorojen lisäksi konventissa perustettiin myös muita harrastusryhmiä, kuten torvisoittokunta ja näytelmäkerhoja, joille juhlasali tarjosi oivat puitteet harjoitteluun ja esiintymiseen (ks. esim. Leinonen & Ripsaluoma 1913, 38-40; Sorvisto 1925; JYM:n kuva-arkisto). Näytelmät ja lauluilmat olivat yhtä aikaa osa jyskyjen varainkeruuta ja suomalaisuusharrastusta, kuten heidän parissaan sitä nimitettiin.

Naisopiskelijoille juhlasalin rooli muokkautui erilaiseksi kuin miesopiskelijoille. Olihan sali miesosaston päärakennuksessa, jonne naisilla ei muutenkaan seminaarin aikana ollut useasti asiaa.

IK: No oliko sitten, entä jos ajatellaan nytten naisopiskelijoita, ni oliko tällä rakennuksella muuta merkitystä sitten, oliko täällä muuta toimintaa?

[...]

MR: No, ainoa et me kävimme laulutunnilla aina täällä. Se oli tuossa ja, joo, että se oli meillä paikkana, mut että muuannehan me emme täällä päässeetkään, se oli meillä niinkun ihan, ihan kieltoa.

IK: Ja sitten oli sekakuoroharjoitukset?

MR: Sekakuoroharjoitukset olivat täällä juhlasalissa, taikka sitten laulusalissa, kummassakin pidettiin niitä. Mutta se, että eniten pidettiin laulusalissa, koska juhlasalia säästettiin, että se oli, se oli semmonen vähän pyhä paikka. Sinne ei saanu mennä, eikä saanu kukaan ruveta pianollakaan rimputtelemaan mitään. Tuolla sai mennä ne paremmat soittajat niinku Linjama ja muut [...] (MR.)

Erityistä miesosaston juhlasalissa (ja tietyin osin koko rakennuksessa) oli siis myös se, että se oli tarkoitettu juhlallisuuksien lisäksi myös pitkälti nimenomaan miesosaston oppilaiden käyttöön. Martta Ruoppila jatkaa:

MR: Minä sain soittaa, tuonne saliin en kyllä koskaan päässyt soittamaan urkuja [S-rakennuksen juhlasali]. Naiset eivät päässeet sinne, ollenkaan. Ei millään.

IK: Mistä tämä sitten johtui...?

MR: ...mutta sit mä pääsin kyllä kaupungin kirkkoon. Pohjannies oli siellä, Juhani Pohjannies, jos tiedätte. [...] Loistava säveltäjä ja loistava urkuri, mutta minulla oli suuri ilo että minä sain mennä sinne kirkkoon, me teimme treffit Pohjanniehen kanssa että silloin hän on siellä ja päästää sinut kirkkoon että soittele sitten miten sulla on aikaa ja niin minä sain soittaa niitä kaupungin urkuja. Mutta en päässyt tänne! Minä kyllä, kerran minä tulin sinne, kyllä minä tiesin että siellä oli se yksi soitonopettaja, siinä oli semmonen, juhlasalin oven vieressä on semmonen pikkunen koppi [...] pikkunen huone, ja siinä oli harmoni ja pojat aina siellä soittivat sitten niitä virsiä mitä piti opetella, ne oli lueteltu virret mitkä piti osata soittaa. Ja sitten minä menin sinne, siellä oli minun semmonen joka säesti minua aika usein semmonen Ståhl..., Erkki Ståhlberg, hän sai käyttää niitä urkuja. Se oli sitten tämän musiikinopettajan luvalla kun hän sai käyttää. Mut muilla ei ollut lupaa siihen, urkujen soittoon. Mut hän sanoi minulle, kun hän tiesi että minä tykkäsin uruilla soittamisesta ja kävin tuol kaupunginkirkossa ni hän sanoi ei ”Tule nyt mä istun siellä!”. Mutta sitten tämä olikin tämä soitonopettaja oli siinä kopissa kuulemassa ja tietysti hän luuli että siellä oli se Erkki-poika yksinään, mutta minäpä istuin urkupukilla ja Erkki oli täällä salissa, nyt mä puhun vain Erkistä, anteeks vaan, ni hän istui siellä kauempana kuunteli mitä minä soitin sitte ja rekisteröin siinä, ni tää ku tulee se opettaja sisälle... voi kauheeta minkä porun hän päästi! Hän huusi kuin mikäkin! Ja tuli siihen minun viereen ja sitten lähti... kyllä hän teitteli et, ”Te ette saa soittaa näitä urkuja, se on kielletty! Kuka on antanu luvan!” Sitte tää Erkki sano että: ”Minä olen antanu Martalle luvan. Et hän saa soittaa, ja minähän istun täällä vahtimassa vielä. Ei tänne kukaan muukaan pääse, ja Martta soittaa kaupungin kirkon urkuja, mitä varten hän ei saa soittaa näitä?” [...] Mutta silloin hän kyllä lähti ja löi oven niin että paukahti! Mutta ei hän tullu takasin sieltä, Erkki sano sit että: ”Istu ja soita rauhassa, minähän istun täällä ja kuuntelen.” Se ol ainoa kerta ku minä sain soittaa niitä. (MR, huomautus tekijän.)

Muun muassa musiikki- ja urheiluharrastukset elivät voimakkaina seminaarissa.

Niiden varsinaiset kukoistusajat seurasivat toisiaan. Ennen vuosisadan vaihdetta ja

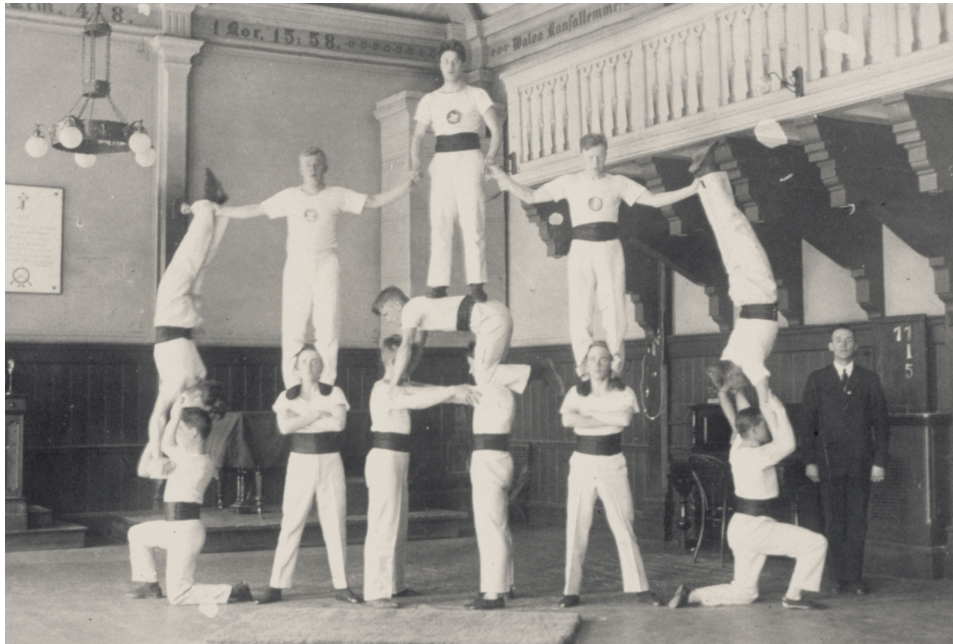
1900-luvun alkuvuosina musiikilliset harrastukset olivat erityisesti pinnalla, joskin ne

olivat suosittuja aina seminaarin alkuajoista lähtien¹⁴. (Ks. esim. Rupeaman raadettua; Tuikkeita tulen syntymäsjoilta; Keskinen 1963; Halila 1963, 243-253.)

Juhlasalissa pidettiin seminaarin musiikkiharrastusten harjoitukset, eli eri kuorojen ja orkesterien harjoitukset. Yksi kuuluisimmista kuoronjohtajista lienee seminaarissa v. 1893-1917 musiikinopetuksesta vastannut Pekka Juhani Hannikainen. Hän johti seminaarissa kolme suurempaa kuoroa, nais-, mies- ja sekakuoroa sekä orkestereita, joita muodostettiin erilaisten tarpeiden ja mahdollisuuksien rajoissa opiskelijoiden mielihalujen mukaan. Ennen Hannikaista toimessa oli Erik August Hagfors, kuoronjohtaja, sellisti ja laulunopettaja. Hannikaisen jälkeen musiikin lehtoriksi tuli Iivari Eliel Koskimies, pohjalainen muusikko, jonka käsityötaidonnäyte juhlasalin urut ovat. Eino Roiha peri Koskimiehen manttelin. Kautta seminaarin toimivuosien musiikin lehtorit toimivat myös kaupungin musiikkielämän kiintopisteinä ja johtajina. (Vrt. KM ja MR; ks. Halila 1963: 48-253.)

¹⁴ Venäjän opetusministeriön lehden, Kansakoulun (Kasvatustieteen aikakauslehti), kesä- ja heinäkuun numeroissa vuonna 1874 kuvattiin jo vakiintuneen seminaarin toimintaa. Kirjoituksessa, joka on koottu suomalaisen lehden artikkeleista (lehden nimeä ei mainita; mahdollisesti Päijänne), kerrotaan seminaarin arjesta ja pedagogisista tavoitteista varsin osuvasti. Näiden tavoitteiden mukaan seminaarin tarkoitus on herättää opiskelijoissaan tahto palvella isänmaataan, edistää sen moraalista elpymistä ja menestymistä. Seminaarin opiskelussa on annettu paljon painoa musiikilliselle koulutukselle, soitolle ja laululle.

Kuvassa miesseminaarin valiovoimistelujoukkue 1923-1924 johtajanaan Juho Seppelin. Ennen Ryhtilän valmistumista juhlasalissa pidettiin myös voimistelutunteja sekä voimisteluseura Jyskyjen harjoituksia. Voimistelutilana juhlasali oli seminaarin alkuajan tarpeita vastaava, mutta myöhemmin oma voimistelusalirakennus katsottiin tarpeelliseksi. Ryhtilä valmistui vuonna 1895 vapauttaen seminaarin juhlasalin johtaja Leinbergin sanojen mukaan ”ideaalisiin ja juhlallisiin tarkoituksiin” (Halila 1963, 141).

Juhlasalin käyttötarkoitukset pyrittiin siis pitämään arvokkaina. Juhlasali toimi myös seminaarin toverikunnan kokoustilana. Miesten ja naisten toverikunnat eli konventit olivat ensin erillään, vasta vuodesta 1914 lähtien ne toimivat yhdessä, Yhteistoverikuntana. Kokouksissa käsiteltiin ajankohtaisia ja toiminnallisesti tärkeitä asioita, mutta niitä pyrittiin myös keventämään erilaista ohjelmaa kehittämällä. Esimerkiksi vuonna 1915 esitettiin purppuri.

Purppurin esittäjät toverikunnan kokouksessa 15.2.1915. Kun toverikunnat yhdistettiin, niiden kokouksissa esitettiin esimerkiksi kansantänhujä ja ”myöhemmin esitettiin jo purppurikin”. Toverikunta piti kokouksiaan vanhassa juhlasalissa, jossa tämäkin kuva on otettu.

Näytteleminen oli tuttua seminaarilaisille muun muassa toverikunnan varainkeruutapana, mutta ohjelman järjestäminen oli muutenkin tärkeä osa seminaarilaisena olemista. Oppilaat olivat usein vastuussa suurten juhlien, kuten toverikunnan vuosijuhlan, joulujuhlan ja kevätjuhlan ohjelmasta ja koristelusta sekä teetarjoilusta. (Ks. mm. Tuikkeita tulen syntymäsijoilta 1910; Rupeaman raadettua 1913; Keskinen 1963; Halila 1963; Sorvisto 1925.)

Anne Seppänen puhuu työväestön julkisista huveista 1860-luvulta vuoteen 1917 väitöskirjassaan *Populaarikulttuuri sosiaalistumisväylänä* (2000). Hänen mukaansa yhteisössä harrastettu huvittelu tai organisoitu vapaa-ajanvietto voidaan nähdä eräänlaisena selviytymiskeinona, tasapainotteluna, jossa arjen rutiini ja kova työnteko ja juhlapäivien rentoutuminen pitävät yhteisöelämän tasapainossa. Huvitteluista hän mainitsee juuri seminaarilaistenkin suosiossa olleet iltamat ja seurat. Toisaalta huvittelu toimi myös valmentautumisväylänä työväestön integroitua teollisen ja urbaanin yhteiskunnan jäseniksi. Sama kuvio voidaan nähdä eritoten maalta tulleiden seminaarin miesoppilaiden keskuudessa. Samoin kuin vapaa-aika on toiminut

yhteiskuntaan integroitumisen apuna myös seminaarin sosiaaliseen miljööseen sopeutuminen on ollut helpompaa erilaisten aktiviteettien kautta. (Seppänen 2000, 5-13.)

Lisäksi tästä kokonaisuudesta voidaan tulkita iltamien merkitys seminaarilaiselle, jonka tarkoituksena oli viedä seminaarissa oppimaansa sijoittumispaikkakunnalleen. Seppänen mainitsee Jyväskylän seminaarin ja sieltä lähteneen innostuksen kulttuurityöhön. Hänen mukaansa sillä oli suuri vaikutus työväestöön. Niinpä voidaan puhua seminaarin tarkoituserien positiivisista vaikutuksista. Populaarikulttuuri on Seppäsen mukaan toiminut kommunikoinnin, kollektiivisten arvojen ja asenteiden työstämisen apuna. Tämä on huomattavissa myös seminaarin toiminnassa. (Seppänen 2000, 5-13.)

Juhlasaliin sijoittuivat luonnollisesti miesseminaarin aamuhartaudet. Erästä Nekun aikaisesta aamurukouksesta K. V. Jussilalla (valm. 1919) on hauska esimerkki.

Epämusikaalisen Nekun pitäessä aamurukousta pojat joskus päästelivät silloisilla ”uruilla” alkusoitoksi jonkin valssin tai muodissa olleen laulunpätkän. Olinpa minäkin lopulta oppinut Mantšurian kukkuloilla ja vedin sitä täydellä hartaudella Nekun seistessä katederissa, kun musiikinlehtori Koskimies pisti päänsä juhlasalin ovesta. Siirryin nopeasti virren alkusoittoon ja sydämeni oli musta, kun heti jouduin kiinni: varmasti ero seminaarista! Musiikkimiehen suuruuden sain kokea jo samana aamuna, sillä moitteitten ja kovien sanojen jälkeen Iivari sanoi vallattomuuteni ymmärtävänsä ja lupasi olla viemättä asiaa opettajakokoukseen. Ei kukaan tovereistanikaan kielinyt menettelyäni ja niin pääsin onnellisesti seminaarin läpi. (Jussila 1963, 111-112.)

Seminaarista sen toimintakauden loppuvuosina valmistunut Aati Jäppinen kuvailee aamuhartausta seuraavasti.

AJ: Päivä alkoi aamuhartaudella. Kokoonnuttiin, kaikki kokoontui, miehet tuohon juhlasaliin, ja naiset taas, siellä oli oma juhlasali heillä, he pitivät siellä.
 SJ: Minkälainen se aamuhartaus oli? Kerroppas siitä aamuhartaudesta.
 Minkälainen se aamuhartaus oli, mitä siellä tapahtu?
 AJ: Siinä kokoonnuttiin riveihin, kokelaat oli täällä perällä ja sitä mukkaa tuonne etteenpäin ja lehtori tuli sitten ja sitten joku päivystäjä taikka oli sovittu, ilmoitettiin, että lauletaan se virsi, ja urut oli mitkä nytkin ovat vielä tuolla, ni niillä sitten säestettiin...
 SJ: Joku oppilaista.
 AJ: Joku oppilaista, parhaimmat soittajat sitten, esi... Linjaman Jaska oli yksi niitä, sitten lehtori luki siinä jonkun tekstin taikka, no Haavion Martti sitten uskonnon lehtori, niin hän piti oikeen pienen tommosen hartaushetken. (AJ ja SJ.)

Seminaarin IV luokan viimeinen aamuhartaus vuonna 1930 vanhassa juhlasalissa.

Jaakko Makkonen muistaa seuraavaa juhlasalirakennuksen uuneista:

- JM: Se oli hyvä tuolla alakerrassa ni siellä poltti niikö, kato siihe aikaan oli tuo veistosali, ni kaikki ne jätteet siivoojat löi sinne, se oli tuolla, siinä...
 PV: Sä muistat sen uunin?
 JM: Muistan, kato se on siinä missä sähkökoppi on. Niinno sähkökoppiha on tän alla justiinsa.
 PV: Niin...? Ai sähkökopin paikalla on ollut se keskuslämmitys...
 JM: Siinä, siinä oli uuni. Käytävältä työnnettiin vaan sinne. Se oli niinkö vanha semmonen niitä, kirkon kamiinoita sellasia missä on ne elementit kato...
 PV: Mikä, kirkkokamiina?
 JM: Joo, sieltä veistosalilta kato ku tuli paljon lastuja ja muita... ja sitte noissa oli nuissa, halakolaatikon pohjalle tuli ni, ne poltti kaiken tuolla.
 PV: Kaikki roskat sit siellä... se toi semmosta peruslämpöä sit?
 JM: Nii. (Jaakko Makkosen keskustelua Pirjo Vuorisen kanssa.)

Miesosaston päärakennus ja internaatti

Seminaarin elämässä voidaan havaita muodostettujen ”keskusten” ja niiden merkitysten monitasoisuutta. Toisaalta Seminarium rakennuksena toimi opiskelun ja seminaarin ”virallisemmän” elämän keskuksena¹⁵, samoin kuin seminaarin ja kaupungin kulttuurielämän keskuksena. Toisaalta taasen internaatti sulki ympyrän

¹⁵ Tämä status säilyi myös kasvatusopillisen korkeakoulun ajalle.

edustamalla ”epävirallisemmän” toiminnan puitteita. Seminaarin yhtenäisestä hengestä ja yhteisestä arkielämän kokemisesta iloineen ja suruineen nimimerkki T. J:nen toteaa:

Niin: - miksi en sanoisi suoraan: internaatti on seminaarin sekä henkisen että aineellisen elämän keskus, jonka ympärillä me kaikki elämme, liikumme ja olemme. (1963, 109.)

Seminarium ei yllä samalla tavalla arjen merkityksiin kuin internaattielämään kiinnittyneet paikat ja rakennukset tai rakennusten tietyt tilat, ja päin vastoin. Rakennusta on arvioitava sen käytön, siihen liittyvän toiminnan ja muistelmissa siihen liitettävien asioiden kautta. Voidaan sanoa, että arkielämän merkitykset muodostuivat siinä ympäristössä, jossa aikaa on vietetty eniten, jossa on asuttu ja johon liittyviä sääntöjä ja rutiineja on sekä koettu että itse päästy muokkaamaan. Seminariumin osuus mielestäni on enemmänkin toimia niin sanotusti valistuksellisen ja kutsumuksellisen hengen kohottajana sekä tärkeiden asioiden esille tuomisen forumina. Mikäli pidettiin puhe tai esitelmä, tilaksi mielellään valittiin juuri juhlasali (ks. esim. Leinonen & Ripsaluoma 1913, 53-55). Erilainen seuratoiminta ja Jyväskylässä suuresti vaikuttaneet kristilliset ja naisasia- ynnä muut liikkeet saattoivat niin ikään keskittyä juhlasaliin, kuten edellä on jo tullut ilmi (ks. esim. Halila 1963, 176).

Juhlasalin rooli käy ilmi muun muassa muistelmien puhunnasta: Kun puhutaan opettajan virasta ja sen eetoksesta, kulttuurisesta toiminnasta (musiikki, laulu, runous ja niin edelleen) ja kun pohditaan omaa kutsumusta, niille löydetään helposti vahvistusta esimerkiksi juhlatilaisuuksista miesosaston päärakennuksessa, juhlasalin katon rajassa kulkevista raamatunkohdista ja lauseesta ”Waeltaja sano Suomelle että sen nuorison parasta tässä harrastetaan”. Kun taas muistellaan opiskelijatovereiden kanssa koettua elämänjaksoa ylä- ja alamäkeen, arkielämän järjestystä tapoineen ja kohokohtineen, viitataan usein internaatin tapahtumiin tai Jyskyjen toimintaan. Naisosastolle esitettyjen serenadien, komppeihin liittyvien säännösten, puhunnan ja sen elämisen ja opiskelun ulkopuolisen elämän puitteina on ollut internaattielämä ja jyskynä oleminen. Juhlatilaisuuksien, koko seminaarin (opettajakunnan ja mies- ja naisosaston) yhteisten tapahtumien, ajan- ja tilankäytön hierarkian toisessa päässä taasen on miesosaston päärakennus ja sen juhlasali. Siellä lukuvuoden kohokohdat

manifestoitiin juhlatilaisuuksilla, sieltä lähti koko Suomeen levinnyt juhla- ja musiikkikulttuuri ja sinne asetettiin yhteiskunnan ja seminaarin ajankohtaisuuksia ilmentävät symbolit, kuten muotokuvat, liput, vapaussodassa kaatuneiden muistotaulut ja juhla- ja juhla- ja juhla-

Seminaariajan juhlallisuudet

Seminaarin miesosaston juhlasalirakennuksella oli siis valmistumisensa aikoihin (1882-1883) merkittävä rooli sekä seminaarin että koko Jyväskylän kaupungin suurimpana juhlahuoneistona¹⁶. Käyttäjiä löytyi seminaarin, Jyväskylän kaupungin ja koko Suomen kansakoululaitoksen piiristä. Tapahtumat voidaan jakaa karkeasti suuriin vuotuisperinteisiin (joulu, lukuvuoden päättäjäiset jne.) ja pienempiin tilaisuuksiin ja iltamiin sekä ominaispiirteidensä puolesta myös toverikuntien järjestämiin tilaisuuksiin. (Ks. esim. Halila 1963; Leinonen & Ripsaluoma 1913; Keskinen 1963.)

Seminaarin arkityö oli rankkaa ja suhteellisen sulkeutunutta. Seminaaria arvosteltiin luostarin kaltaiseksi ”pajaksi”, joka oli erottunut kaupungista monella tavalla. Seminaarin aluettakin ympäröi aidotus ja opettajakokelaat olivat erittäin lujasti kiinni työnteossa ja seminaarin rutiineissa, eivätkä ehkä siten olleet niin suuresti esillä kaupunkikuvassa kuin ehkä oltiin toivottu. Erilaiset juhlatilaisuudet ja oppilaiden tai yhteistoverikunnan järjestämät näytelmät, lauluillat ja muut seminaarin arkea värittäneet tapahtumat toivatkin mieluisaa vaihtelua kuluttavaan arkirutiiniin.

Muodostettaessa kuvaa Seminarium-rakennuksen kulttuurihistoriasta on annettava painoa siinä tapahtuneille toimintoille. Juhlasalin merkitys on Seminariumin tiloista monitasoisin, se ylittää sekä arjen että juhlan, jokapäiväisen että ainutkertaisen tasoille. Sen asema on myös kestänyt läpi vuosikymmenten ensin seminaarin, sitten kasvatusopillisen korkeakoulun ja yliopiston käytössä.

Tähän perustaen sisällytän seminaarin juhlaperinteeseen tapahtumat pienistä yhteisiltamista aina suuriluontoisiin, koko seminaaria koskeviin juhlallisiin

¹⁶ Tällaisena se pysyikin aina aikaan ennen Kunnallistalon valmistumista vuonna 1899. Myöhemmin sen rooli muuttui edelleen Aallon uuden päärakennuksen valmistuessa 1950-luvulla.

tilaisuuksiin. Jaotteluperiaatteena voidaan pitää myös sekä tapahtuman tuomaa poikkeamista arkielämästä että - aikakauden ja seminaarin ihanteisiin pohjautuen - tilannetta, jossa tarkoituksenmukaisen tapahtuman avulla luodaan käytös- ja tapaoppia sekä ajattelumalleja välittävä tilanne. Seminaarilaisten muistelmissa näille tapahtumille on annettu suuri merkitys koko opiskeluaikaan suhteutettuna; ne siis kuvastavat arkielämän toista puolta, hetkiä jolloin ei tarvitse keskittyä opintoihin vaan ennemminkin siihen, mitä tilaisuus välittää juhlavalla ominaisuudellaan. Näistä hetkistä seminaarilaiset ovat myös saaneet vaikutteita ja käsityksen siitä, mitä ylevyys ja sivistyneisyys tarkoittaa. (ks. esim. Halila 1963, 152-156; Seppänen 2000, 31-45; MR; ks. myös MEP.)

Perustan tämän jaottelun myös arkisto- ja muistelman-aineiston (seminaarilaisten julkaisut ja historiikit) sekä haastattelujen tuomaan tietoon. Jaotteluperiaatetta käytettäessä osan toverikuntatoiminnasta voidaan ajatella kuuluvan juhlaperinteeseen. Toisaalta sen luonne omaehtoisena ja päämäärällisenä harrastustoimintana erottaa sen myös omaksi kokonaisuudekseen. Sisällytän siis tähän lukuun esimerkkejä sen osan toverikunnan toimintaa, joka liittyy nimenomaan seminaarin yleiseen juhlakulttuuriin.

Suuret vuotuisjuhlat

Suurista juhlista puhuttaessa myös juhlasalirakennuksen merkitys seminaarin toiminnan keskipisteenä korostuu. Juhlasalin roolin tärkeys kuvastuu myös aikakauden (vuodesta 1882 lähtien) sanomalehdissä. Esimerkiksi Päijänne, Keski-Suomen sanomat ja Keski-Suomi -lehdet kertovat juhlien kulusta, niihin liittyvistä elementeistä ja koristelusta, ohjelmien sisällöstä ja eritoten puheista hyvinkin tarkasti. Juhlasalirakennuksesta (kuten yleensä seminaarin punatiilirakennuksista puhuttaessa) käytetään kuvailevia, henkeä nostattavia isänmaallisuuteen ja sivistykseen liittyviä kuvailusanoja.

IK: Ja siinä [seminaarin elämässä ja perinteissä] sitten tällä juhlasalilla on ollut tärkeä rooli?

MR: Kyllä juhlasali oli semmonen koko ajan, joka otti, kaikki se, mikä kuului tähän seminaarin yhdyskuntaan. Opettajat ja oppilaat ja puutarhurit ja nuo piirustuksen ja käsityön opettajat... kaikki oli silloin mukana, se oli ihan semmonen praksis et sinne mennään kyllä. (MR; huomautus tekijän.)

Joulujuhlan merkitys oli seminaarissa suuri. Sitä yleisesti pidetään seminaarin tärkeimpänä ja suurimpana juhlatilaisuutena. Myös juhlakoristeluun ja erityisesti juhlaohjelman suunnitteluun keskitettiin paljon voimavaroja.

AJ: Se joulujuhla oli, se oli, sanotaanpa ehkä, että se oli suurin juhla, suurin juhla oli sitten aina se joulujuhla.

IK: Mitä niissä juhlissa tapahtui, mitä kaikkea niissä oli? Oli ohjelmaa ilmeisesti?

AJ: Ohjelma oli vakavahenkinen, siellä oli kuorolaulua, se suuri kuoro, sitten oli yksinlauluakin ehkä, sitten joku urkusoolo ja kyllä siinä oli sitten joku lehtori, se oli joko Mikko-setä taikka Haavio, piti semmo... se oli hyvin harras juhla. (AJ.)

Koko seminaarin väki otti osaa seminaarin joulujuhliin. Miesosaston juhlasali koristeltiin tuolloin havukoristein, köynnöksin ja ikkunakoristein. Salissa oli juhlaalaisuus ja myös suuri joulukuusi kynttilöineen. Oppilaita ja opettajia varten oli ainakin myöhempinä vuosina katettu pitkät pöydät juhlaliinoineen. Onnia Durchman-Kokko kuvailee kirjeessään sisarelleen vuoden 1884 juhlasalin tunnelmaa:

Miespuolella oli tavallisuuden mukaan joulukuusi ja siellä oli opettajat ja oppilaat. Et usko kuinka juhlasali näytti kauniille, kun ulkoa katsoi; se oli kuin liekissä koko rakennus. Siellä juotiin teetä ja laulettiin. (Durchman-Kokko 1963, 71.)

Seminaarin joulujuhla vanhassa juhlasalissa vuonna 1932.

Juhlaan suunniteltiin tarkka ohjelma virsilauluineen, näytelmineen, jouluaterioineen ja soitantoineen. Muistelmien ja arkistomateriaalin perusteella voidaan kuitenkin olettaa,

että joulujuhla pääsi suurempaan mittakaavaansa vasta myöhemmin kuin rakennusten käyttöönottamisen aikaan (JyMA I Hd:5, II Caa:4; Durchman-Kokko 1963, 71).

Esimerkiksi suuret, lasimaalaustyyliä jäljittelevät pergamiinikoristeet valmistettiin 1931 lehtori Toivo Ojalan suosimina. Aiheina Kaarlo Raulamon ja Herman Vähämäen tekemissä koristeissa olivat Paimenet, Joulusanoma, Maria ja Jeesus-lapsi ja Pako Egyptiin. Seinälle oli vuoden 1932 pikkujouluissa kiinnitetty suuri banderolli, johon oli maalattu tapahtuman ohjelma. (Ks. mm. Haavio 1963, 239.) Martta Ruoppila kertoo ikkunakoristeista seuraavasti.

[...] että hän oli kanssa semmonen, jotka liittyvät tähän musiikkiin hyvin läheisesti, mutta [...] kun mentiin tähän [...] ni voi samalla mennä seminaarin juhlasaliin ja siellä [...] nämä kaks [toinen ko. henkilöistä on Kaarlo Raulamo] hyvin semmosta taiteellista henkilöä, he tahtoivat sitten saada näihin juhlasalin ikkunoihin joulukoristeet, ja niin tehtiin, se oli niinkuin jotain voipaperin tapaista, johon he maalasivat sitten jouluaiheet, ne oli kolme näihin isoihin ikkunoihin, ja ne rullattiin sitten näin, voipaperille ihan ja ne oli vielä joulun jälkeenkin että kun me tulimme sitten tammikuussa joululomalta ne olivat vielä ikkunoissa. Ja niitä oli myöhemminkin vielä joskus ikkunoissa [...] Mutta että me pidimme kovasti niistä, että ne oli niin viehättävän näköset jouluaiheet siellä... eihän meillä mitään seimiä laitettu koskaan eikä sitä tyyliä ei ollut, mutta oli nämä ja tietysti joulukuuset oli siellä ja sitten joululauluja ja niinkuin monet muutkin juhlat niin me harvoin tulimme tänne tuolta naispuolelta, mutta aina oli sitten joku juhla. Ja silloin sekakuoro esiintyi siellä, orkeste... seminaarin orkesteria ei saa unohtaa, siellä monta eri soitinta oli sellot ja torvet ja kitarat ja kaikki ja se esiintyi aina silloin kun oli suurempi juhla. He olivat harjoitelleet sitten nämä tehtävänsä, mut sitten oli tietysti naiskuoro vielä, joka lauloi, yksityislaulu oli sitten, sitten myöskin se jossa on melodraama, niitäkin esitettiin, ja ne on aika harvinaisia siihen aikaan ja käytiin täällä Jyväskylän ulkopuolellakin aina [...] (MR, huomautus tekijän.)

Myös Aati Jäppinen puhui Martta Ruoppilan mainitsemista jouluaiheisista pergamiinipaperitöistä. Niitä pidettiin ikkunoissa joka joulu niiden valmistamisesta lähtien (vuonna 1931), mutta ei ole selvää mihin saakka. (AJ ja SJ.)

AJ: Sitten sinne pantiin valo tuonne väliin ja sitten se kun se oli melkein niinkun, se oli kai pergamenttia tai jotakin semmosta hyvin ohkasta paperia se, sitten se kuva tuli tänne...

IK: Joo, valo tuli sieltä hyvin läpi ja, joo... Ne on kyllä upeita koristeita, onko ne ollu sitten monena vuotena käytössä siellä?

AJ: Joka vuosi aina sitten.

[...]

SJ: Mutta että sun ajan kuitenkin, sä tulit '30, joo, mutta että, varmaan, minähän vuonna se alko se käyttö sit...

AJ: Maalattu, tai tehty ne '31.

IK: Ahaa.

SJ: Ai...

AJ: Raulamo sillon sitten keväällä lähti siviiliin, valmistui opettajaks.

(AJ ja SJ.)

Lukuvuosi saatettiin päätökseen kesän alussa, jolloin opettajakokelaat saivat päästötodistuksensa niin sanotussa lukuvuoden päätösjuhlissa. Varsinkin seminaarin alkuaikoina laiva tai hevostärrykytyi kuljetti oppilaat kesätoimiinsa. (Ks. mm. Keskinen 1963; Halila 1963.) Kevätjuhlassa pidettiin puheita ja runo- ja musiikkiesityksiä. Aati Jäppinen muistelee kevätjuhlaa seuraavasti.

AJ: Se oli sitten se kevätjuhla jollonka sitten jotka olivat valmiita ni siellä sitten lähetettiin, annettiin niin sanottu päästötodistus. Sekkiin on mulla kyllä tallessa kotona, mutta...

SJ: Oliko siellä päätöstilaisuudessa, kevätjuhlissa ni sitten kaikki oppilaat, eri vuosiluokkien oppilaat vai ainoastaan ne valmistuvat?

AJ: Kaikki, koko, koko ketä oli,

SJ: Sitten lähdettiin vasta lomalle.

AJ: Mutta kun se loppui sitten sillä tavalla asteittain sitten kun, niin se loppui sitten '37, oli viimeset oppilaat.

IK: No entä alottivatko, kun tää kasvatusopillinen korkeakoulu sitten alotti, niin tuliko sitten yhtä aikaa, oliko niinkun tämän korkeakoulun ja seminaarin opiskelijoita yhtä aikaa?

AJ: Oltiin...

SJ: Niin samoissa juhlissa.

IK: Niin, ja yleensä yhtä aikaa täällä alueella.

AJ: Ei, korkeakoululaiset eivät tulleet, tai ei kuulunut siihen, seminaari piti omat juhlansa ja tuolla [osoittaa naisseminaarin juhlasalia, nyk. Historica-rakennus] pidettiin sitten omat juhlat. (AJ ja SJ, huomautus tekijän.)

Lukuvuoden päättäjäisiin on liitetty myös seminaarin vuosijuhlia, kuten vuosina 1903, 1913 ja niin edelleen. Martta Ruoppila kertoo hauskan muiston eräästä tiukan aikataulun ja harrastustoiminnan vaikeuttamasta päättäjaisjuhlasta.

MR: [...] Tytöt olivat valtakunnallisissa voimistelujuhlissa kyllä mukana aina, että oli, satoi taikka paistoi, et minäkin olin esivoimistelijana, vettä tuli Lahdessa kuin saavista kaatamalla [nauraa], ihan märkänä vaan! Puku ihan märkänä! Ja yskänrakko suuhun! Ja sitten piti, oli kesäkuun alku ja sitten minunkin piti laulaa sitte hienoja lauluja täällä päättäjäisissä, voi hyvä ihme, ja rakko, yskänrakko oli huulessa ja ääni ihan poissa tolalta ja korkeelle piti laulaa ja Kimi siinä vieressä vielä! Se oli, minä sanoin, että: "Pitäis peruuttaa se", ne sano, et ei perueteta mitään, ja niin minä lauloin sillä käheällä äänellä, mutta kyllä se oli kauheeta se kun meni ylä-G:hen asti ja ranskan kielellä laulaa sitten ja toinen saksan kielellä, aijai... (MR, huomautus tekijän.)

Pienet vuosittaiset juhlat

Seminaarin opiskelijat tekivät usein yhteisiä päätöksiä juhlistaa vuosittain jotain tiettyä aihetta, kuten merkittävien henkilöiden syntymäpäivää, muita yleisiä juhlapäiviä tai muuten merkittäviä ajankohtia. Pienillä vuosittaisilla juhlilla tarkoitetaan nimenomaan juhlia, joiden viettäminen ei ole samalla tavalla ehdotonta kuin esimerkiksi joulunvietto tai kevätjuhla - juhlia, joiden viettämisestä tehtiin joka vuosi erikseen päätös. Juhlapäivän vietosta tehtiin joka tapauksessa usein perinne, vakiintumattomuus näkyi lähinnä juuri juhlimispäätöksen tekemisessä. Silloin tällöin juhlan ajankohta saattoi siirtyä esimerkiksi juhla järjestelyjen viivästyessä. (Ks. JyMA.) Haluan erottaa pienet vuosittaiset juhlat opiskelijaperinteistä, joilla tarkoitetaan seminaariyhteisön sisäisiin suhteisiin liittyviä vuosittaisia, vuodenaikaan liittyviä tai muuten vaihtelevin aikavälein aktuaalistuvia tapahtumia tai perinteitä.

Miesten konventti (entinen miesoppilaisseura, sittemmin miestoverikunta), juhlisti yleensä tärkeiden henkilöiden merkkipäiviä. Juhlittavia henkilöitä olivat muiden muassa Porthan, Runeberg ja Lönnrot. Heidän syntymäpäiväänsä vietettiin miesosaston juhlasalissa, jossa pidettiin puheita päivän merkityksestä, lausuttiin runoja, pidettiin esitelmiä ja näytelmiä tai kuvaelmia sekä laulettiin. Juhlien tarkoituksena on luonnollisesti ollut kunnioittaa ”sivistyksen etuvartijoita”. Henkilöiden lisäksi ”juhlakaluna” saattoi toimia myös seminaari itse tai seminaarista lähtevä lehtori. Itse merkkipäivän juhlinnan lisäksi tehtiin pienimuotoisia julkaisuja, joihin painettiin seminaarilaisten omaa tuotantoa; runoja ja vapaasanaisia kertomuksia tai muistelmia. (Ks. Leinonen & Ripsaluoma 1913, 68-69; Seppänen 2000, 37.)

Yksi ainakin toverikuntalaiselle merkittävimmistä juhlatilaisuuksista oli konventin vuosijuhla, jolloin koko seminaarin väki tahdottiin paikalle. Tilaisuutta varten tehtiin vakuuttava ohjelma, koristeltiin juhlasali juhla-asuun, hankittiin virvokkeita ja huolehdittiin muistakin juhlatilaisuuden puitteista. Taitavat maalaajat maalasivat juhlaohjelman, runoilijat tekivät juhlatilaisuudessa lausuttavan juhlarunon ja sanomalehtijutun julkaistavaksi. (Ks. Leinonen & Ripsaluoma 1913, 69-70; ks. myös MEP.)

Juhlasaliin sijoittuivat niin ikään erilaiset teemapäivien tapahtumat, kuten suomenmieliset vierailijaesitelmät ja muut vierailuluennot tai -tilaisuudet, herätysliikkeiden puhetilaisuudet ja kansakoulupäivien juhlallisuuudet (ks. Teerijoki 1963, 245; Merola 1963, 252). Jyväskylä oli aikanaan eräänlainen keskus erilaisille liikkeille, tai ainakin hedelmällistä maaperää niiden menestymiselle. Naisasialiike, kristillisperäiset herätysliikkeet ja raittiusyhdistystoiminta olivat erityisesti 1800-luvun lopulta ja 1900-luvun alkupuolelta lähtien Jyväs kylän eräänlaisia ominaispiirteitä. (Kokko 1998 ja 2002; Leinonen & Ripsaluoma 1913, 116-123, 150-154.)

Juhlasalissa pidettiin juhlien lisäksi monenlaisia illanistujaisia, kuten jo mainittuja toverikunnan tai myöhemmin yhteistoverikunnan illanviettoja. Niiden funktio oli lähinnä sivistyksellinen ja edistykseen tähtäävä. Halila kirjoittaakin näistä tapahtumista kutsuen niitä ”yhteis-toverikunnan keskeisimmiksi työmuodoiksi” (Halila 1963, 296; ks. myös Huuskonen 2005, 70). Toverikunnan sivistykselliset ja suomalaiskansalliset tavoitteet edistivät omalta osaltaan sitä päämäärää, minkä seminaari oli kansansivistyksen kohdalla jo toimintansa alussa ottanut. Miesosaston päärakennuksen rooli toiminnan kehyksenä ei ole ollut sattumanvaraista. Yleensäkin ottaen tarkoitukseltaan ylevämmät tilaisuudet keskitettiin nimenomaan sen juhlasaliin. Rakennuksen statuksen voidaan näin katsoa olevan voimakkaasti ohjautunut kulttuuritoimintaan, jolla on ollut valtakunnallinen vaikutus nimenomaan valmistuneiden opettajien kautta tapahtuvassa kansansivistyksessä ja juhlakulttuurissa.

Seppänen kirjoittaa patriarkaalisisista tehdashuveista, eli tapahtumista, jotka ovat esimerkiksi tehtaanisännän järjestämiä ja valvomia. Noihin huveihin osallistuminen tapahtui lähinnä velvollisuudesta. Seminaarissa vastaavia olivat johtajan ja opettajakunnan järjestämät iltamat ja hovit, joihin osallistuttiin välillä ristiriitaisin mielin. Omatoimisuus juhlien ja tapahtumien järjestämisessä alkoi kukoistaa vasta 1880-luvun taitteessa. Seminaarissa tämä näkyy muun muassa pyrkimyksinä pitää yllä monimuotoista harrastustoimintaa. (Seppänen 2000, 57; ks. myös Halila 1963; Rupeaman raadettua 1913; Tuikkeita tulen syntymäsijoilta 1910.)

Seppäsen mukaan huvikulttuuri mahdollistaa myös erilaiset tunnekokemukset ja - ilmaiset, sekä monenlaisen kommunikoinnin ja kollektiivisten asenteiden ja arvojen työstämisen. Tämän lisäksi se kollektiivitraditionaalisenä tukee yhteisön jatkuvuutta. (Seppänen 2000, 201.) Tämä on tärkeä aspekti seminaarilaisille tärkeäksi muodostuneen juhla-kulttuurin analysoinnissa. Seuraavassa alaluvussa kiinnitän huomiota seminaarin opiskelijoiden aktiivisuuteen juhlaohjelman suunnittelijoina. Uskon tämän toiminnallisuuden kiinnittäneen seminaarilaisia yhteisen kokemuksen merkityksiin. Lisäksi toiminnallisuuden symbolisuuden eri tasot ovat muodostanut enemmän tai vähemmän pysyviä tuotoksia seminaarilaisten käytäntöihin ja tätä kautta tukeneet yhteisön jatkuvuutta. Näitä ovat esimerkiksi seminaarilaisten oma lakki, seminaarin lippu ja juhlaohjelman symboliikka. (Ks. esim. Halila 1963; Keskinen 1963; Rupeaman raadettua 1913; Tuikkeita tulen syntymäsijoilta 1910.)

Seminaarilaiset juhlaohjelman suunnittelijoina

Suuri osa juhlasalissa esitettyjen juhlatilaisuuksien ja varsinkin konventti- ja maakuntailtamien ohjelmasta saatiin usein kokoon seminaarin opiskelijoiden omista tuotoksista, joskus yhteistyössä lehtorin tai tuntiopettajan kanssa. Martta Ruoppilalla on omakohtainen kokemus kuuluisan säveltäjän Juhani Pohjanmiehen kanssa tehdystä sävellyksestä.

Mutta Pohjanmies säesti uruilla. Ja Pohjan... minullahan on ollut kyllä ilo laulaa Pohjanmiehenkin sävellyksiä aika paljon elämän aikana, mutta ensimmäinen oli minulla semmoinen ilonaihe, joka on säilynyt aina, että, se oli tuossa kirkossa kun Pohjanmies otti tämmösen paperilapun, tämmösen, pieni vaan, ja sitten, ”Tules laulamaan nyt tästä.” Siinä oli tämmösiä pisteitä. Kirkko oli ihan tyhjä, se oli keskellä ruokatuntia vielä minulla, ni siinä ol vaan pantu pisteitä, siinä ei ollu varsinaista säestystä vielä silloin, siinä oli vaan se melodia, ja sitten oli ensimmäinen säkeistö, teksti oli siinä alla. Mut Pohjanmiehellä oli ihana käsiala ni se oli selvä se runontulkinta siitä, mutta sitten, se säestys, ni Pohjanmiehän pani sillon omiaan siinä. Mut hän oli saanu yhtäkkiä tämmösen melodian ja se oli, se on niin kaunis melodia! Se on niin ihana... yksinkertainen ja kaunis ja hän sanoi että ”Laula nyt se sitten”, ja minä kurkin siinä urkupukin vierellä ja kurkkasin tekstiä ja koitin laulaa sit ja mä sanoin sit et: ”Meniks se nyt edes oikein, onksne nuotit niinku pitää?” Ne oli semmosia pisteitä! No, eihän sitä sieltä urkupukin takaa sitten, eihän niitä niin nähny, eikä se laulaminenkaan ollu niin kunnollista siinä sitten kun mä menin istumaan sille urkupukille [...], se on niin yksinkertainen mä otin minä otin ihan, mä näytän kuinka helpon näköinen on, ja kuitenkin se on sitten niin suosittu ollu se laulu ja Pohjanmies itse sitten sävelsi sen niin että siihen tuli kaikki äänet, ja sitten minä esitin sen täällä juhlasalissa, jossakin tilaisuudessa, et se oli se virallinen julkistaminen. Mutta sitten myöhemmin minä olen sen samaisen laulun

sitten nähnyt tässä kokoelmassa, Lauluja lapsille, ja se on ollu ihan samanlainen. Se on tässä tämmönen pikkunen laulu.

[...]

Mutta sen ensiesitys on ollu täällä juhlasalissa. Se on hyvin... se on niin kaunis, se on niin kaunis! Ja sitten täällä on myöskin viimeisenä on tämmönen erittäin herkkä, nämä ovat niin herkkiä kumpikin, et siinä pitää itsensä ihan niinkuin kerta kaikkiaan siirtää kaikki syrjään, kaikki syrjään ja paneutua vaan juuri siihen tilanteeseen. Ja näitä on laulettu sitten ties kuinka monta kertaa. Näitä kahta nimenomaan. (MR; ks. myös Keskinen 1963 ja Huuskonen 2005, 70.)

Musiikkiesitysten lisäksi opiskelijat huolehtivat muustakin taiteellisesta puolesta.

Sitten täällä on vielä yks tosta Linjamasta on niin paljon puhuttu niin täällä on sitten Kaarlo Raulamo, oli semmonen kans joka sävelteli, lauluja sekakuorolle, mutta hän oli myöskin taiteilija, maalari, samalla. Mutta tässä on semmonen, jota me lauloimme täällä kuorossakin, Tuomen Terttu ja Hilja Haahden sanat ja tää on kyllä kanssa, kyllä tätä esitettiin, meillähän oli täällä seminaarissa hyvä kuoro, sekakuoro, tää on vuodelta '31 esitetty! [Nauraa] Laskekaa aikaa! Joo, toukokuun 11. päivä Jyväskylää, '31 esitetty, että tämä, tää on sit Raulamolta, et tulis häneltäkin, hän on kanssa säveltäny monia ja tenttilauluja myöskin, joka oli semmonen keväällä silloin kun meillä alkoi varsinainen se viimeinen vuosi ni silloin siinä edellisenä keväänä tuolla harjun portaalla laulettiin ja kukitettiin meidät ja sit oli tenttilaulu, ja sen Raulamo on säveltäny kanssa, sen tenttilaulun, siinä on useampia säkeistöjä ihan, mut se ei tullu minulle näemmä mukaan, se on myöskin Raulamon, mut ei, ei tämä ole ainoa hänen sävellys, hän oli sitten Tampereella opettajana myöhemmin ja hän antoi yksinlaulutunteja ja sellotunteja ja mitä kaikkea hän oli semmonen musiikkikasvattaja silloin [...] (MR, huomautus tekijän.)

Tenttilaulut ovat yksi ilmentymä seminaarilaisten vuosikursseihin liittyvästä jatkuvuudesta ja seminaarin kollektiivitraditionaalista perusvireestä. Martta Ruoppila jatkaa seminaarilaisten osallistumisesta juhlien suunnitteluun seuraavasti.

IK: No entä sitten näissä suuremmissa juhlissa, missä kaikki oli paikalla, tässä juhlasalissa, niin siellä kuitenkin oltiin sitten yhdessä ja oltiin yhtä, ni minkälaisia ne juhlat sitten oli?

MR: No juhlan olivat semmosia, et siellä tuotiin esille, sanotaan, että silloin oli suuri juhla kun pojat ja tytöt pääsivät yhteen jo. Ja esiintyjä oli molemmin puolin, siellä oli sitten kaikki se, mikä täältä pystyttiin kokoamaan. Siellä oli opettaja in corpore, kaikki eturivit täynnä viimeistä myöten aina, se ol niin suuri tapahtuma! Siellä oli sekakuoro laulamassa... pojat ja tytöt olivat luvalla saaneet harjoitella, et käyvät täällä harjoittelemassa, sekakuoro. Oli naiskuoro, jolla oli oma johtaja ja sekakuorolla oli oma johtaja, ja sitten oli nämä seminaarin orkesteri Roihan aikana, joka meni paljon pitemmälle sitten, Roiha pystyi sitten ohjaamaan jo kuoroa, tai tätä orkesteria, ja siinä oli oma pianisti oli kanssa sitten, joka saattoi esittää sitten pianosooloa, vaikka hän ei kyllä yksinään soittanut, et kyllä hänellä on tää Ståhlberg ja sitten tää Linjama, jotka soittivat sen, mut siellä oli aina jompi kumpi. Erkki saattoi soittaa uruilla alkupuolella siinä semmosta vakavampaa ohjelmaa, mutta sitten Linjama saattoi soittaa jotain muuta, semmosta, joka on nyt niinku pianomusiikkia, paremmin. Että Linjama nyt soitti sitä pianoa enemmän oikeestaan ku mitä urkuja. Sitten vasta kun tää Ståhlberg meni pois ni sitten vasta Linjama

hoiti urkuja enemmän. Sitten oli semmonen kun Jalmari Aalto, joka soitti kanssa yksinään urkuja, sitten myöhemmin, hän on ihan sitä, olisiko ihan viimeistä luokkaa ollu, et hän oli sitten ehkä niitä viimeisiä uruilla soittajia siltä seminaarin ajalta. Että siellä oli siis näin monipuolinen, ja yksinlaulua oli, minäkin muistan yhden tilanteen kun minä lauloin...

[...]

MR:... minä sen olin nähny, mutta siihen ei ollu säestystä, mulla oli vaan se yksi stemma. Ja minun piti panna säestys siihen itse. Ja itse minä lauloin sitä, ajattelin laulaa, mut sitten Erkki [Ståhlberg] sanoi, et ei, hän tulee säveltämään, säestämään. Et: ”Onksulla nuotit?” Minä sanoin et: ”Onhan mulla nuotit.” Sitten minä kirjoitin puhtaaks, vähän siistimmät, kun minä aattelin et jos minä itse säestän, mut sitten Erkki lupautui et hän tulee säestämään, ja sitten minä lauloin sen, siinä oli muutama säkeistö, ja sitten minä vaan niiasin siinä ja kiitin Erkkiä kohteliaasti siinä ja läksin pois, astuin siitä muutaman askeleen ni Ilmari Heikinheimo istu siinä lähellä niinku tuolla ikkunan puolella, päin, ni siitä reunasta aika lähellä, hän nousi seisomaan ja sanoi, että: ”Anteeksi, Martta, älä poistu, laulapa se vielä kerran uudelleen, kun se on niin ihana laulu! Laula se nyt meille vielä kerran!” Kuvittele, minä olin laulanu jotain muutakin, mutta tätä hän pyysi. Ja minusta se oli niin herttanen, mutta minä ajattelin, että: ”Voi hyvä ihme sentään, että hyväksyyköhän tuo minun säestyksenkin sitten?” [...] No, ja, minä lauloin sen uudelleen. Hänen mielikseen, mut sitten minä menin kädestä vielä kiittämään, olin minä sen verran muka kohtelias, että minä menin, mutta en minä mitään kukkia huomannu hänelle lähettää sitten siitä, mutta ainakin ni minä niiasin hänelle sitten ja kiitin siinä kun hän nousi seisomaan sitten ja otti vastaan sen ja kiitti, että: ”Kiitos”. Että, kyllä siellä oli in corpore [...] melodraamat oli tietysti, aina oli kanssa mukana siinä, et se oli tärkeä, siis, ja runoilijat lukivat omia runojaan, säveltäjät... no, eivät ne noita, oikeastaan, pianokappaleita ni niitä ei säveltäny silloin minun tietien kukaan, et ne olivat semmosia, joissa oli laulu mukana. Ja kun oli nämä runoilijat oli itse omasta takaa, niin sitten... ne aina sävelsivät, sitten oli runoilija ja säveltäjä. Ni ne sitten pelasivat keskenään. Mutta aina meillä oli siis niinku omia sävellyksiä, niitä tuli näin! [Elehtii, että sävellyksiä tuli solkenaan.] Oli rohkeutta! Oli rohkeutta. Mut ne olivat juhlahetkiä kun tänne tultiin, se oli ihan tosi, et sen jokainen varmasti silloin otti suureksi juhlaaksi kun tänne tultiin [...] ni se oli aina sellanen, et siellä ei voi tehdä mitään semmosta liian vallatonta, et piti kaikki ohjelmakin harkita, et ei mitään semmosta tanssiohjelmaa tai jotain semmosta, ei sitä ei voinu mennä sinne esittämään. Mut se oli todellinen juhla! Ja niitä oli. [...] Oppilaat olivat tietysti hyvin noin valmistuneita, sanotaan, niin paljon ku saatto osata, mut että, kyllä ne juhlat olivat, ja sit surujuhlat tietysti erikseen, että ne olivat kyllä niitä painavia... (MR, huomautukset tekijän.)

Seminaarissa tuotiin todellakin kaikki oppilaiden erikoisosaaminen esille.

Olihan meillä lappalainen siellä, Hans Aslak Guttorm, ja hän joiku meille juhlissa, hän sai joikua tuolla, hän oli pyytänyt johtajalta luvan, saako hän joikua. Hän joiku silloin kun oli juhlatilaisuus, mut ei missään semmosissa, tämmösissä pikkusissa tilaisuuksissa, mut se oli hälle pyhä tapaus, valtio maksoi hänelle kokonaan koulutuksen täällä, mutta saatiin sit lapinkielinen, hän lapin kielellä sitten vähän meillekin sitten puhui siellä jotakin ja mutta että... [...] (MR.)

Lisäksi seminaarin oppilaat olivat kiinnostuneita maakuntatoiminnasta ja Suomen kulttuurisesta historiasta. Eräissä maakuntaillassa esiintyi kaksi karjalaista runonlaulajaa.

Runonlaulajia vanhassa juhlasalissa. Kuvan ottamisen ajankohdasta ei ole varmaa tietoa, mutta yhteistoverikunnan pöytäkirjassa on merkintä 15.2.1919, joka kuvastaa tilaisuuden laatua ja luonnetta:

”Tämän jälkeen astui aivan yllätyksenä sisään pari karjalaista runonlaulajaa, jotka otimme vastaan laulaen karjalaisten laulun. Ensin toinen ukoista esitteli soittokoneensa, kanteleen: ”Tämä on yhest’ puust’ tehty. Kans on eri puust’ ja nappulat eri puust’. Sitä es’isät ennen soittel’. Hyö tult’ toimeen sill’, ja myökin on tultu toimeen sill’.” Sitten hän soitteli pienen polskan. Vielä ukkelit pistivät sormet sormien lomahan ja lauloivat Vaka vanha Väinämöisestä ja nuoresta Joukahaisesta, aito karjalaiseen tapaan.” (JyMA: II Cac:1.)

Seminaarin oppilaat olivat siis innokkaita juhlatapahtumien suunnittelijoita. Sekä koristelun että ohjelmanumeroiden tarkastelussa on otettava huomioon kohdetila, eli juhlasali. Kyseessä on seminaarin juhlatin tila, jonka symboliikka oli seminaarilaisille selvä jo opintojen alkaessa. Niinpä voidaan sanoa, että seminaarilaiset toivat sosiaalistumisprosessiin liittyvän oppinsa esille tässä pyhäksi mainitussa tilassa. Edelleen voidaan tulkita seminaarin yhteisöllisyyden ja tilakokemusten aktuaalistuvan eri tapahtumissa omilla tasoillaan pienistä juhlista aina koko seminaarin juhliin. Tässä

kontekstissa esille tuotu symboliikka on ollut tarkoituksenmukaista sekä seminaarin arkitoiminnassa että seminaarin välittämien koulu- ja jouluperinteiden, sivistyksellisyyden ja kasvatuksen mitoissa. Näin voidaan sanoa yhteisöelämän oppien toteutuvan seminaarin eri toiminnoissa. Olen aiemmin jakanut seminaarin toimintaa arkeen ja juhlaan tuoden kyseisen prosessin esille molemmissa elämänaalueissa.

*

Edellä olen arvottanut miesosaston ja koko yhteisseminaarin juhlasalin Seminarium-rakennuksen arvokkaimmaksi tilaksi. Tämä tilan arvottaminen on tapahtunut seminaarin toiminnallisella tasolla ja aikalaislähteisiin perustaen. Toinen arvottamisperiaate perustuu eletyn elämän ja sosiaalisten tilanteiden tuottamaan yhteisöllisyyteen ja tilakokemuksiin. Tässä katsannossa juhlasalin ja muiden tilojen arvottaminen on tehtävä syvemmällä tulkinnallisella tasolla. Olen analysoinut seminaarin yhteisöllisyyttä liittäen kuvailemani elämänpiirin seminaarilaisten kokemuksiin käytössä olevista tiloista ja tilasta ja sosiaalisista konventioista tehden yhteenvedon tapahtuneesta merkityksenannosta (merkityksellistämisprosessi) tässä kontekstissa.

Luvussa 5 käsittelen seuraavaa aineistosta esille tullutta kokonaisuutta, joka liittyy nimenomaan tilan arvottamiseen. Tuon esille tilaan liittyviä merkityksenantoja käyttäen käsiteparia pyhä - profaani. Siirryn tarkastelussa ajallisesti hiukan eteenpäin kiinnittäen huomiota muistelmassa käytettyyn menneen aikamuodon merkityksenantoon. Tuon Jyväskylän kasvatusopillisen korkeakoulun voimakkaammin tarkasteluun. Päätän luvun 5 kartoittaen tutkimuskysymystäni JKK:sta seminaarin toiminnan ja perinteiden jatkajana.

5. SEMINAARIN TOIMINTAKAUDEN PERINTÖ: ANALYYSIA SEMINARIUM-RAKENNUKSESTA

Seminaarin kulttuurihistoria sisältää tapahtumia aina Suomen autonomian ajalta itsenäistymisen ja sota-ajan kautta globalisoituvaan maailmanjärjestykseen. Tämä ajanjakso kattaa monia yhteiskunnallisen järjestyksen tasoja ikään kuin kaaressa,

jonka toisessa päässä on kansallisidentiteetin luomisen ja toisessa siitä kiinni pitämisen paine. Kansakoululaitoksen osuus kriisikausista selviämässä ja suomalaisuuden määritelmässä on aina ollut merkittävä. Tämän Kaarlo Mirkkola muotoili seuraavalla tavalla.

Sehän on ollut ihan tuota meidän kulttuurin, suomalaisen kulttuurin näitä pohjavirityksiä [...] samoin kuin Sortavalan seminaari [...] seminaarilaitoksen merkitystä ei sais unohtaa kun puhutaan suomalaisten kulttuurista, se on kuitenkin luonu sen valtavan pohjan, johon meidän nykykulttuurimme perustuu ja [...] niin kuin presidentti Kekkonen jossakin juhlassa sanoi että ”Kansakoulunopettajan merkitys itsenäiselle Suomelle on ollut hyvin ratkaiseva”, että ”tätä maata kannattaa puolustaa”. (KM.)

Seminaarin valtakunnalliset vaikutukset

Seminaarin, JKK:n ja Jyväskylän yliopiston vaikutukset suomalaiseen kulttuurielämään ja koululaitokseen ovat merkittäviä. Tämä vaikutus on ollut monitasoista ja se kattaa monta alaa koululaitoksen kehittämistyön lisäksi, seminaarin kohdalla erityisesti kirjallisuuden, musiikin ja urheilun. Vaikutus on myös monitasoinen, se koskettaa ja on koskettanut ryhmiä aina pienistä kylistä (kyläkoulutoiminta ja ko. seudun kulttuuritoimi) suurempiin kaupunkeihin ja aina valtiolliselle tasolle asti (kansakoululaitos; kasvatustieteelliset periaatteet; tapahtumia muun muassa suuret vuosijuhlat, merkillepantavaa oppilaitoksen osallistuminen niihin; ja niin edelleen). Seminaarinmällä toimineissa oppilaitoksissa on kautta aikojen toiminut yksittäisiä suomalaiseen kulttuuriin vaikuttaneita persoonallisuuksia. Toinen, laajempi puoli on se tapa, jolla oppilaitoksissa on omaksuttu ja levitetty yhteisöllisellä tasolla kulttuurisesti merkittäviä kansansivistykseen, opetukseen ja sen järjestämiseen sekä yleisesti kulttuuritoimintaan liittyviä suuntauksia. Eli voidaan sanoa, että Seminaarinmällä toimineiden oppilaitosten mentaliteetti, filosofia ja koululaitoksen kehittämiseen ja oppiajatuksiin liittyvä sivistysihanne ovat vaikuttaneet syvästi yleiseen kasvatukselliseen perusajatteluun.

Aimo Halila nostaa historiategoksessaan seminaarin merkityksen muutamaa pääkohtaan. Näitä ovat Suomen uudenaikaisen kansakoululaitoksen synty, suomalaiskansallisen kulttuurin yleinen kehitys ja toimiminen tämän liikkeen yhtenä parhaista edistäjistä. (Halila 1963, 327.) Kansakoulunopettajien koulutuksessa

olennainen paino oli ajatuksella nostaa Suomen sivistystasoa perehdyttämällä kansankynttilät hyveellisen elämän periaatteisiin. Sitä kautta heidän suojattinsa saivat käsityksen oikeellisesta elämästä. Kyse oli siis hengen ja sivistyksen työstä. Lähtökohta oli kansallisella tasolla, ajatus siis kosketti koko valtion ja Suomen kansan tulevaisuutta. Uno Cygnaeuksen ajatus sivistyksen omaksumisesta oli selkeä: Jos ihminen tietää mikä on oikein, niin hän myös tekee oikein. Tämä Euroopassa laajalti levinnyt usko tiedon ja valistuksen merkitykseen kasvatustyössä oli yksi Jyväskylän seminaarin perusajatuksista. (Ks. Mikkola 1963, 13; myös Halila 1963.) Cygnaeus uskoi myös siihen, että kirjaviisaus yksin ei riitä, vaan ihmiset tarvitsevat sekä kirjallisen sivistyksen että kädentaidot. Kokonaisvaltaisuuden idea olikin hyvin esillä seminaarin toiminnassa. Eräs näkyvistä muodoista tälle olivat edellä mainitut juhlat ja niiden suunnittelu ja toteutus pitkälti seminaarilaisten omin taidoin ja voimin.

Jyväskylän seminaari oli näkyvässä asemassa sekä Jyväskylän kaupungissa että Suomessa yleensä. Seminaarin lehtorit olivat vaikutusvaltaisissa asemissa Jyväskylän kulttuuri- ja talouselämässä. Eräs heidän Jyväskylän kaupungille näkyvimmistä työaroistaan oli 1800-luvun loppupuolen kunnalliselämä, jossa he olivat vaikuttavia persoonia. (Ks. mm. Halila 1963, 324-326.) Valmistuneet opettajat taasen usein vaikuttivat voimakkaasti sijoittumispaikkakuntansa kulttuurielämässä, seminaari ikään kuin valmensi heitä kulttuurijohtajan toimeen. (Ks. Kahri 1963, 315-322.)

Ja varmasti silloin taas sitten seminaarin aikana jolloin, jolloin tuota seminaarilaitos oli tämmönen kulttuurilinnake, niin silloin mä uskon, et silloin koska ne oli taas sitten kaupungin johdossa nämä seminaarin lehtorit, se oli semmosta lehtorien aikakautta, puhutaankin Jyväskylän lehtoreiden aikakaudesta, tuota ne varmastikin silloin ymmärrettiin, kaupungin johdon, luottamushenkilötaholta ymmärrettiin tämä seminaarin merkitys, juuri sen takia siellä opiskeli lahjakkaita nuoria, voidaan sanoa, että maaseudun lahjakkaille nuorille se oli Jyväskylän lyseon ohella niitä harvoja jossa tuo lahjakkuus voitiin sitten toteuttaa. (KM.)

Miesosaston juhlasalirakennuksen rooli oli, kuten aiemmin olen viitannut, antaa osaltaan henkiset, fyysiset ja symboliset puitteet toimenkuvaan valmentautumiselle. Haastateltavieni mukaan miesosaston päärakennus oli keskeinen tila eri kulttuurielämysten ja -oppien omaksumisen kannalta. (Ks. MR; AJ; KM.)

Kirjallisuusharrastukset, musiikki ja liikunta

Aikalaiskirjoittajat viittaavat usein siihen, kuinka seminaarissa ollessaan opiskelija saattoi saada virikkeen toteuttaa sisällään olevaa luomisen halua. Seminaarilaisten ensimmäinen yhteinen kirjajulkaisu 'Suomen Saloilta, Jyväskylän seminaarilaisten albumi I' saatiin valmiiksi joulukuksi 1871 (ks. Ramstedt 1963, 34-54). Albumilla lienee ollut rohkaiseva merkitys kirjallisuusharrastuksen jatkamisessa, sillä albumeita ilmestyi tasaisin väliajoin vielä neljä (ks. Halila 1963, 310-311; Suomen saloilta, Jyväskylän seminaarilaisten albumi II-V). Harrastus ei kuitenkaan rajoittunut vain näihin albumeihin ja muihin seminaarilaisten yhteisiin tuotoksiin. Seminaarilaiset olivat muutenkin ahkeria sekä kauno- että opetuskirjallisuuden tuottamisessa. Jussi Honkakangas laski kirjallista tuotantoa aikaan saaneita olevan neljättä sataa. Heidän joukossaan on suomalaisen kaunokirjallisuuden merkkihenkilöitä, kuten Isa Asp (ensimmäinen suomenkielinen naislyyyrikko), Minna Canth, Maria Ramstedt (eli Martti Humu), Lucina Hagman, Anni Svan, Elsa Heporauta ja Hilda Huntuvuori sekä Annikki Virvatuli ja Helmi Pekkola. Mieskirjailijoista mainittakoon J. H. Erkko, Olli Vuorinen, Kust. Killinen ja Aleksander Ramstedt (Aleksis Raunio) sekä Johannes Linnankoski, Kaarlo Terhi ja Samuli Paulaharju. (Honkakangas 1963, 298-310; KM.) Lisäksi ovat vielä koulukirjallisuuden saralla ansioituneet.

Kirjallisuusharrastus on kulkeutunut opettajien mukana sijoittumispaikkakunnan kulttuurielämään.

Tässä on runoilija [näyttää paperilta], Naimi Vaaraniemi, minun luokkatoverini, vaikuttanut Torniossa, ja meni sinne heti kun valmistui ja kirjottanut, voin sanoa, melkein kaikki, pannaan melkein-sana, melkein jokaiseen Torniossa pidettävään tämmöseen vuosijuhlaan tai juhlatilaisuuteen, aina juhlarunon kirjoittanut. (MR, huomautus tekijän.)

Seminaarilaiset järjestivät niin ikään toverikuntien varainkeruuta muun muassa musiikki- ja näytelmäesitysmatkoillaan, joita tehtiin lähikuntiin. Kulttuuriharrastusten vaikutusta opetus- ja sivistystyöhön on yleisesti arvioitu suureksi (Ks. esim. Honkakangas 1963, 310; KM).

Musiikkiharrastus kuului, kuten aiemmin olen jo todennut, seminaarin elämään yhtenä sitä leimaavimmista puolista. Martta Ruoppila jatkaa ystävästään Naimi Vaaraniemestä:

Ja nyt minä olen ollut liemessä sitten, minä säestin häntä usein kun hän esiintyi, esitti niitä melodraamoja täällä, runoja on, hän on runokirjakin julkassu ja täällä on jotakin semmosia hänen runojaan, on ”Lauttamiestä” ja ”Kallein löytöni” ja ”Pater Noster” on ja kaikkea semmosia ja hän aina usutti minua ”sinun pitää ne säveltää” ja minä kun ensin yhden sävelsin ni hän rupesi tinkimään että sinun pitää muita.
(MR.)

Valtakunnallisesti ajatellen seminaarin jäljet musiikin saralla ovat myös olleet pitkät. Opettajakokelaat ovat luonnollisesti omaksuneet seminaarin opetusmetodiikan ja levittäneet siellä oppimaansa sijoittumispaikkakunnallaan. Näin seminaarin juhla- ja musiikkikulttuuri, joului- ja koululaulut ja näiden opetustavat ovat levinneet ympäri Suomea. Seminaarin toiminnan alusta lähtien musiikille on annettu suurta painoarvoa. Tämä tuli ilmi jo pääsykokeissa, joissa testattiin hakijan musikaalisuutta (Ks. MR; Keskinen 1963; Halila 1963). Musikaalisuuden kehittäminen opiskelijoissa ja kansan keskuudessa yleensä on esillä jo Kansakoulu -lehden (Venäjän opetusministeriön lehden) vuoden 1874 kirjoituksessa. Sen merkitys vain kasvaa aina seminaarin toimintakauden loppuun, jolloin Eino Roiha oli perinyt perinteikkään musiikinlehtorin viran (Kahri 1963, 315-322).

Seminaarissa valmistui monta Suomen musiikkielämän vaikuttajaa. Samoin kuin muussa kulttuurisessa toiminnassa, musiikinkin kohdalla vaikutus oli monitasoinen pienten paikkakuntien kansakouluista ja kuorotoiminnasta aina valtakunnalliselle tasolle asti. (MR; KM; Kahri 1963, 315-322.) Kaarlo Mirkkola pohti seminaarin musiikkielämää ja oppilaitoksen historiaa sekä sen vaikutusta JKK:n toimintaan ja ilmapiiriin.

IK: Oliko tää, tämä vanha seminaari niin oliko siitä sitten jotakin tuntuvissa ja näkyvissä vielä korkeakoulun aikana?
KM: Kyllä siinä, kyllä, kyllä se oli kyllä se semmonen jollain tavalla se henki, se henki, se kun ajateltiin niitä, että mitähän nämä rakennukset, mitähän nämä voisivat kertoa jos ne osaisivat puhua nämä seinät, että puhuisivat jostain Hagforsista, Hannikaisesta, tämmösistä... ja tiedän ne oli tänä päivänä mitä on niitä on esimerkiksi tuo Hannikais, Pekka Juhani Hannikainen poikiensa [...] merkitys suomalaiseen musiikkielämään, se on siis ajatellaan, että niiden perheen pojat levittivät ympäri maailmaa tätä, Tauno Hannikainen maailmankuulu

kapellimestari, Ilmari Hannikainen pianonsoiton professori ja ja Väinö Hannikainen, kaikki suuria musiikkipersoonallisuuksia... että kyllä se on, tää nyt on yks sektori vaan seminaarin tuota elämässä, mutta joka tapauksessa ni [...] lehtorit olivat Jyväskylän kulttuurihenkilöitä, luottamustehtävissä, kaupunginvaltuustossa ja niin edelleen, että perustivat tänne laitoksia ja ja olivat kaikessa mukana, että se oli oikeastaan esimerkiksi Jyväskylänki, ajatellaan Jyväskylän kaupunkia ja kehitystä ni sillähän on ollu, [...] seminaarin näitä lehtoreita ja voidaan puhua jollain lailla seminaarin lehtoreiden aikakaudesta. (KM.)

Seminaarissa eli ajatus, jonka mukaan terve sielu elää terveessä ruumiissa. K. G. Göös julkaisi maassamme ensimmäisen voimistelun käsikirjan vuonna 1867. Tuosta ajasta aina 1900-luvun alkuun liikunnan ilosta tuskin voitiin puhua ainakaan miesosaston puolella, jäykkyys ja huumorin puute leimasivat voimistelua. (Ks. Halila 1963, 102-106.)

Musiikki- ja urheiluharrastusten varsinaiset kukoistusajat seurasivat toisiaan. Ennen vuosisadan vaihdetta ja 1900-luvun alkuvuosina musiikilliset harrastukset olivat pinnalla, urheiluharrastusten kulta-aika taasen sijoittui liikunnan lehtoreiden Kaarle Aukusti Rikalan ja Arvo Antero Vartian toimikausiin vuosien 1906 ja 1926 välille. Niin ikään Lauri Pihkalan kehittämä pesäpallo kehittyi ja sai suosiota seminaarissa. (Ks. Halila 1963, 243-248; Laakkonen 1963, 205-208.)

Rikala ja Vartia siis nostivat seminaarin voimistelunopetuksen sen alennustilasta. Opetuksesta tuli monipuolista ja innostavaa, ja tuloksia syntyi. Yksi niiden ilmentymistä on voimisteluseura Jyskyt, naispuolella Jyskyttäret.

Seminaarissa korostuneen liikunnan merkityksen tuloksia voidaan nähdä seminaarin sisäisen kulttuurin ja toiminnan lisäksi valtakunnallisella tasolla. Olihan osaltaan kyse seminaarissa omaksutun käytännön leviämisestä opetuksen alueella valtakunnallisesti merkittäväksi ajatteluksi liikunnan merkityksestä ihmiselle.

Seminariumin luonne vuosien saatossa

Kun seminaarin miesosaston päärakennusta tarkastellaan haastattelutietojen ja aikalaiskirjoitusten valossa, sen tilojen mieltäminen tai tulkitseminen voidaan jakaa karkeasti kahteen osaan käyttäen kulttuuriantropologiassa ja uskontotieteessä paljon

käytettyjä termejä pyhä ja profaani. Tätä uskontojen tuntomerkkejä määrittelevää kahtiajakoa voidaan käyttää tässä yhteydessä väljässä mielessä, koskien ihmisten kokemuksia suhteessa tilanteeseen (kuten arvokas juhla) tapahtumapaikkana tietty tila (juhlasali). Asetelma on näkyvissä erityisen voimakkaana seminaarin aikana kun taas JKK:n aikana tämänlaatuinen tilojen taksonominen mieltäminen tasavertaistui huomattavasti.

Jargon, kulttuuriantropologian englanti-suomi oppisanasto (1994), määrittelee pyhää ja profaania nimenomaan uskontojen kautta. Tuosta määrittelystä tässä asiayhteydessä käyttökelpoisia käsitteitä ovat jako kiellettyyn ja sallittuun ja ajatus pyhän ja profaanin toisistaan riippuvaisista suhteista, käsiteparin ominaisuudesta välttämättöminä vastapoleina. Pyhä määrittyy sen arkielämästä (profaanista) poikkeavan luonteen perusteella, se sisältää käyttäytymistä normittavia sääntöjä ja kieltoja. Profaania taasen ei ole ilman sen vastakohtaa. Käytännössä nämä kaksi erottuvat toisistaan yhteisön sisällä käyttäytymisen tasolla. Huomionarvoinen seikka näiden termien käytössä on se, että ne ovat puhunnasta lähtöisin, eli informanttien tai aikalaiskirjoittajien itsensä esille nostamia. Toisin sanoen tietyt tilat ovat saaneet ominaisuuden joko kiellettyinä tai sallittuna, kokemuksen kautta jopa joko pyhänä tai arkipäiväisenä. (Ks. Aro et al. 1994, 118, 125.)

Mutta jos täällä on ollut ilouhluja tuossa samassa, mut koskaan siellä ei ole voinut päästää niinku iloa irti, se on ollu pyhä paikka [miesosaston juhlasali]. Ja siellä on totuttu, on totuttu hiljentymään sydänjuuria myöten. Mutta myöskin sitten taas vastakohtana, tuolla on voimistelusalali [Ryhtilä], jossa pidettiin ilouhlat! Siellä oli, siellä oli piirileikkiä ja siellä laulettiin iloisia lauluja, se oli aina semmonen, ja sitten oli nämä voimistelijapojat [...] (MR, huomautukset tekijän.)

Jyväskylän seminaarin miesosaston päärakennuksen rooli tai asema (käyttö tai käyttöyhteys, käyttäjät ja tässä prosessissa tapahtuva merkityksellistäminen) on siis ollut varsinkin seminaarin ja myös JKK:n toiminta-aikana yhtä aikaa pyhä ja profaani. Tämä kahtiajako tulee hyvin esille jo rakennuksen konkreettisessa tarkastelussa: Rakennuksessa on aina sijainnut sekä arkeen että juhlaan liittyviä tiloja. Luokkahuoneet, pianonsoiton harjoitustilat, käsityötilat ja vahtimestarin asunto ovat esimerkkejä profaanista käyttöyhteydestä, koko yhteisseminaarin ja myöhemmin JKK:n juhlasali taasen pyhäksi mielletystä. Muun muassa toimintatilojen puutteen vuoksi juhlasalilla on ollut myös arkisia käyttötarkoituksia, kuten käyttö

voimistelusalina, mutta varsinkin seminaarin aikana pyrkimys oli pitää juhlasali rauhoitettuna arkikäytöltä (vrt. MR; Halila 1963, 141).

Suhtautuminen juhlasalirakennukseen siis näyttää olleen sekä lievästi ”luotaan työntävää” että ”luokseen vetävää” vaikutusta oppilaisiin. Toisaalta juhlasaliin liittyy jopa pelonsekaista kunnioitusta, toisaalta taasen arjessa ja juhlassa niin lähellä oleva tila on saatettu ottaa käyttöön ilman suurempaa pelkoa esimerkiksi mahdollisista seuraamuksista. Toisin sanoen seminaarilaisilla ei voida katsoa olleen vaikeuksia tilan haltuun ottamisen suhteen. Juhlatilaisuuksien tunnelmaan ja sisältöön tahdottiin 1910-luvulla vaihtelua, kuten pukutansseja tai hieman ”riehakkuutta”. Seminaarin johtokunta ei tällaista kannattanut. Seminaarin juhlien vaihtelun tarvetta ja paikalleen jäänyttä tunnelmaa kuvattiin seuraavalla tavalla.

Kaikesta tästä seuraa, että seminaarilaisten juhlissa ja iltamissa on aina jonkullainen arvokkuuden leima, ne ovat kuin isänmaallisia juhlatilaisuuksia, joissa kaikki riehakas remu on kiellettyä. Ja sellaisina ovat ne ikäänkuin vakavina vastalauseina nykyajan nuorison enimmäkseen liian kevyille ja karkeloisille kokoontumistilaisuuksille. (Leinonen & Ripsaluoma 1913, 75.)

Tämä tunnelma voidaan tulkita sävyiltään sekä positiiviseksi että negatiiviseksi. Juhlasalin status kannustaa mieltämään juhlasalin arvokkaaksi tilaksi, jossa tuleekin saada yleviä, pyhiä kokemuksia. Martta Ruoppila (valmistunut seminaarista vuonna 1932), kuvailee tunnelmaa seuraavalla tavalla.

Mutta jos täällä on ollut ilojuhlia tuossa samassa, mut koskaan siellä ei ole voinut päästää niinku iloa irti, se on ollu pyhä paikka. Ja siellä on totuttu, on totuttu hiljentymään sydänjuuria myöten. [...] ... mutta et kyllä siellä on ollu, kuulkaa tuskanhiki on ollu ja on ollu ilonkyyneleitä tuollakin salissa, vaikka siellä ei sitä sillä tavalla, ei kenellekään juolahtanu mieleenkään sitä näyttää [...] (MR.)

Toisaalta juhlasalin ominaisuuden pyhänä ja hiljentymiseen tarkoitettuna paikkana voidaan katsoa johtuvan myös siellä järjestetyn tilaisuuden luonteesta. Toisin sanoen tilanteen tullen sen sisältämiä koomisia elementtejä ei suljettu pois. Martta Ruoppila kertoo seminaarilaistoverinsa kanssa pidetystä musiikkiesityksestä, jota lehtori Vivi ”Kimi” Gammal tuli alustamaan omintakeisella tyylillään.

Voi tuolla juhlasalissakin kyl toisenki kerran ovat ihmiset hiljalleen nauraneet, mutta kun me, oli nelikätistä pianonsoittoa oli ja sit oli piano ja harmooni yhdessä,

Simo Korpelan tytär oli minulla soittokaverina sitten, et me jaoimme kumpi tahansa, Beethovenin Egmontki on soitettu nelikätisenä, vaativia kappaleita oli siihen aikaan jo. [Vivi Gammal astui lavalle ennen esitystä] oli tämmönen kaksoissoittajat siellä lavalla, ensin piti ottaa tämmöset pitkät käsineet [kuvailee ja näyttää miten ko. käsineet otetaan pois käsistä] ja pitkä iltapuku tietysti kuului ja sitten nuttura hienosti täällä ja kaikki, sitten, hän istui ensin siihen pianon viereen ja lyö jonkun akordin näin ja hyvin teatraalisesti näin, ja sitten hän nousee seisomaan ja sanoo, että: ”Toivottavasti nämä nyt onnistuvat tässä soittamisessa!” [Nauraa]

Ja meillä oli naurussa pidättämistä sitten ku me istuimme sitten soittamaan ja yleisö tietysti nauroi [...] ja sitten hän sanoi vielä lopuksi: ”No niin, no niin, menihän se!” [Nauraa]

Sitten piti vetää vielä hanskat käteen, ei hän voinu poistua ennen, ne oli siinä flyygelin päällä, mutta se puuttu vielä tämä, ei hän voinu poistua ennen! Ja me odotimme siinä, seisoiimme niin kauan että hän lähti sitten ensin pois ja sitten me vasta menimme siihen... Se oli semmosta kuin teatterin pelaamista! (MR, huomautukset tekijän; ks. myös Tukiainen-Ruoppila 1963, 177.)

Rakennuksen rooli muuttui JKK:n toimintakauden aikana profaanimpaan suuntaan. Sen tilojen käyttöyhteydet muuttuivat ja käytön rajoitukset supistuivat. Kehityksen voidaan katsoa olevan luonnollista. Jako mies- ja naisosastoihin höltyi ja kehittyi ajan myötä yhteisiksi luennoiksi ja yhteisen ajanvieton mahdollisuuksiksi. Rajanveto jäi koskemaan lähinnä vain asuntolapuolta.

Sota-aika toisalta siirsi opiskelijoiden huomiota pois seminaarin perinteistä, käytännöstä ja käyttäytymismalleista, toisaalta taas informanttien mukaan seminaarin vaikutus oli edelleen jollain tavalla havaittavissa. Kasvatusopillinen korkeakouluhan muodostui seminaarin pohjalle ja merkittävä osa opettajakunnasta jatkoi opetustyötään edelleen JKK:ssa. Ei siis ole ihme, että seminaarin historia oli läsnä myös JKK:n tunnelmassa.

IK: No oliko tää vanha seminaari sitten jollakin tavalla vielä mukana kuitenkin, vai oliko tää ihan, loitteko te silloiset opiskelijat silloin uudestaan ihan kaiken?

MP: Jaa-a, kyllä kai siinä oli olemassa varmasti semmonen runko, ilmankos sitä vertailtiin. [...]

TP: Joo, se runko oli, ja se Cygnaeuksen henki eli vielä jollain lailla. (MP ja TP; samasta puhui myös Kaarlo Mirkkola.)

Tellervo Perälampi (JKK:ssa vv. 1943-45) kuvailee sota-aikaa JKK:ssa kautena, jona pidettiin entistä enemmän yhtä ja yritettiin keskittyä elämisen kokemiseen.

Arkielämän vaikeutessa käytännön asioiden merkitys nousi tärkeäksi, ne kun tuli joka tapauksessa hoitaa jollakin tavalla.

TP: Me oltiin kaikki semmosest kahdestakymmenestä neljästä kolmeen kymmeneen vuoteen, siis tommosen ikäisiä kavereita, niin kyllä mä sen muistan, et kyllä meillä, niinku nykysillä yliopisto-opiskelijoilla on meitä ja seuraavia sukupolvia kohtaan, että se kuuluu historian kulkuun, että samalla muistan, että me tunnettiin semmosta, että ”kyllä se on vanhanaikasta, ja voi ku se on...” ja jotain tommosta.

IK: Että se seminaarin henki, että sitä ei välttämättä haluttu kannatella, vaan...

TP: Ei oikein, ei oikein, eikä se itse asiassa, eihän me tiedetty, sodassa, me elettiin sotaa, ei me mitään seminaaria tai, ja me elettiin vaan sitä, että selvittäis tästä elävinä ja itsenäisinä, niin ei me jaksettu syventyä tämmösiin syntyihin syviin kun Cygnaeuksesta lähtien johonkin seminaariaikaan, me ollaan vasta nyt vanhempina ihmisinä ymmärretty, mikä arvo sillä on [...] ja vasta sitten ku itse tulee vanhemmaksi niin oppii ymmärtämään mitä arvoja ne on, ja sehän on sama sitten taas teidän sukupolvella, ennen kuin te opitte antamaan arvoa tällä sukupolvelle tai jollekin muulle, niin siinä täytyy, ihminenhän ei ymmärrä mitään muuta ku mitä se itse on kokenut, mutta että sen on hyvä saada tietää mitä siellä on ollu. Ja siihen aikaan, sanotaan ’40-’48 ni paitsi kampus, ni koko kaupunkikin alko hiljalleen muuttua, koska se sota loppu ’44, tuli ensin aselepo ja sitten välirauha ja sitten tuli rauha, jo sinä aikana ruvetaan hiljaa kasvamaan. Mutta me oltiin kaikki siinä iässä, jolloin kaikkein tärkein oli vaan se, että me päästiin jaloilleen. Että me oltiin selvitty elävinä ja me oltiin selvitty itsenäisinä, ei me ajateltu mitään, että ”nyt on meidän vuoro rakentaa tätä maata!” Kaukana siitä! Me vaan elettiin. Ja nuori ihminen on onneks sillä on niin paljon voimavaroja, että se uskaltaa elää. (TP.)

Alueen ja rakennusten mieltäminen kohtasi suuria muutoksia pian JKK:n toimintakauden¹⁷ aloittamisen jälkeen sodan syttyessä ja sotakyykyisten miesten lähdettyä rintamalle. Opiskelijoiden keskittyminen kiinnittyi yhä enemmän toisiin ihmisiin, joiden kanssa oltiin ”samassa veneessä”. Rakennukset saivat vähemmän huomiota monella tavalla vaikeana aikana.

No se sota-aika ja se aika sen jälkeen oli semmonen, että ”tunnelma” oli yhtä kuin se kampusalue. Rakennukset ei ollu ”tunnelma”. (TP.)

Sota-ajan tuoma käytäntöjen muokkautuminen oli näkyvissä vielä sodan päätyttyäkin (Ks. TP ja KM). Kaarlo Mirkkola (JKK:ssa 1946-48) kertoo sotaa seuranneesta pulajasta ja siihen liittyvästä yhteisöllisyyden tunteesta seuraavasti.

IK: Miten, oliko siihen aikaan, varmastikin sodan vaikutus vielä...

KM: Kyllä se oli [...] ja muistan niitä ylioppilaskunnan juhliakin esimerkiksi niin meidän ylioppilaskunnan isäntä ja emännän kanssa oli sitten tietysti sitten aina tarjoilupuoletta huolta että mitä, mitähän nyt sitten [...] vielä siihenkään ollu kahvia vapaasti saatavissa, se oli kortilla joka tapauksessa, leipä oli kortilla, kaikki sokerit, se oli semmosilla kupongeilla ostettiin sitten ja... Mutta mulla oli sitten ku mä olin Jyväskylässä, jyväskyläläinen, mulla oli sitten suhteita näihin erääseen leipuriin,

¹⁷ Alkoi asteittain 1934-37 ja päättyi yliopiston perustamisvuoteen 1966.

jonka kanssa pelattiin JyPissä jalkapalloa hän, hänellä oli leipurin liike ja aina kun tuli tämmöset juhlat ni sitten mä käännyin hänen puoleensa ja hän sanoi sitten ”Kuule, tuo niitä kuponkeja nyt” sano ”ei niistä tarvitse nyt niin huolta, kyllä täältä nyt jokaiselle aina joku paakkelsi löytyy tai joku tämmönen että...” tuota, että se se pelasti sitten monta, tarjoilut olivat sangen vaatimattomia, mutta se ei ollu pääasia vaan se, että päästiin kokoontumaan yhteiseen juhlaan ja niitä todella, niin kuin mä sanoin, järjestettiin paljon, se oli eräänlainen semmonen niitten vuosien, sotavuosien semmonen [...] haluttiin korvata ikään kuin ne menetetyt nuoruuden vuodet [...] ja näin järjestettiin, ne oli kaikki tämmösiä opettajaksi valmistuva, ja siihen tehtävään valmistuva on yleensä ne on musikaalisia ja sitten monitaitoisia niin että ohjelma oli korkeatasoista ja omasta takaa järjestettyä. Ja se on ihan ymmärrettävää koska tämmöselle alalle [tarvitaan] laulutaitoja [...] (KM, huomautus tekijän.)

Suhtautuminen ”seminaarin henkeen” oli kahtalaista; se joko hyväksyttiin tai sitä vastaan kapinoitiin¹⁸. Käytännön asioiden järjestely joka tapauksessa varsinkin sota-aikana pakotti moniin kompromisseihin. Kasvatusopillisen korkeakoulun tiloissa oli muun muassa sotasairaala, joka oli vapaussodan aikaankin järjestetty seminaarin tiloihin (ks. Halila 1963, 319; myös EL ja PL). Juhlasalirakennuksen tila ei ollut kehuttava, itse juhlasali oli pahoin rapistunut ja tarve saneli sen käytön, ei tilaisuuden luonne. (Tästä puhuivat muun muassa TP, EL ja PL.) Vanhan seminaarin tapoihin ei siis niinkään kiinnitetty huomiota, vaan ne kokivat luonnollisen väistymisen muihin asioihin keskittymisen vuoksi. Samaa voidaan sanoa Seminaarinmäen punatiilirakennusten tilojen hierarkiasta. Hierarkian muuttuminen ei kuitenkaan tarkoittanut historian ja tunnelman täydellistä unohtumista.

TP: Sen mä muistan tänä päivänä, että se kampus sellasena alueena oli semmonen, sen henki paitsi historia, mutta semmosta kaunetta ja, että kyllä siitä kovasti pidettiin. Mutta seminaarin aikana, siis meitä edeltävänä aikana, sitä kai käytettiin vielä enemmän ja... Eiköhä ne seminaarilaiset pitäny jotain urheilukilpailuja siellä... siellähän oli semmonen lampikin...

IK: Moirislampi...

TP: Moirislampi [...] (TP.)

Juhlasalin tietyt symbolit siis kuitenkin säilyttivät arvonsa suuren historiallisen ja kansallisen latauksensa vuoksi. Näitä olivat muiden muassa vapaussodassa ja myöhemmin v. 1939-1944 rintamalla kaatuneiden muistotaulut ja juhlasalin katonrajassa kulkeva friisi, jossa on muun muassa suuren merkityksen saanut teksti

¹⁸ Seminaarin Puuroportista kulttuuriperintökampukseksi -seminaarissa 6.5.2002 käytettiin puheenvuoro, jossa JKK:ssa opiskellut puhuja kertoi seminaarin hengen olleen turhan tiukka ja että sitä vastustettiin monin eri tavoin.

”Waeltaja sano Suomelle, että sen nuorison parasta tässä harrastetaan” ja muutama raamatunkohta.

TP: Että tämä oli näitä sota-ajan asioita, joita nykyiset opiskelijat, ne ei vois ymmärtää. Mähän aloin siitä seminaarista, että kuinka kerrottiin kuinka ”just meidän aikana oli tämmösiä kovia ongelmia” ja, niinku kaikissa on, tietysti. Ja meidän aikana oli nämä. Oli sota ja kaiken puute. Ja, mut meillä oli hirveen hauskaa. Me pidettiin kauheesti yhtä ja meillä oli paljon harrastuksia ja siinä me nyt siinä, tässä vanhassa juhlasalirakennuksessa, jolla on ”S”....

IK: Seminarium.

TP: Seminarium, siinä tapahtui kaikki.

IK: Oliko se se juhlasali...

TP: Juhlasali, ja kun siellähän on takana sitten Te näette, siellä on sodissa kuolleiden nimiä, niin tämä herra [miehensä Martti Perälampi, JKK:ssa v. 1946-48] on ollut silloisen piirustuksen lehtori Ojalan kanssa laatimassa tätä taulua. (TP, huomautus tekijän.)

Seminaarin hengen tuli kuitenkin väistyä sivuun ja se oli selkeästi näkyvissä 1950-60-lukujen taitteessa.

Seminaarin henki ja akateeminen henki taisteli silloin. Se oli semmoista hyvin kiihkeätä aikaa. [...] Tämä seminaarin henki oli tällasta kristillis-isänmaallista. Johdossa oli Martti H. Haavio. Mutta sitten kun tuli ylioppilaslehti, eli Niitelmä, sen nimen antoi Aarni Penttilä, rehtori, niin siinä tuli yhteyksiä Helsingin yliopiston ylioppilaskuntaan ja sieltä Ilkka Taipaletta ja Jörn Donneria ja M.A. Nummista tuli sitten ”vapautta saarnaamaan”, ja siinä jäi sellaset traditiot pois niinku henkiset kilpailut, niitä oli aina aikasemmin, ne jäi järjestään pois. Tavoitteena oli sitten ylioppilastalo jossa voitaisiin juoda viiniä ja pitää juhlia sitten. Ja sitä varten piti tehdä osakunnat sitten, että oli joku joka niitä hallitsee. (PL.)

JKK:n aikana miesosaston päärakennusta ja juhlasalia kutsuttiin lähinnä juhlasalirakennukseksi (KM) ja yliopiston aikaan kakkosrakennukseksi (JM; PK). Nimen Seminarium rakennus sai 1980-luvulla.

Seuraavassa alaluvussa tuon lyhyesti esille JKK:n perustaa ja toimintaa aiheeseen olennaisilta osilta. Tarkoitukseni on koota Seminarium-rakennuksen historiaa vastaten samalla tutkimuskysymykseen ”miten JKK jatkoi seminaarin toimintaa ja perinteitä?”.

Jyväskylän kasvatustieteellinen korkeakoulu seminaarin manttelinperijänä

Seminaarin kehittyminen ensin kasvatustieteelliseksi korkeakouluksi ja siitä Jyväskylän yliopistoksi on pitkäaikaisen työn tulos. Tässä kehityskaareissa pyrkimys ensinnäkin tehdä Suomesta sivistysvaltio muiden länsimaiden joukkoon ja toiseksi luoda Suomeen vakaa peruskoulutus tuottivat näkyvää ja pysyvää tulosta. (Ks. Halila 1963; Rantala 2005.)

Nyhdän on asia ihan aivan eri mittasuhteissa, yliopisto [...] se on jo semmonen elementti, ilman jo yliopistoa niin tää kyllä olis tommonen taantuva seutu, mutta että kyllä yliopiston merkitys tänä päivänä Jyväskylälle on ihan näitten entisten voimatekijöitten lisänä ni se on ollu ihan ratkaseva. Että Jyväskylästä on muodostunut tämmönen paikkakunta, jolla katsotaan että sillä on, on tulevaisuus ja niin pois päin, ni Jyväskylän yliopisto on yksi suurimpia yliopistoja koko Suomessa ja niin pois päin, että tämä tämä yliopiston tulokset ja suhteet ympäröivään yhteiskuntaan on [...] hyvin hoidetut ja toivottavasti edelleen tämä homma jatkuu [...] Kyllä mä uskon, että tänä päivänä siis kaikissa puheissa kun kuuntelee kaupungin johtajien ja virkamiesten puheita niin ei ne koskaan unohda Jyväskylän yliopiston merkitystä. (KM.)

Eräs JKK:n tärkeimmistä toimijaryhmistä oli ylioppilaskunta, joka kehittyi vaikutusvaltaiseksi tahoksi.

Ja ylioppilaskunnan toiminta oli äärettömän vilkasta, siellä oli mieskuoroa, naiskuoroa, sekakuoroa, ja tuota, juhlaa järjestettiin koska oli ollu niin sanottu juhlaton kausi kun oli ollu sodan ajat niin ei ollut paljon aiheita juhlaan mutta sitten tämä [...] sitten ku päästiin ni kai sitä varmasti järjestettiin, haluttiin jollain tavalla sitä kadotettua nuoruutta korvata... ne oli semmosia kohokohtia. Toimintaa oli ja aktiivisuutta kyllä. (KM; ks. myös AL.)

JKK jatkoi myös monella tavalla seminaarin avaamia reittejä. Sen oppilaat jatkoivat monia seminaarin traditioita, kuten edellä mainittuja erilaisia lauluperinteitä.

KM: Varsinkin just vappuna, vappuna tehtiin tämmönen kierros, että oli tämä ylioppilaskunnan sekakuoro [...] neljänistä laulua [...] tämä oli ihan sellanen traditio, että vappuna kuulu, ja sitten kello yhdeksältä kello oli... Olikse Aulikki kello yhdeksän ku menttiin?

AM: Joo!

KM: Mentiin sit harjun portaille laulamaan. (KM ja AM; ks. myös EL ja LP.)

Yhteisöllisyys eri tasoinen tuotti JKK:ssa samankaltaisia kielletyn ja sallitun toiminnan muotoja kuin seminaarinkin aikana. Siitä huolimatta, että toiminta monipuolistui ja sai uusia virallisia toimijatahoja, JKK:n arjessa on ollut samoja rakenteita kuin seminaarin sisäopiston aikana. Eila Lampinen kertoo naisten asuntolan tapahtumista.

Sitte pojat kävi aina laulamassa serenadeja ja, tuossa oli semmonen parveke tämän rakennuksen ja tuon välillä [myös JKK:n aikainen asuntolarakennus, nykyinen Educa], ni sinne kiipes aina ja ne meni siitä meidän katon yli ja isä meni aina huutelemaan niille välillä, että kauhea meteli oli [...] pojat kiipes sinne tyttöjen puolelle! (EL, huomautus tekijän.)

JKK:n aikana toistui sama sivistyksellinen tavoitteellisuus kuin seminaarin aikana, ehkä siirtyen vain hiljalleen enemmän kasvatustieteen sisäiseen kehitykseen. Laitos oli merkittävä tekijä suomalaisen koululaitoksen kehittämässä. Yksi suuria suuntaantavia ajatuksia oli jo kauan elänyt toive saada Jyväskylään yliopisto. Kaarlo Mirkkola pitää kehitystä luonnollisena ja sujuvana.

Ja sitä ei sais unohtaa, että kun aina puhutaan Jyväskylän yliopistosta niin se on tämän kehityksen tulos, [...] siitä korkeakoulusta oli helppo sitten tehdä Jyväskylän yliopisto, siellä nämä peruselementit on olemassa ja sitten taas kun seminaarilaitoksesta siirryttiin tähän niin huomattiin että [...] enemmän ja enemmän tulee ylioppilaita, on jo riittävä pohjakoulutus peruskoulun ala-asteen opettajiksi, ja miksei myöskin jo yläasteen tai kansalaiskoulun opettajiksi siihen aikaan, sanottiin... joka tapauksessa niin tämä perustui siis myös taas tämmöseen korkeakoulutuksen [...] sitten tämmöseksi niin kyllä se oli se seminaari oli se pohja melkein... Ja se oli rakennettu niin lujalle pohjalle todella tämä ja, että oli yhtä helppo jatkokoulutusta antaa tämmöseksi ylioppilaspohjaseksi korkeakoulu... että sithän tuli näitä väliaikaisia korkeakouluja sitten, niitä tuli Ouluun ja Helsinkiin ja Turkuun ja sitten ne on aikanaan sitten liittyneet yliopistoon kasvatusopillisiksi tiedekunniksi ja tuota niinku nyt tuolla Kajaanissakin, ni se on Oulun yliopiston tämmönen [...], alistuu sitten Oulun yliopiston [...], mutta että, kehitys on vieny tähän, mutta ei sais unohtaa näitä, näitä missään tapauksessa tätä seminaarilaitoksen pohjatyötä. (KM.)

Opettajakoulutuksen yhteys kulttuuriseen toimintaan paikkakunnan ja valtakunnallisella tasolla oli tässä vaiheessa jo jokseenkin yleinen asia. Kaarlo Mirkkola pohti kuinka opettajankoulutuksen monipuolisuus on mahdollistanut eri kykyjen kehittämistä.

Kun mä ajattelen nyt esimerkiksi kansallisoopperan huippulaulajia, Jorma Hynninen, Martti Talvela, Jaakko Ryhänen, Ritva Auvinen... monta monta muuta huippu, maailmankuulua laulajaa, he ovat peruskoulutukseltaan opettajia. (KM.)

Opettajankoulutuksen yhteyden yhteiskunnalliseen toimintaan hän katsoo olevan edelleen kehittyvää.

[...] tällä tavalla juuri, että kyllä näissä opettajavalmistuslaitoksissa niin paljon tehdään kulttuurityötä myöskin, ja niin edelleen, että se olis ollu eräs tämmönen näytön paikka sitten, että se opettajista on löytynyt sitten ja löytyy edelleen [...] monen alan taitajia. Ja nythän tämä opettajavalmistus kun se on viis- kuusvuotinen, suorittavat maisterin, kasvatustieteen kandidaatin tai maisterin tutkinnon, erinomainen pohja monelle muulle, monelle alalle [...] (KM.)

Kuten seminaarinkin aikana JKK:ssa opiskelijoiden keskuudessa muodostui erilaisia harrastajapiirejä. Opiskelijoiden rivistä esille nousseista kulttuurivaikuttajista kertoo Pauli Lampinen.

Sitte automaattisesti synty tiettyjä, niinku tämä puhallinorkesteri, ja sitten näitä, tää ylioppilasteatteri, siinä oli [...] Pertti Kelkka siinä oli ja sitten oli tämmönen [...] Helsingin kansallisteatterissakin mukana, Kalle Holmberg oli tämmönen vahva kulttuuripersona, sitten oli Kari Ala-Pöllänen ja Paavo Kiiski, ne oli tämmösiä kuoroihmisiä, tällä hetkellähän Paavo Kiiski on Lahden musiikkikoulujen johtaja, Kari Ala-Pöllänenhän on Helsingissä [...] Tapiolan kuoron johtaja on Kari Ala-Pöllänen. Ne alotti tämän musiikkiuran 50-luvun lopulla, 60-luvun alussa. (PL ja EL; ks. myös KM.)

Muistikuvia: Seminarium-rakennus JKK:n aikana

Jyväskylän kasvatustieteellinen korkeakoulu perustettiin seminaarin pohjalle. Osa lehtoreista jatkoi työtään JKK:n piirissä. Seminaarin henki oli läsnä myös korkeakoulun toiminnassa, mutta varsinkin yhteiskunnallisten tilanteiden saatelemana ja mahdollistamana oppilaitoksen toiminta sai uusia muotoja (Kaarlo Mirkkola puhui tarpeesta avautua ulospäin). Miesosaston päärakennuksen ja varsinkin sen juhlasalin rooli muuttui käytännönläheisemmäksi. Tämä ”maallistuminen” ei kuitenkaan vienyt vanhaksi juhlasalirakennukseksi kutsutun rakennuksen statusta. Seuraavassa kuvailen Seminarium-rakennuksen käyttöä JKK:n aikana samaan tapaan kuin aiemmin seminaarin kohdalla.

Opetus ja arki juhlasalirakennuksessa

Miesosaston päärakennusta alettiin Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun aikaan kutsua juhlasalirakennukseksi (KM; PL ja EL). Opetus jatkui samalla tavalla kuin seminaarissakin, eli luokkahuoneet säilyttivät käyttötarkoituksensa. Opetus levisi hiljalleen myös juhlasaliin.

Kilistiikassa oli joitakin tunteja, ja vanhassa juhlasalirakennuksessa oli, sekä siinä juhlasalissa että muualla, olen siellä satoja tunteja opiskellut, kuunnellut luentoja. [...] Kyllä siellä monta tuntia vietettiin. Suurin osa oikeestaan siellä [...] (PL.)

Todella sitä, että siitä sitten pääasiassa niinku kaikki nämä suuret luennot, ne oli meillä siellä juhlasalissa, siis nykyisessä vanhassa juhlasalissa. Ja kyllä siihen hyvin paljon liittyy monenlaista, että juhlat pidettiin siellä...

[...] siellä kun oli juhlia ja joskus luennollakin oli niin paljon väkeä sitten, että se parvekekin tuli sitten, tuotiin tuoleja. Ja kyllä siihen rakennukseen, siihen sisältyy kovin paljon paljon [...] ... siellä on tehty remonttia ni on ne sileät, mutta siihen aikaan oli vielä sodan jälkeen niin oli semmosia kuoppasia ja monta kertaa ajateltiin et siinä monta sukupolvea kulkeni niitä, pienet rappuset, pienet portaat ja siitä ylös tuota tilaisuuteen tai muuhun... [...] Ne pienet kopit, ne oli soittokoppeja siihen aikaan. Siinä ihan juhlasalin vieressä, taitaa olla nykyisin vahtimestarin käytössä [...] opettaja Aale Bergius siellä sitten hallitsi harmoonillaan sitten... (KM.)

Niin ikään tenttiminen saattoi tapahtua juhlasalissa seminaarin käyttöön soveltuneen tenttiluokan sijasta.

Kuvassa yhteiskuntaopin tentti vanhassa juhlasalissa. Ajankohta sijoittuu vuosien 1946 ja 1948 välille.

”Mutta se oli tavattoman hienoa aikaa ja siinä vanhassa juhlasalissa, se oli keskeinen, [...] Ja jos vielä pysytään siinä juhlasalissa niin [...] siellä oli tentit siellä ja mä sanoin ni siellä oli kaikki tämmöset, luennot siellä pidettiin ja samoin sitten ne seminaariesitelmät ja kaikki tämmöset joita oli... ne oli kaikki siinä, siinä salissa.” (KM; ks. myös TP.)

Erityislaatuinen ajanjakso oli se, kun JKK:n rehtori Penttilän vaimo tahtoi kääntää juhlasalin istumajärjestyksen parven istumasuunnan mukaiseksi. Ajatus toteutettiin ja koroke siirrettiin juhlasalin ikkunaseinämän puolelle. Järjestys muuttui kuitenkin ajan saatossa takaisin entiselleen.

Kuvassa JKK:ssa v. 1952-1954 opiskellut kurssi vanhassa juhlasalissa.

Soittokoppeja sijoitettiin JKK:n aikana myös juhlasalirakennuksen alakertaan, tiloihin joissa ennen sijaitsi harjoituskoulun veistotila. Harjoituskoululuokka sijaitsi nykyisen Cygnaeuksen huoneen paikalla.

SJ: Tuollahan oli sitten niitä soittokoppeja... [SJ osoittaa nykyisiin työhuonetiloihin]

IK: Joo, joo, oliko tuolla seminaarinkin aikaan tuolla sitten soittokoppeja?

AJ: Ei ollut.

SJ: Tuollahan oli harjoituskoululuokka.

IK: Niin missä oli?

SJ: Harjoituskoululuokka oli niinku tuolla... [SJ osoittaa Cygnaeuksen huoneeseen ym tiloihin] (Sirikka ja Aati Jäppinen, huomautukset tekijän; ks. myös AS.)

Myöhemmin soittokoppien tila tuli yliopiston museon käyttöön erinäisten vaiheiden jälkeen. Harjoituskoulun valmistuttua 1950-luvulla käsityöluokka muutti pois tilasta. Veistotilan nurkassa oli niin sanottu liimahella, joka tuli 1950-luvulla tilaa asuttaneen hevosmies Lehtosen (myöhemmin lämmittäjä Oppio-rakennuksessa) käyttöön. Lehtosen muutettua tilasta pois yliopiston kahvio aloitti toimintaansa siinä käyttäen liimahellaa kahvinkeittoon. Kahvio oli suosittu kesäyliopiston aikoihin. 1960-luvulla tila otettiin museon käyttöön, jossa se on ollut näihin päiviin asti. (JM.)

PV: Mut sillon ku sä oot ollu koulussa, ni ootkos sä ollu täällä puutöissä?

JM: Oon, Jäppisen Aati oli opettajana.

PV: Niin Aati opetti sua, käsitöitä?

JM: Joo, kyllä.

PV: Mitä te teitte puutöissä?

JM: Mitäköhän me täällä tehtiin? Mä tein ainakin semmosen hienon purjeveneeseen, noin ison, haavasta, isosta haavasta, semmosen, tuolta sain pojilta sitä haapaa, siinä tein kajuutat ja kaikki kuule veistin ni... se oli hyvä...

PV: Joo... eli tossa oli höyläpenkit ja siinä...

JM: Oli oli.

PV: Työkalut ja...

JM: Tää ovi on vaa säilynyt tämmösenä?

PV: Tää on säilynyt tämmösenä. Elikä sen mä muistan et sä oot joskus kertonu et tässä on ollu uuni, jossa keitettiin liimaa?

JM: Joo. Tässä kohtaa oli liimahella. [Museotilaan sisälle tultaessa oven oikealla puolella.]

PV: Liimahella, joo.

JM: Ja ja, tuolla on niitä koukkuja, ja siitä sitten alespäin, tuolla puolella pitäis olla enemmänä koukkuja, siellä oli nauhat kuivumassa. [Katossa.]

PV: Ahaa joo. nii oliks tää puoli sit ni...

JM: Se oli lautavarasto se, sitte tosta ni, sehän päätty tuohon, tässä oli kaappi..

PV: Työkalukaappi? [Museotilan ikkunaseinän vastakkainen seinä.]

JM: Mentiin sisään ja täällä oli työkalut sitten, se oli tähän asti.

PV: Niinpä niin. Joo joo. Ja tää oli täynnä höyläpenkkejä?

JM: Joo, tää oli täynnä. Tuolla syvennyksessäki oli kaks höyläpenkkiä, siis näin, kummallakin puolella, siellä oli minunki paikka. (Jaakko Makkosen ja Pirjo Vuorisen keskustelua, huomautukset tekijän; ks. myös AS.)

Sota-ajoilta Tellervo Perälampi kertoi silloin varsin merkittäväksi ja lämpimäksi nousseen muiston.

TP: Siitä rakennuksesta mä osaan sanoa sen verran, juu, kun rakennuksesta on kysymys, että siinä ku tullaan sille tasolle, kun juhlasali on muutama askel alaspäin, niin tällä tasolla oli sota-aikana semmonen ikkunalauta, joka on, silloin kun haluaa keventää tätä kertomustaan [...] oli tämmönen, jonne rynnättiin aina katsomaan, että onko saanu postia!

IK: Ahaa...

TP: Joo, sinne tuli, se oli päivän tärkein hetki, sinne rynnättiin katsomaan että onksmä saanu postia ja... hän [miehensä Martti] oli hyvin innokas kirjottamaan mulle ni sitte sanottiin ”Aina tuo Tellu saa kirjeen!”. Ja tota ja sitten ’47 muistaakseni tuli sitten siihen, missä se ikkunalauta on, sä varmasti tiedät mitä mä tarkoitan, kun tullaan rapuista ni se on heti siinä, ni tuossa [osoittaa kädellään sijaintia] on yks luokka, ni siihen tuli lastentarhaseminaari. Se luokka oli pitkän aikaa lastentarhaseminaarin luokka. (TP, huomautukset tekijän.

Lastentarhaseminaarista kertoi myös KM.)

Martti H. Haavion luento JKK:ssa syksyllä 1952 huoneessa, jolla on nykyään merkintä S305.

Käytännöt muuttuivat suhteellisen hitaasti. Seminaarinmäellä koulunsa käynyt ja 1970-luvulla¹⁹ vahtimestarina toiminut Jaakko Makkonen kertoo opetuksen järjestämisestä seuraavasti.

IK: No muistatko näitten muitten rakennusten käyttöä, että mitenkä ne, mitä kaikkee näissä muissa oli sillo, esimerkiks tässä Seminariumissa [...] tai no kakkosrakennus tää sillo oli?

JM: Niin, no, tässä oli, tuolla museopäässä siellä ni oli veistosali. Siis tota näille harjotuskouluoppilaille se veistosali, missä oli veistonopettaja ja sitte oli näitä opettajakokelaita aina siellä ohjas, ni se oli tuolla, nykyisessä museon tiloissa. Ja sitte siinä ku tullaan raput ylös mikä on, sanotaan Cygnaeuksen huoneeks ni siinä oli osastokoulu, luokka. Ja tämä oli luokkana tämä huonekin [museon toimiston keittiö]. Joo ja sitte oli nuo luokat tossa ku mennään, juhlasali oli juhlasalina ja, siellä oli myös opetusta ja siellä oli vielä semmoset erikoiset tuolit, puutuolit, jossa oli sivulla semmonen levike, jossa sai tehä muistiinpanoja.

[...]

JM: Ja tuota, sitten oli tuo, yläkerrassa, kyllä ne kaikki luokahuoneina oli, paitsi olikoha tuossa, tuo huone, tuo museon tiloissa [...] ni siinä on kai se, [...] saiko ne opettajakokelaat ni tuota siinä sitten tuota kaikkee valamistella... se on semmonen huone. No sitten yläällä 305 ni se oli, luentosali ja 304 oli luentosali siellä yläällä... (JM, huomautus tekijän.)

Edellä mainittu Aale Bergius toimi myös JKK:n aikana soitonopettajana. Hän on jäänyt monen oppilaan mieleen. Tellervo Perälampi kertoo Bergiuksesta seuraavasti.

¹⁹ JKK oli tuolloin jo muuttunut Jyväskylän yliopistoksi.

Sitten soitonopetus... missähän se nykyisin tapahtuu...? Oli siinä Seminarium-rakennuksessa, semmonen kun oli sota-aika, mä en tiedä oliko sun [miehensä] aikana sitten vielä, ni se oli semmonen pieni, paljon pienempi huone kuin tämä ja siinä oli puulämmitettävä uuni, ja siellä oli soitonopettajana tämmönen, ilmeisesti hyvin korkeaa sukua oleva Bergius, joka oli erittäin lihava! Ja sitten aina pyydettiin, että lämmittää se huone niin lämpimäksi että Bergius nukkuu. Koska oli sitä sormennostoa sopraanossa sitten harmonilla. Mutta ei pitänyt luulla että hän ei olis tienny jos soitti jonkun väärin. Hän näytti ihan siltä että nukkuu, mutta heti hän huomautti! (TP, huomautus tekijän; samaa kertoo KM ja seminaarin ajoilta myös AJ.)

Juhlallisuudet JKK:n aikana

Jyväskylän vanhan kansakoulunopettajaseminaarin ja vuosien 1934 ja 1937 välillä asteittain aloittaneen kasvatusopillisen korkeakoulun suhde toisiinsa on kahtalainen. Toisaalta JKK jatkoi seminaarin luomalta pohjalta, mikä tarkoittaa myös tapa- ja juhlakulttuurin välittymistä JKK:n toimintakaudelle. Toisaalta JKK:n opiskelijat tahtoivat luoda omanlaisensa ympäristön muuttuvassa yhteiskunnassa. Sota-ajalla oli luonnollisesti suuri vaikutus tapahtumien suuntautumiseen ja henkisen ympäristön muokkautumiseen. Tellervo ja Martti Perälampi kertovat sota-ajan vaikuttaneen nuorten toimintaan yhteishenkeä nostattavana ja elämisen kokemiseen keskittyvänä kautena. Tänä kautena yhteen törmäsi monta erilaista vaikutinta. Toisaalta tahdottiin jatkaa elämää vaikean sotakauden aikana ja jälkeen, mikä tarkoitti hetkeen keskittymistä ja nuoruudesta nauttimista. Tästä huolimatta kunnioitus vanhaa ja perinteitä kohtaan säilyi, mikä näkyi monissa käytännöissä. Omintakeista on se, että vanhan seminaarin ihanteet eivät kuitenkaan olleet niinkään tärkeitä kuin se perinteiden ja toimintaperiaatteen pohja, jonka se loi. Sota-aika siis antoi erityisen leimansa 1940-50 -lukujen toimintaan JKK:ssa.

TP: [...] Että tämä oli näitä sota-ajan asioita, joita nykyiset opiskelijat, ne ei vois ymmärtää. Mähän aloin siitä seminaarista, että kuinka kerrottiin kuinka ”just meidän aikana oli tämmösiä kovia ongelmia” ja, niinku kaikissa on, tietysti. Ja meidän aikana oli nämä. Oli sota ja kaiken puute. Ja, mut meillä oli hirveen hauskaa. Me pidettiin kauheesti yhtä ja meillä oli paljon harrastuksia ja siinä me nyt siinä, tässä vanhassa juhlasalirakennuksessa, jolla on S....

IK: Seminarium

TP: Seminarium, siinä tapahtui kaikki.

IK: Oliko se se juhlasali...?

TP: Juhlasali, ja kun siellähän on takana sitten Te näette, siellä on sodissa kuolleiden nimiä, niin tämä herra [miehensä MP] on ollut silloisen piirustuksen lehtori Ojalan kanssa laatimassa tätä taulua. (TP, huomautus tekijän.)

Eli kuten Tellervo Perälampi ja Kaarlo Mirkkola totesivat:

Me oltiin nuoria, ni ei me koskaan kuitenkaan oltu siis semmosesta, että kauhean surullista, kyllä nuori ihminen aina ottaa ilon irti itestään, riemun pitkist' reisistään! (TP.)

Joo, että kyllä sitä ohjelmaa riitti, mutta se, mulle on ainakin jääny koko tästä korkeakouluajasta niin hienot muistot, ja mää sain noin ihanan vaimon sitten vielä sitten kaupantekijäisiks. (KM.)

JKK:n aikana oppilaitoksen ilmapiiri alkoi sallia jo kevyempiä ja eri tavoilla riehakkaampia juhlia kuin seminaarin toimintakautena.

Ja oli sitten iltajuhla, joka oli kevyempi. Ja sitten, sitten siinä iltajuhlassa mä olin siis tämmönen joka on ollu kuoronjohtajana jo sieltä alkaen, ja tämän, tämä kuoron nimi, joka ei ollu kovinkaan minun johonkin meidän tilaisuuteen tarvittiin laulua ni sitten, ja ohjelmaa ni koottiin sitten ja ja niistä tehtiin, me aina kutsuttiin Telluks, se oli Tellun kuoro, se on tänä päivänä Tellun kuoro, olemassa muistoissa, ja tuota se laulo siellä sitten mä olen lausunut paljon, että sitte mä kai oon lausunu jossain ohjelmassa... (TP.)

JKK:ssa sallittiin juhlasalin käyttö jo riehakkaammillekin juhlille, kuten vapunviettoon. Koristelu, kuten kuvasta saattaa nähdä, on muuttunut seminaarin aikojen hillitystä linjasta.

Kuvassa JKK:n vappujuhla vanhassa juhlasalissa vuonna 1945.

IK: Sen [Seminaariumin] rooli siinä kaikessa, elämän keskellä...

PL: Se oli kaiken keskipiste, kyllä näin on.

EL: Ja se on varmaan ennen ku se valmistu se päärakennus ja tuli se juhlasali [Aallon suunnitteleman rakennuksen juhlasali], ni sehän on ollu juhlasali [Seminaariumin juhlasali] tavallaan, siellähän ne kaikki juhlat on pidetty.

PL: Kaikki on pidetty siellä.

EL: Että sitten vasta ku tuli se uusi ni, sitte ne siirty sinne. (EL ja PL, huomautukset tekijän; ks. myös AS.)

6. SEMINARIUMIN ROOLI YHTEISÖN KESKIÖSSÄ

Seminaarium-rakennus valmistui alueelle vuonna 1883 miesosaston päärakennukseksi, jossa oli opetussalit miesseminaariluokille toisessa ja kolmannessa kerroksessa.

Ensimmäisessä kerroksessa oli tilat tekniselle käsityölle, jonka sisällyttäminen

Cygnaeuksen laatimaan kansakoulunopetusohjelmaan oli kansainvälisestäkin uutta.

Toiseen kerrokseen tehtiin juhlasali, joka toimi seminaarin juhla- ja rukoustilana sekä voimistelusalina ennen Ryhtilän valmistumista vuonna 1895. Lisäksi sali toimi tilana seminaarissa kukoistaneelle musiikkitoiminnalle sekä seminaarin oppilaiden

keskuudessa virinneille harrastuksille. Salin käyttöyhteyksissä olennaista ovatkin

kulttuurihistoriallisesti rikkaat juhla- ja musiikkiperinteet, jotka ovat levinneet ympäri

Suomea seminaarista valmistuneiden opettajien välityksellä. Juhlasali oli ootratuine puupintoineen juhlanan kodikas tila ja se oli myös koko Jyväskylän merkittävin juhlahuoneisto ennen kunnallistalon valmistumista vuonna 1899. Nykyhetken juhlasalin alkuperäisestä asusta ovat säilyneet koristeveistetyt puurakenteet. Maalausasusta ovat jäljellä friisissä sisällöltään samat tekstikatkelmat, jotka kertovat oman aikansa heräävästä valistuksellisesta isänmaallisuudesta. Friisin raamatunjaemerkinnät puolestaan kertovat kristillisyyden merkittävästä vaikutuksesta seminaarissa. Juhlasalin kuten rakennuksen muidenkin sisätilojen käyttö ja ulkoasu ovat muuttuneet monin tavoin oppilaitoksen myöhemmissä vaiheissa. Muutoksista huolimatta rakennus on pysynyt pääsääntöisesti opetuskäytössä niin seminaarin (1863-1937), vuonna 1934 aloittaneen Jyväskylän kasvatusopillisen korkeakoulun kuin vuonna 1966 perustetun yliopistonkin aikana. Nykyhetken tultaessa on havaittavissa, kuinka ”kansankynttilöitä” kouluttava perheen kaltainen seminaari on muuttunut monikulttuuriseksi ja kansainväliseksi tiedeyhteisöksi. (Mäkipelkola & Kuhanen 2004, 34-35.)

Kun puhutaan Jyväskylän seminaarista ja sen opiskelijoista ja sisäopistosta, etnologi näkee mielessään yhteisön, perinteet, elämänpiirin, sosiaalisen merkityksellistämisen, arkielämän ja juhlan, sen symbolit ja yleensä ottaen toiminnallisen tason, jonka tuloksia ei voida arvioida pelkästään numeraalisin perustein tai asettaen laitoksen ulkoisin perustein kategoriaan ’sisäoppilaitokset’. Seminaarissa kyse on ainutlaatuisesta, yksilöllisestä laitoksesta, jonka elämäkaari on toteutunut sellaisenaan vain yhden kerran, yhdessä ajassa ja yhdessä paikassa. Vertailupohjaa muihin aikakauden seminaareihin ja laitosityhteisöihin tietysti on ja vertailua tuleekin tehdä laitoksen toiminnan tulkitsemiseksi. Näkökulmani on kuitenkin ollut voimakkaasti kokijaosapuolen eli Jyväskylän seminaarin ja JKK:n arkea eläneiden yksilöllisissä kokemuksissa, joista olen voinut muodostaa seminaaria koskevaa, sen henkisestä perinnöstä kertovaa tietoa.

Olen työssäni käsitellyt toiminnallisen yhteisön keskiössä monia merkityksiä saanutta rakennusta, joka näin siirtyi pelkkien fyysisten ominaisuuksien kantajasta oman habituksensa omaavaksi käsitteeksi. Näkökulmia seminaarin yhteisöllisyyteen voi olla monia muitakin, tämän lähtökohdista on luettavissa työni johdannosta ja myöhemmiltä sivuilta. Työn edetessä eteeni avautui useita eri tutkimuskohteita, aina

pikkutarkasta menneisyyden elämän jälkien etsimisestä teoreettispainotteiseen otteeseen eletyn elämän käsitteellistämisestä. Valitsemaani tutkimusotetta voitaisiin jatkaa syventäen materiaalin tuomaa tietoa vielä kun se on mahdollista. Nuorimmat seminaarin käyneet ihmiset ovat nyt jo noin 90-vuotiaita, joten heidän haastattelemisensa on pian jo mahdotonta. Muistelmia toki on, mutta niiden sijainnistakin tulisi etsiä lisää tietoa esimerkiksi juuri sanomalehti-ilmoituksin. Suuri osa niistä kun on hautautuneena sukujen edesmenneiden jäämistöihin. Sama koskee valokuva- ja muuta aikalaismateriaalia. Uskoisin materiaalinkeruulla saavutettavan vielä syvemmän ymmärryksen seminaarilaitoksen toiminnasta, kattavamman ajankuvan yhteisöllisyyden muodostumisesta tässä ainutlaatuisessa sosiaalisessa miljöössä. Kuvaan voitaisiin liittää voimakkaammin Jyväskylää, joka tuolloin oli vielä pieni puutalokaupunki. Jyväskylän kehittyminen, oppilaitoksen muuttuminen ja yhteiskunnan vaatimukset voitaisiin yhdistää käsillä olevaa työtä suuremmaksi ja syvemmäksi sosiaalis-historialliseksi tutkimukseksi.

Työni rajaus on monimutkainen ja jättää mielenkiintoisen aikakauden käsittelyn alkuunsa. Jyväskylän kasvatusopillisen korkeakoulun toimintaa on käsitelty eri tahoilla, mutta sen toiminnan puitteisiin, rakennuksiin, liittyvät huomiot ovat vähäisiä. Kun ajatellaan Seminaarinmäen rakennusten suojeluperiaatteita, voidaan sanoa, että jatkotutkimus JKK:n ja Jyväskylän yliopiston ajasta olisi paikallaan. Materiaalin saavutettavuus on aiheen kohdalla vielä hyvä ja siksi tilannetta tulisi mielestäni hyödyntää. Tämä olisi tärkeää muun muassa nykyisten rakennusten peruskorjausperiaatteiden vuoksi. Jotta suojeltu rakennus saisi arvoisensa peruskorjauksen tai entisöinnin, sen kulttuurisesta ja arkkitehtonisesta historiasta on tehtävä kattavaa tutkimustyötä. Moni peruskorjaus on kohdannut yllätyksiä tutkimuksen puutteellisuuden vuoksi²⁰. (Ks. Leimu 1981, 49-99.)

Edellä olen kirjoittanut seminaarin ja JKK:n toiminnasta ja liittänyt ne Seminarium-rakennuksen merkitysyhteyteen. Tässä voidaan nähdä se oppilaitosten toiminnan, perinteiden ja symbolien kokonaisuus, joiden kautta voidaan analysoida rakennuksen laitoskulttuurissa saamia implisiittisiä merkityksiä, sen habitusta käyttäjiensä

²⁰ Vrt. Jyväskylän yliopiston Oppio-rakennus, jonka peruskorjauksessa löydettiin seinämaalauksia, joista ei ollut tiedetty aiemmin. Tilanne vaati peruskorjauksen aikataulun vuoksi pikaista toimintaa, jossa varsinaiselle tutkimukselle ei jäänyt riittävästi aikaa.

muistoissa ja aikalaiskirjoituksissa ja sen sosiaalista funktiota. Olen käsillä olevassa työssä kuvaillut Seminarium-rakennuksen ja sekä seminaarin että JKK:n yhteisön arkea ja juhlaa liittäen ne tilaan ja yhteisöllisyyden kokonaisuuteen tulkiten niiden muodostamaa merkityskenttää.

Maisemana ja elettyinä tilana Seminaarinmäki on ollut erikoinen kokonaisuus. Se yhdessä seminaarilaitoksen ja JKK:n elämänpiirin kanssa on muokannut erilaisia merkityskokonaisuuksia ja mielikuvia. Werner Heisenberg kuvaa tilan ja mielikuvien suhdetta keskustelussaan fyysikko Niels Bohrin kanssa. Käydessään Tanskassa Kronbergin linnassa Bohr pohti Heisenbergille linnan olemusta. Tiedemiehen, kuten Bohr sanoi, silmissä linna koostuu kivistä ja on arkkitehtuuriltaan, rakennustavaltaan ja koristelultaan ihailtava. Mielikuva tilasta ja sen merkityksellisyys muuttuu kuitenkin huomattavasti kun kuvitellaan Hamletin asuneen kyseisessä linnassa. Muurien sisälle tulee aivan toisenlainen elämänpiiri ja linnan eri osien näkeminen vie katsojan tyystin toiseen aikakauteen toisine merkityksellisyyden lähteineen ja symboleineen. (Heisenberg 1972, 51; Tuan 1977, 4.) Seminaarinmäen rakennuksia ja nimenomaan seminaarin ajan rakennuskantaa voidaan katsoa samalla tavalla. Ne ovat punatiilisiä rakennuksia, joissa on ornamentteja katonrajassa. Merkityssisällön kannalta ratkaisevaa on päästä kiinni havaintoihin, jotka muotoutuvat kun ajatellaan seminaarin ja JKK:n toimineen kyseisellä paikalla. Välittömästi aiheeseen perehtyneelle tulevat mieleen seminaarin ajan puutarhat, polut, Moirislampi tapahtumineen, oppitunnit, tuoksut ruokalan lähellä, raskas arki ja velvollisuudet, mahdolliset kävelyreitit, seminaarilaisten julkinen ja yksityinen toiminta vaihtelevassa ajassa ja paikassa ja tiiviin seminaari- ja korkeakouluelämän muokkaama tilan ja yhteisöllisyyden merkityksellistämisprosessi. Tämä on se asiayhteys, jossa voidaan tulkita Seminarium-rakennuksen merkitystä oppilaitoksen keskiössä.

Seminarium oli (ja on edelleenkin) tiiviisti kiinni sekä arjessa että juhlassa. Sen käyttäjäyhteisö on kiinnittänyt rakennukseen mielikuvia ja käytäntöjä, jotka on joko määrätty laitoksen ylimmältä tasolta käsin tai jotka ovat määrättyneet oppilaitoksen sosiaalisessa kontekstissa. Merkityssikermiä on sekä henkilökohtaisia että yhteisöllisiä. Olen puuttunut työssäni lähinnä juuri yhteisöllisiin. Niistä voidaan tulkita Seminarium-rakennuksen omanneen pyhiä ja arkisia ominaisuuksia sekä henkisiä ja toiminnallisia merkityksiä. Seminarium-rakennus on toiminut käyttäjilleen

sekä eräänlaisena laitoksen arvomaailman kehyksenä että sen työkaluna. Sen sosiaalinen funktio on lyönyt leimansa vuosiksi eteenpäin asiakokonaisuuksiksi, jotka ovat kuunneltavissa ja luettavissa oppilaitoksen elämää kokeneiden ihmisten muistelmista. Rakennuksen kulttuurinen arvo on siis niin sanotusti kiistämätön tosiasia. Se arvo on noussut jokaisen laitoksen elämässä eletyn päivän myötä ja on vuosien saatossa kasvanut käsitteeksi, josta jokainen nykykäyttäjä saa tietämyksensä ja käsityksensä puitteissa oman kokemuksensa.

Tuo juhlahuone on varmaankin,
tään laitoksen keskus ja tuki?
Se totuus jo varmisti vieraankin,
kun seinästä lausehen luki.
Tää pyhäkkö, nuorison aarteena on,
on heille se tyyssija hyvä!
Ken täällä nyt vois olla huolimaton,
on paras vain versova jyvä!
(Ennala 1963, 100.)

LÄHTEET

KIRJOITTAJAN TEKEMÄT HAASTATTELUT JA NIISSÄ KÄYTETYT LYHENTEET

AJ: Aati Jäppinen. Valmistunut seminaarista vuonna 1936. Haastattelu tehty 17.3.2003.

AS: Arto Salmi. JKK:n vahtimestarin poika, perhe asunut Seminaarinmäellä vuodesta 1952 vuoteen 1966. Haastattelu tehty 22.10.2002.

EL: Eila Lampinen. Perheensä asunut alueella 1952-1959, EL ollut Seminaarinmäellä lapsena. EL tuli töihin JKK:n kansliaan vuonna 1959, oli töissä Seminaarinmäellä vuoteen 2001 saakka. Haastattelu tehty 4.10.2002.

JM: Jaakko Makkonen. Perhe muutti Jyväskylän Nisulaan v. 1943. JM toimi vahtimestarina Seminaarinmäellä vuodesta 1970 ja asui Seminarium-rakennuksessa, jossa oli aikanaan vahtimestarin virka-asunto. Haastattelu tehty 22.7.2002.

KM: Kaarlo Mirkkola. Valmistunut JKK:sta vuonna 1948. Myös KM:n vaimo Aulikki Mirkkola (AM, opiskellut myös JKK:ssa) esitti haastattelussa kommentteja. Haastattelu tehty 8.7.2002.

LP: Lyyli Puttonen. Asunut Seminaarinmäellä vuodesta 1952. Eila Lampisen äiti. Miehensä oli töissä JKK:ssa, toimi sirkkelimiehenä ja hevostmiehenä. Haastattelu tehty 4.10.2002.

MP: Martti Perälampi. Valmistunut JKK:sta vuonna 1948. Haastattelu tehty 6.7.2002.

MR: Martta Ruoppila. Valmistunut seminaarista vuonna 1932. Haastattelu tehty 18.3.2003.

PK: Pertti Korkeamäki. Asunut lapsena Seminaarinmäellä 1960-luvulla. Haastattelu tehty 17.7.2002.

PL: Pauli Lampinen, opiskelijana JKK:ssa ja töissä ylioppilaskunnassa v. 1957-1965. Eila Lampisen mies. Haastattelu tehty 4.10.2002.

PV: Pirjo Vuorinen. Yliopiston museon kulttuurihistoriallisen osaston intendentti. Mukana Jaakko Makkosen kanssa tehdyssä haastattelussa. Haastattelu tehty 22.7.2002.

SJ: Sirkka Jäppinen. Mukana miehensä Aati Jäppisen haastattelussa, opiskellut itse JKK:ssa. Haastattelu tehty 17.3.2003.

TP: Tellervo Perälampi. Valmistunut JKK:sta vuonna 1945. Haastattelu tehty 6.7.2002.

ARKISTOMATERIAALI

JyMA: Jyväskylän maakunta-arkisto

Jyväskylän seminaarin arkisto

Työtä tehdessä läpi käydyt yksikkötunnukset:

I Aba: Seminaarin johtajan päiväkirjat.

I Abd: Seminaarin miesosaston päiväkirjat 1863-1937.

I Abe: Naisosaston päiväkirjat 1863-1935.

I Abf: Hospitanttien päiväkirjat.

I Abg: Väliaikaisen ylioppilasseminaarin päiväkirjat.

I Bba: Seminaarin oppilaslueletot.

I Caa: Opettajainkokousten pöytäkirjat 1863-1885.

I Da: Kirjekonseptit 1868-1936.

I Db:1: Toimintakertomukset.

I Dg:1: Puutarhan työkertomukset 1906-1907, 1922-1923, 1930-1935.

I Ee:1: Saapuneet onnittelut 1888, 1903, 1910, 1913, 1923, 1933

(myös yksikössä I Hd:5).

I Efa: Miesopiskelijoiden hakemukset 1863-1935 (sisältää myös aineita).

I Efb: Naisopiskelijoiden hakemukset 1863-1932 (sisältää myös aineita).

I Gc: Seminaarin palkkausluettelot 1866-1937.

I Ge: Erikoistilit 1863-1936.

I Hb:1: Sopimukset (mm. vuokrasopimukset ennen vuotta 1880).

I Hd: Muut asiakirjat.

I J: Sekalaiset asiakirjat.

Jyväskylän seminaarin toverikunnan arkisto

Työtä tehdessä läpi käydyt yksikkötunnukset:

II Bb:1: Toverikunnan omaisuusluettelo 1934.

II Caa: Miestoverikunnan pöytäkirjat 1870-1927.

II Cac: Yhteistoverikunnan pöytäkirjat 1914-1937.

- II Cba: Raittiusyhdistyksen pöytäkirjat.
- II Cbb: Jyskyjen pöytäkirjat (urheiluseuran) 1913-1937.
- II Cbc: Jyskytärten pöytäkirjat (urheiluseuran) 1919-1934.
- II Cbd: Osuuskunta Jyskylän pöytäkirjat 1906-1921.
- II Cc: Muut pöytäkirjat 1927-1931.
- II D: Konseptit 1896-1932.
- II Gac:1 Osuuskunta Jyskylän kassakirja 1916-1921.
- II Hb: Säännöt ja sääntöehdotukset.
- II Hc: Toverikunnan seuroja koskevat asiakirjat 1879-1934.
- II Hd: Muut sisällön mukaan järjestetyt asiakirjat 1872-1937.
- II J: Kartat ja piirustukset.
- II Ua: Painotuotteet ja lehtileikkeet 1922-1935.
- II Ub: Toverikunnan käsinkirjoitetut lehdet 1872-1925.

Jyväskylän seminaarin rakennustoimikunta 1864-1885 (-1930)

Työtä tehdessä läpi käydyt yksikkötunnukset:

- III Gc: 1878-1882, seminaarin rakentamisen laskut ja rakennusmiesten palkkalistat.
- III Gd:1: Tositteet 1879-1882.
- III H:1: Sisällön mukaan järjestetyt asiakirjat 1864, 1874, 1878-1881.

JyM: Jyväskylän yliopiston museon kulttuurihistoriallisen osaston arkiston valokuva-arkisto. Valokuvat Jyväskylän kansakoulunopettajaseminaarin ja Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun aikakausilta.

MUITA PAINAMATTOMIA LÄHTEITÄ

KANGAS, Jussi 1996. Haastattelu kuunnelmassa Niemi, Seppo, Niinikangas, Vesa & Sironen, Esa. Seminaarinmäen salat. Kuunnelma Seminaarinmäen tapahtumista seminaarin ja JKK:n ajalta. Jyväskylän yliopiston museon julkaisuja 8. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

MEP: Seminaarimuistelmia v. 1919-1924. Eveliina Pulliaisen (os. Pyykkö) muistelmat. Kopio tekijän hallussa ja Jyväskylän yliopiston museon kulttuurihistoriallisessa osastossa.

MÄKIPELKOLA, Riikka 2004. Seminarium-rakennuksen rakennushistoriallisia vaiheita 1883-2003. Senaatti-kiinteistöille laadittu raportti.

PENNANEN, Helmi 1929-1930. Seminaarissa vuosien 1927-1930 välillä opiskelleen Helmi Pennasen ainevihko III a -luokalta. Kopio Jyväskylän yliopiston museon kulttuurihistoriallisessa osastossa.

PUNAMÄKI, Jussi 1996. Haastattelu kuunnelmassa Niemi, Seppo, Niinikangas, Vesa & Sironen, Esa. Seminaarinmäen salat. Kuunnelma Seminaarinmäen tapahtumista seminaarin ja JKK:n ajalta. Jyväskylän yliopiston museon julkaisuja 8. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

SORVISTO, Kustaa 1925. Päiväkirjani. Kustaa Sorviston vihkoon vuonna 1925 kirjoittama päiväkirja. Kopio Jyväskylän yliopiston museon kulttuurihistoriallisessa osastossa.

KIRJALLISUUS

ARO (MANNINEN), Laura et al. (toim.) 1994. Jargon. Kulttuuriantropologian englant-suomi oppisanasto. Julkaisusarja n:o 35. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunta.

AUER, Anja 1983. Jyväskylän seminaari opettajaveteraanien arvioimana. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

AUVINEN, F. 1913. Symboli ja lippu. Muistelma. Teoksessa Rupeaman raadettua. Jyväskylän seminaarin 50-vuotisen toiminnan muistoksi seminaarin oppilaat. Jyväskylä: K. J. Gummerus o.y.:n kirjapaino, 45-48.

BOURDIEU, Pierre 1985. Sosiologian kysymyksiä. Alkuteos: Questions de sociologie. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.

CERTEAU, Michel de 1984. The practice of everyday life. Alkuteos: Arts de faire. Berkeley & Los Angeles: University of California Press.

DURCHMAN-KOKKO, Onnia 1963. Kirjeitä seminaarista sisarelleni lihin vv. 1882-84. Teoksessa Keskinen Eino (toim.) Jyskyjen seminaari. Jyväskylän seminaarin satavuotismuisto 1963. Helsinki: Osakeyhtiö Valistus, 64-74.

ENNALA, Atte 1963. Muistojen aallokossa. Teoksessa Keskinen Eino (toim.). Jyskyjen seminaari. Jyväskylän seminaarin satavuotismuisto 1963. Helsinki: Osakeyhtiö Valistus, 99-102.

HAAPALA, Pertti 1989. Sosiaalhistoria. Johdatus tutkimukseen. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.

HAARNI, Tuukka, KARVINEN, Marko, KOSKELA, Hille & TANI, Sirpa (toim.) 1997. Tila, paikka ja maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen. Tampere: Vastapaino.

HAAVIO, Martti H., NIEMI, Eetu & KORHOLA, Tommi (toim.) 1950. Jyväskylän Jyskyt I. Jyväskylä.

HAAVIO, Martti H., NIEMI, Eetu & KORHOLA, Tommi (toim.) 1951. Jyväskylän Jyskyt II. Jyväskylä.

HAAVIO, Martti H. 1963. Opetusnäytteitä antamassa. Teoksessa Keskinen Eino (toim.) Jyskyjen seminaari. Jyväskylän seminaarin satavuotismuisto 1963. Helsinki: Osakeyhtiö Valistus, 236-242.

HAGMAN, Lucina 1913. Miten ihmisestä tulee mikä hänestä tulee. Teoksessa Rupeaman raadettua. Jyväskylän seminaarin 50-vuotisen toiminnan muistoksi seminaarin oppilaat. Jyväskylä: K. J. Gummerus o.y.:n kirjapaino, 17-32.

HALILA, Aimo 1949a. Suomen kansakoululaitoksen historia, osa 1. Kansanopetus ennen kansakoulua ja kansakoululaitoksen synty. Porvoo - Helsinki: WSOY.

HALILA, Aimo 1949b. Suomen kansakoululaitoksen historia, osa 2. Kansakouluasetuksesta piirijakoon. Porvoo - Helsinki: WSOY.

HALILA, Aimo 1949c. Suomen kansakoululaitoksen historia, osa 3. Piirijakoasetuksesta oppivelvollisuuteen. Porvoo - Helsinki: WSOY.

HALILA, Aimo 1949d. Suomen kansakoululaitoksen historia, osa 4. Oppivelvollisuuskoulun alkuvaiheet. Porvoo - Helsinki: WSOY.

HALILA, Aimo 1949e. Suomen vanhin kansakoulunopettajisto. Yhteiskuntahistoriallinen tutkielma. Helsinki: Suomen kansakoulunopettajain liitto.

HALILA, Aimo 1963. Jyväskylän seminaarin historia. Porvoo: WSOY.

HALME, Anna 2003. Eteen eestä ihanteen. Kansanopistoelämää Lahdessa 1839-1939. Helsinki: Kansanvalistusseura.

HARJULA Liisa & HYVÖNEN Marja-Liisa (toim.) 2004. Harvinaisesta moninaiseksi. Jyväskylän yliopiston museon julkaisuja 17. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

HEIKKINEN-RÄSÄNEN, Aino 1963. Inhimillisiä oivat, ylen inhimillisiä... Teoksessa Keskinen Eino (toim.) Jyskyjen seminaari. Jyväskylän seminaarin satavuotismuisto 1963. Helsinki: Osakeyhtiö Valistus, 170-176.

HEISENBERG, Werner 1972. Physics and Beyond. Encounters and Conversations. New York: Harper Torchbook.

HEPONEN, K. J. 1963. Tuokiokuvia. Teoksessa Keskinen Eino (toim.) Jyskyjen seminaari. Jyväskylän seminaarin satavuotismuisto 1963. Helsinki: Osakeyhtiö Valistus, 92-95.

HONKAKANGAS, Jussi 1963. Jyväskylän seminaarin oppilaat kirjailijoina. Teoksessa Keskinen Eino (toim.) Jyskyjen seminaari. Jyväskylän seminaarin satavuotismuisto 1963. Helsinki: Osakeyhtiö Valistus, 298-310.

HUUSKONEN, Kari 2005. Helsingin sokeainkoulu elettyinä ja koettuna tilana. Annikki Peltosen 1950-luvun lapsuus muistelukerronnassa. Teoksessa Saarikoski, Helena (toim.) Leikkikentiltä. Lastenperinteen tutkimuksia 2000-luvulta. Tietolipas 208. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 50-82.

HYVÖNEN, Marja-Liisa 2002. Ilokivi. Jyväskylän yliopiston kulttuurikohteita. Jyväskylän yliopiston museon esite. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

J:NEN, T. (nimimerkki) 1913. Internaatti. Teoksessa Rupeaman raadettua. Jyväskylän seminaarin 50-vuotisen toiminnan muistoksi seminaarin oppilaat. Jyväskylä: K. J. Gummerus Osakeyhtiö, 104-109.

JULKUNEN, Raija 2004. Naisten yliopisto. Teoksessa Harjula Liisa & Hyvönen Marja-Liisa (toim.) Harvinaisesta moninaiseksi. Jyväskylän yliopiston museon julkaisuja 17. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 169-187.

JUNKALA, Pekka & SÄÄSKILAHTI, Nina 2004. Kadun risteyksessä. Etnologinen analyysi kaupunkitilasta. Jyväskylä: Atena Kustannus.

JUNKALA, Pekka 2004. Tila tutkimuskohteena. Teoksessa Junkala, Pekka & Sääskilähti, Nina. Kadun risteyksessä. Etnologinen analyysi kaupunkitilasta. Jyväskylä: Atena Kustannus.

JUSSILA, K. V. 1963. Selkenee. Teoksessa Keskinen Eino (toim.) Jyskyjen seminaari. Jyväskylän seminaarin satavuotismuisto 1963. Helsinki: Osakeyhtiö Valistus, 210-214.

JUTIKKALA, Eino 1964. Sosiaalhistoria. Teoksessa Waris, Heikki (toim.) Yhteiskuntatieteen käsikirja II. Raha – Yhteiskuntatieteiden tutkimus. Helsinki: Otava.

KAHRI, Jalmari 1963. Jyväskylän seminaari musiikkikulttuurin levittäjänä. Teoksessa Keskinen Eino (toim.) Jyskyjen seminaari. Jyväskylän seminaarin satavuotismuisto 1963. Helsinki: Osakeyhtiö Valistus, 315-322.

KANGAS, Lasse 1991. Jyväskylän yliopistokysymys. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Historian laitos.

KARJALAINEN, Pauli Tapani 1997. Aika, paikka ja muistin maantiede. Teoksessa Haarni, Tuukka, Karvinen, Marko, Koskela, Hille & Tani, Sirpa (toim.) Tila, paikka ja maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen. Tampere: Vastapaino, 227-241.

KESKINEN, Eino (toim.) 1963. Jyskyjen seminaari. Jyväskylän seminaarin satavuotismuisto 1963. Helsinki: Osakeyhtiö Valistus.

KILLINEN, Kust. (nimimerkki) 1913. Jyväskylän seminaarin kirjallisista harrastuksista ja muitakin muistelmia. Teoksessa Rupeaman raadettua. Jyväskylän seminaarin 50-vuotisen toiminnan muistoksi seminaarin oppilaat. Jyväskylä: K. J. Gummerus o.y.:n kirjapaino, 5-13.

KOISTINEN, K. (nimimerkki) 1910. Muistelmia maamme ensimmäisen seminaarin alkua ajoilta. Teoksessa Tuikkeita tulen syntymäsijoilta. Seminaarilaisten julkaisu VI. Jyväskylä: K. J. Gummerus Osakeyhtiön kirjapaino, 18-26.

KOKKO, Marja 1998: Sisaret, toverit. Naisten järjestäytyminen, ryhmätietoisuus ja kansalaistuminen Jyväskylässä 1800-luvun lopulta 1930-luvulle. Väitöskirja. *Studia Historica Jyväskyläensia* 57. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

KOKKO, Marja (toim.) 2002. Naisten kaupunki. Jyväskylä: Atena Kustannus.

KOKKO, Marja 2004. Kansakoulunopettajat ja yhteiskunnan kutsu. Teoksessa Harjula, Liisa & Hyvönen Marja-Liisa (toim.) Harvinaisesta moninaiseksi. Jyväskylän yliopiston museon julkaisuja 17. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 10-24.

KORKIAKANGAS, Pirjo 1996. Muistoista rakentuva lapsuus. Agraarinen perintö lapsuuden työnteon ja leikkien muistelussa. *Kansatieteellinen Arkisto* 42. Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistys.

KORKIAKANGAS, Pirjo 2004a. Memories and the Identity of Place. Strategies of Town Residents in Jyväskylä. Teoksessa Åström, Anna-Maria, Korkiakangas, Pirjo & Olsson, Pia (toim.) *Memories of Town Dwellers. The Identities of Town Dwellers and Their Places in Three Finnish Towns. Studia Fennica Ethnologica* 8. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 150-171.

KORKIAKANGAS, Pirjo 2004b. Steps to the Past. The Town of Jyväskylä From the Perspective of Autobiographical Memory. Teoksessa Åström, Anna-Maria, Korkiakangas, Pirjo & Olsson, Pia (toim.) *Memories of Town Dwellers. The Identities of Town Dwellers and Their Places in Three Finnish Towns. Studia Fennica Ethnologica* 8. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 175-198.

KORKIAKANGAS, Pirjo 2005. Muistoista tulkintaan – Muisti ja muisteluaineistot etnologian tutkimuksessa. Teoksessa Korkiakangas, Olsson & Ruotsala (toim.) *Polkuja etnologian menetelmiin*. Helsinki: Ethnos, 129-147.

LAAKKONEN, Kalle 1963. Voimistelua ja urheilua Jyväskylässä 1910-luvulla. Teoksessa Keskinen Eino (toim.) *Jyskyjen seminaari. Jyväskylän seminaarin satavuotismuisto 1963*. Helsinki: Osakeyhtiö Valistus, 205-208.

LEEDS-HURWITZ, Wendy 1993. *Semiotics And Communication: Signs, Codes, Cultures*. Hillsdale (N.J.): Erlbaum.

LEFEBVRE, Henri 1994. *The Production of Space*. Oxford: Blacwell Publishers.

LEHTONEN, Heikki 1990. *Yhteisö*. Tampere: Vastapaino.

LEHTONEN, Jussi 1963. Pelle, hirttäjäimestari. Teoksessa Keskinen Eino (toim.) *Jyskyjen seminaari. Jyväskylän seminaarin satavuotismuisto 1963*. Helsinki: Osakeyhtiö Valistus, 139-144.

LEIMU, Tuula (toim.) 1981. Museoarkkitehtuuria. Suomen museoliiton julkaisuja 22. Helsinki: Suomen museoliitto.

LEINONEN, Artturi 1963. Raskas aika – raskaspoljentoinen juhlaruno. Teoksessa Keskinen Eino (toim.) Jyskyjen seminaari. Jyväskylän seminaarin satavuotismuisto 1963. Helsinki: Osakeyhtiö Valistus, 195-197.

LEINONEN, Artturi & RIPSALUOMA, Aukusti 1913: Seminaarin toverikunnat. Piirteitä Jyväskylän seminaarin miestoverikunnan vaiheista 1863-1913. Teoksessa Rupeaman raadettua. Jyväskylän seminaarin 50-vuotisen toiminnan muistoksi seminaarin oppilaat. Jyväskylä: K. J. Gummerus o.y.:n kirjapaino.

LÖNNBECK, Gustaf F. 1910. Uno Cygnaeus ”Suomen kansakoulun isä”. Kuvitettu elämäkerta satavuotispäivän muistoksi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

MEROLA, Evert 1963. Piispoja, pappeja ja kolportöörejä. Teoksessa Keskinen Eino (toim.) Jyskyjen seminaari. Jyväskylän seminaarin satavuotismuisto 1963. Helsinki: Osakeyhtiö Valistus, 252-256.

MIETTINEN, Uuno 1963. Neku. Seminaarijohtaja Nestor Ojala oppilaan silmin nähtynä. Teoksessa Keskinen Eino (toim.) Jyskyjen seminaari. Jyväskylän seminaarin satavuotismuisto 1963. Helsinki: Osakeyhtiö Valistus, 131-138.

MIKKOLA, J. M. 1963. Jyväskylän seminaarin muistoksi. Teoksessa Keskinen Eino (toim.) Jyskyjen seminaari. Jyväskylän seminaarin satavuotismuisto 1963. Helsinki: Osakeyhtiö Valistus, 10-15.

NURMI, Veli 1988. Uno Cygnaeus. Suomalainen koulumies ja kasvattaja. Helsinki: Valtion painatuskeskus, Kouluhallitus.

OJALA, Jaana 1999. Niinikankaan kulmalta Café Eloseen. Muisteluksia Jyväskylän kahvilaelämästä 1930-luvulta 1990-luvulle. Jyväskylä: Atena Kustannus.

- OKSANEN, Kaarlo 1951. Mennyttä aikaa muistella. Kuvia seminaarivuositani 1872-1876. Teoksessa Haavio et al. (toim.) Jyväskylän Jyskät II. Jyväskylä, 9-13.
- PELTONEN, Väinö 1963. Sattuva sana. Teoksessa Keskinen Eino (toim.) Jyskyjen seminaari. Jyväskylän seminaarin satavuotismuisto 1963. Helsinki: Osakeyhtiö Valistus, 91.
- POHJONEN, F. V. 1963a. Helmikuun manifestin ajoilta. Teoksessa Keskinen Eino (toim.) Jyskyjen seminaari. Jyväskylän seminaarin satavuotismuisto 1963. Helsinki: Osakeyhtiö Valistus, 190-191.
- POHJONEN, F. V. 1963b. Vuosisadan vaihteen seminaarielämää. Teoksessa Keskinen Eino (toim.) Jyskyjen seminaari. Jyväskylän seminaarin satavuotismuisto 1963. Helsinki: Osakeyhtiö Valistus, 192-194.
- PÖYSÄ, Jyrki 1997. Jätjän synty. Tutkimus sosiaalisen kategorian muotoutumisesta suomalaisessa kulttuurissa ja itäsuomalaisessa metsätyöperinteessä. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- RAMSTEDT, Aleksander 1963. Seminaarilaisen päiväkirja vv. 1871-72. Teoksessa Keskinen Eino (toim.) Jyskyjen seminaari. Jyväskylän seminaarin satavuotismuisto 1963. Helsinki: Osakeyhtiö Valistus, 34-54.
- RANTALA, Jukka 2005. Kansaa kasvattamassa. Jyväskylä: Minerva Kustannus.
- RUPEAMAN raadettua 1913. Jyväskylän seminaarin 50-vuotisen toiminnan muistoksi seminaarin oppilaat. Jyväskylä: K. J. Gummerus o.y.:n kirjapaino.
- SAARIKANGAS, Kirsi 2002. Merkityksellinen tila. Lähiöasuminen arkkitehtuurin, asukkaiden, menneen ja nykyisen kohtaamisena. Teoksessa Syrjämaa, Taina & Tunturi, Janne (toim.) Eletty ja muistettu tila. Historiallinen Arkisto 115. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 48-75.

SALOLA, Eero 1963. Hengen noutaminen. Teoksessa Keskinen Eino (toim.) Jyskyjen seminaari. Jyväskylän seminaarin satavuotismuisto 1963. Helsinki: Osakeyhtiö Valistus, 220-225.

SIRONEN, Esa 1997. Seminaarirettelöitä. Teoksessa Jokinen, Eeva (toim.) Ruumiin siteet. Tekstejä eroista, järjestyksistä ja sukupuolesta. Tampere: Vastapaino.

SEPPÄNEN, Anne 2000. Populaarikulttuuri sosiaalistumisväylänä. Tampereen työväestön julkiset hovit 1860-luvulta vuoteen 1917. Tampere: Tampereen yliopisto.

SORMA, Pietari 1883. Surullinen muisto seminaariajalta 1883. Käsikirjoitus.

S. N. (nimimerkki) 1910. Jyskylä. Teoksessa Tuikkeita tulen syntymäsijoilta. Seminaarilaisten julkaisu VI. Jyväskylä: K. J. Gummerus Osakeyhtiön kirjapaino, 146-152.

SUOJANEN, Päivikki 2001. Esine ja esineistäminen uskontotieteessä ja folkloristiikassa. Teoksessa Vesterinen, Ilmari & Lönnqvist, Bo (toim.) Pandoran lipas. Virvatulia esineiden maailmasta. Tietolipas. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 213-267.

SUOMEN SALOILTA 1871. Jyväskylän seminaarilaisten albumi I. Jyväskylä: Weilin & Göös.

SUOMEN SALOILTA 1879. Jyväskylän seminaarilaisten albumi II. Jyväskylä: Weilin & Göös.

SUOMEN SALOILTA 1887. Jyväskylän seminaarilaisten albumi III. Jyväskylä: Weilin & Göös.

SUOMEN SALOILTA 1898. Jyväskylän seminaarilaisten albumi IV. Jyväskylä: Weilin & Göös.

SUOMEN SALOILTA 1903. Jyväskylän seminaarilaisten albumi V. Jyväskylä: Weilin & Göös.

TEERIJOKI, Niilo 1963. Suomalaisuus- ja heimoharrastusta. Teoksessa Keskinen Eino (toim.) Jyskyjen seminaari. Jyväskylän seminaarin satavuotismuisto 1963. Helsinki: Osakeyhtiö Valistus, 245-251.

TOMMILA, Päiviö & ROIHA, Juhani (toim.) 1976. Sosiaalihistoria ja sen tutkimus. Turun yliopisto, Historian laitos, Suomen historia. Julkaisuja No 2. Turku: Turun yliopisto.

TUAN, Yi-Fu 1977. Space and Place. The Perspective of Experience. Lontoo: The University of Minnesota Press.

TUIKKEITA tulen syntymäsijoilta 1910. Jyväskylän seminaarilaisten julkaisu VI. Jyväskylä: K. J. Gummerus Osakeyhtiön kirjapaino.

TUKIAINEN-RUOPPILA, Martta 1963. Kaksi naista. Teoksessa Keskinen Eino (toim.) Jyskyjen seminaari. Jyväskylän seminaarin satavuotismuisto 1963. Helsinki: Osakeyhtiö Valistus, 177-181.

TYRKKÖ, Martti 1963. Muistoja seminaariajoilta. Teoksessa Keskinen Eino (toim.) Jyskyjen seminaari. Jyväskylän seminaarin satavuotismuisto 1963. Helsinki: Osakeyhtiö Valistus, 228-234.

WARIS, Heikki (toim.) 1964. Yhteiskuntatieteen käsikirja II. Raha – Yhteiskuntatieteiden tutkimus. Helsinki: Otava.

OPINNÄYTETYÖT

EISKONEN, Satu 2000. Arkea ja juhlaa Jyväskylän seminaarissa – Elämä 1800-luvun laitossyhteisössä. Suomen historian pro gradu -tutkielma. Historian laitos, Jyväskylän yliopisto.

MOILANEN, Arvo a. Talon pojasta vallasväeksi. Kaapro Moilasan elämänkaari. Essee Turun yliopiston kulttuurihistorian opinnoissa. Vuosiluku ei tiedossa.

MOILANEN, Arvo b. Kansanopetuksen lopullinen järjestäminen. Essee Turun yliopiston kulttuurihistorian opinnoissa. Vuosiluku ei tiedossa.

PROKKOLA, Susanna 2001. ”Kynttilätehtaan tytöt”. Kansakoulunopettajien kasvattaminen ja naiskasvatuksen tavoitteet Jyväskylän seminaarissa. Suomen historian pro gradu -tutkielma. Historian laitos, Jyväskylän yliopisto.

SANOMALEHTI- JA AIKAKAUSLEHTIMATERIAALI

Alla olevista sanomalehdistä tarkemmat numero- ja vuosikertatiedot (mikäli tiedossa) viitteissä.

AAMULEHTI

KANSAKOULU. Kasvatustieteen aikakauslehti (Venäjän opetusministeriön lehti). Kesä- ja heinäkuu 1874 (N:ot 6 ja 7). Suomentanut tutkimustarkoitusta varten Tanja Ruokolainen.

KESKI-SUOMEN SANOMAT

KESKI-SUOMI

PÄIJÄNNE

SUOMALAINEN

MÄKIPELKOLA, Riikka & KUHANEN, Ilkka 2004. Kampuksen vanhus kertoo menneestä. Mielipaikkani-artikkeli. Jyväskylän yliopiston tiedotuslehti Tiedonjyvä 5/2004. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

VERKKOLÄHTEET

ANTTONEN, Pertti 2001. Puheen etnografia. Määritelmä Internet-osoitteessa <http://www.helsinki.fi/folkloristiikka/terminologia#puheen>. Perinteentutkimuksen terminologia. Helsingin yliopiston kulttuurien tutkimuksen laitos. Folkloristiikka 2001. Viitattu 24.2.2006.

ANTTONEN, Veikko 2001a. Symboli. Määritelmä Internet-osoitteessa <http://www.helsinki.fi/folkloristiikka/terminologia#symboli>. Perinteentutkimuksen terminologia. Helsingin yliopiston kulttuurien tutkimuksen laitos. Folkloristiikka 2001. Viitattu 24.2.2006.

ANTTONEN, Veikko 2001b. Symboliantropologia tai symbolinen antropologia. Määritelmä Internet-osoitteessa <http://www.helsinki.fi/folkloristiikka/terminologia#symboliantropologia>. Perinteentutkimuksen terminologia. Helsingin yliopiston kulttuurien tutkimuksen laitos. Folkloristiikka 2001. Viitattu 24.2.2006.

APO, Satu 2001. Diskurssi, diskurssianalyysi. Määritelmä Internet-osoitteessa <http://www.helsinki.fi/folkloristiikka/terminologia#diskurssi>. Perinteentutkimuksen terminologia. Helsingin yliopiston kulttuurien tutkimuksen laitos. Folkloristiikka 2001. Viitattu 24.2.2006.

APO, Satu & ANTTONEN, Pertti 2001. Perinne eli traditio. Määritelmä Internet-osoitteessa <http://www.helsinki.fi/folkloristiikka/terminologia#perinne>. Perinteentutkimuksen terminologia. Helsingin yliopiston kulttuurien tutkimuksen laitos. Folkloristiikka 2001. Viitattu 24.2.2006.

ENGES, Pasi 2001. Haastattelun lajit. Määritelmä Internet-osoitteessa <http://www.helsinki.fi/folkloristiikka/terminologia#haastattelun>. Perinteentutkimuksen terminologia. Helsingin yliopiston kulttuurien tutkimuksen laitos. Folkloristiikka 2001. Viitattu 24.2.2006.

UKKONEN, Taina 2000. Muistitieto tutkimuksen kohteena ja aineistona. Elore 2/2000. Internet-osoitteessa http://cc.joensuu.fi/~loristi/2_00/ukk200.html. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry. Viitattu 24.2.2006.

Liite 1. Sanomalehti-ilmoitus, jolla haettiin seminaariin ja Jyväskylän kasvatustieteelliseen korkeakouluun liittyvää materiaalia.

Jyväskylän seminaari tutkimuskohteena

Olen opiskelija Jyväskylän yliopiston historian ja etnologian laitoksella. Teen etnologian pro gradu -tutkielman Jyväskylän kansakoulunopettajaseminaarista. Tällä hetkellä kerään aineistoa seminaarin elämästä, opiskelusta seminaarissa ja yleisesti ottaen muistoista seminaariajoilta. Tärkeimpiä lähteitä työssäni ovatkin haastattelut ja aikalaiskertomukset, -päiväkirjat ja seminaariin liittyvät valokuvat.

Kaikki mahdollinen apu aineistonkeruussa olisi minulle tärkeää ja arvokasta. Jos olette käynyt seminaaria tai jos esimerkiksi sukulaisenne on ollut siellä oppilaana ja tästä ajasta on jäänyt muistoja tai vaikka valokuvia, voisitteko ottaa minuun yhteyttä!

Kiittäen

Ilkka Kuhanen

Taitoniekantie 9 A 504

40 740 Jyväskylä

Puh. 041-543 6268

Sposti: ilkuhane@st.jyu.fi

Liite 2. Esimerkki teemahaastattelurungosta.

(6.7.2002 Tellervo ja Martti Perälammen haastattelu. Kyseessä 40-luvulla Jyväskylän kasvatustieteellisessä korkeakoulussa opiskellut pariskunta. Erityisen leiman silloin toinen sota-aika.)

Taustatietoja

- Nimi, syntymäaika ja -paikka, perhesuhteet
 - Milloin ja missä olette käynyt koulun?
- Mitä kouluja olette käynyt?

Opiskelu Seminaarinmäellä

- Milloin opiskelitte kasvatustieteellisessä korkeakoulussa?
- Voisitteko kertoa ajasta siellä?
- Millainen vaikutus sodalla oli?
- Yleisesti ottaen, millaiset Jyväskylän olivat olivat tuolloin?

Seminaarinmäki alueena

- Miltä Seminaarinmäki näytti tuohon aikaan?
- (Olisiko teillä kenties valokuvia tapahtumista ja alueesta tuolta ajalta?)
- Millaisia rakennuksia tuohon aikaan Seminaarinmäellä oli?
- Entä puistoa?
- Missä käytössä mikin rakennus oli tuolloin?
- Missä kunnossa Kiseleffin rakennukset olivat?
- Nousiko joku rakennus teille erityisen tärkeäksi henkilökohtaisesti?
- Miksi?
- Olitteko itse tekemisissä paljonkin Seminariumin kanssa?
-
- Miten aluetta käytettiin vapaa-aikana?
- Oliko alueella esim. mukavaa kävellä, lukea, seurustella ihmisten kanssa, vai tehtiinkö näitä asioita muualla?

Muistatteko esimerkiksi tuoksuja tms, miltä esimerkiksi ruokasalissa tuoksui ja miltä tällaiset asiat tuntuvat?

-Miten Seminaarinmäestä puhuttiin?

Liittyikö siihen jotain tiettyä asenteellisuutta korkeakoulun vuoksi?

Oliko vanha seminaari vielä mukana puheessa, ilmaisuissa, paikkojen nimissä?

Entä asenteissa?

Miten?

Miksi näin?

Arki ja juhla; yleiset käytännöt jne.

-Millaista arki kasvatustieteellisessä korkeakoulussa oli?

(Miten se vaikutti arkeen?)

Kontrolloitiinko käyttäytymistä jotenkin?

Oliko opiskelijoilla arkeen liittyviä erityisiä velvollisuuksia tai tehtäviä?

Tuliko opiskelijan pukeutua tietyllä tavalla?

-Oliko kasvatustieteellisessä korkeakoulussa kova kuri?

Miten voimakasta kontrolli oli?

Mitä rajoitettiin?

Miten?

(Rajoitettiinko liikkumista ja tekemisiä?)

Oliko tontilla tai koululla selkeät rajat, joita tuli noudattaa?

-Mitä korkeakoulussa juhlittiin?

Miten?

Miten suurimpia juhlia, kuten joulua tms. juhlittiin?

Oliko sodalla vaikutusta juhlamiseen?

Mitä juhlittiin?

Missä juhlittiin?

Pidettiinkö Seminariumissa juhlia?

Koristeltiin juhlaliloja? Miten?

Oliko jokin asia juhlasalissa erityisen huomiota herättävä?

Mitä teille on jäänyt juhlasalista mieleen?

Miksi?

-Jatkettiin korkeakoulussa joitain tiettyjä perinteitä?

Millaisia ja miksi?

Ryhmähengestä

-Oliko kasvatusopillisessa korkeakoulussa voimakas ryhmähenki?

Millaisissa ryhmissä oltiin?

Miten nämä ryhmät muodostuivat?

Oltiin vain opiskelutovereiden kanssa?

Oliko keskinäistä kilpailua (esim. koulun sisällä olevien ryhmien kesken)?

Entä kilpailua jonkin toisen oppilaitoksen kanssa?

-Tuliko kasvatusopillisessa korkeakoulussa opiskeleminen jotenkin esille esim. vaatetuksessa tai puheessa?

Oliko koulussa sanontoja asioista tai muusta?

Oliko opiskelijoilla omia symboleja, kuten lippua tai muuta sellaista?

Oliko omalle koululle "lempinimiä" tai muita epävirallisempia nimityksiä?

Entä tietyille paikoille (esim. ruokalalle tai muille suosituille paikoille)?

-Muodostuiko opiskelutovereiden toimesta esimerkiksi lauluryhmiä tai muita vapaa-ajan toimintaan liittyviä ryhmiä, joilla olisi oma nimi ja tavat ja niin edelleen?

-Voisitko kertoa jotain kasvatusopillisen korkeakoulun opettajista?

Nousiko joku opettaja jollain tavalla esille?

Oliko opettajien joukossa ns. persoonallisuuksia?

Oliko opettajista nimityksiä tai "lempinimiä"?

Millaiset olivat opettajien ja opiskelijoiden suhteet?

(Tunsivatko opiskelijat korkeakoulun organisaation hyvin?)

-Kuvailisitko kasvatusopillista korkeakoulua avoimeksi tai eristäytyneeksi verrattuna esimerkiksi vanhaan seminaariin tai kaupunkiin nähden?

Miksi näin?

Muut

-Tulisiko teille vielä jotain erityistä tai huomionarvoista mieleen, jotain jota en ole vielä kysynyt?

-Tuntisitteko mahdollisesti jonkun, jota saattaisin haastatella?

-Mikäli minulle tulee vielä kysymyksiä, voinko soittaa teille?